

25 YILLIK TECRÜBENİN ARDINDAN TÜRK KENEŞİ BÜNYESİNDEKİ ÜLKELERDE ORTAK KURULUŞLAR İLİŞKİLER VE İŞ BİRLİKLERİ

ORASAM
ORTA ASYA ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları: 225

ORASAM Raporları Dizisi No: 2

**25 YILLIK TECRÜBENİN ARDINDAN
TÜRK KENEŞİ BÜNYESİNDEKİ ÜLKELERDE
ORTAK KURULUŞLAR
İLİŞKİLER VE İŞ BİRLİKLERİ**

Mustafa BIYIKLI

2018

KTMÜ / Bişkek

УДК 339.9
ББК 65.5
Ж 94

Ж 94 25 Yıllık Tecrübenin Ardından Türk Keneşi Bünyesindeki Ülkelerde Ortak Kuruluşlar İlişkiler ve İş Birlikleri. Doç.Dr. Mustafa BIYIKLI. Bişkek, 2018. 75 s.

ISBN 978-9967-9112-7-7

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yönetim Kurulu'nun 01.11.2017 tarih ve 2017-23.181 Nolu kararı ile yayınlanmıştır.

КТМУ Cengiz АYТМАТОВ Кaмпүсү, Сaл, Бишкек.

25 жылдык тажрыйбанын негизинде Түрк Кеңешинин алкагындагы өлкөлөрдүн орток уюмдары, байланыштары жана биргеликте аткарылган иштери.

Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин башкармалыгынын № 2017-23.181 чечими боюнча чыгарылды. Чыгарууга 01.11.2017 кол коюлду.

Бишкек ш., Жал к.р., КТМУнун Ч. Айтматов атындагы кампусу.

Ж 0605010300-18

ISBN 978-9967-9112-7-7

УДК 339.9
ББК 65.5
© КТМУ, 2018

ORTA ASYA ARAŞTIRMALARI MERKEZİ (ORASAM)

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi bünyesinde 30 Aralık 2010 tarihinde kurulan Orta Asya Araştırmaları Merkezi (ORASAM), Orta Asya'daki gelişmelerin yakından izlenebilmesi ve derinlemesine anlaşılabilmesi için öncelikle Kırgızistan olmak üzere tüm bölgeyi kapsayan çalışmalar yürütmektedir. Bu çerçevede Orta Asya ile ilgili projeler yürütmekte, kitap ve çalışma raporları hazırlamaktadır. Ayrıca bölge içi ve dışından yetkililer ve akademisyenler ile toplantı ve seminerler düzenlemekte, aynı alanda çalışan kurum ve kuruluşlarla işbirlikleri gerçekleştirmekte, araştırma amacıyla Kırgızistan'a gelen akademisyenlere çalışmalarını için gerekli desteği vermektedir. ORASAM'ın internet sitesinde (orasam.manas.edu.kg) dört dilde (Kırgızca, Türkçe, İngilizce ve Rusça) bölge ülkeleri hakkındaki haberler ile Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi mensuplarının makale ve yorumlarına yer verilerek, Orta Asya'nın kavranmasına katkı sağlanmaktadır.

Doç.Dr. Mustafa BIYIKLI

1965 yılında Akpınar/Akçaabat/Trabzon'da doğdu. 1987 yılında Trabzon Lisesi'nden; 1992 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 1997 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalı'nda, "Batılılaşma Sürecinde Türkiye'de Hilâfet Tartışmaları ve İslâm Dünyasındaki Etkileri" adlı teziyle Yüksek Lisansını tamamladı. 2002 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalı'nda, "İki Dünya Savaşı Arasında Türkiye'nin Ortadoğu Politikaları (1918-1938)" adlı teziyle Doktora derecesini aldı. 2015 yılında "Siyasi Tarih" alanında Doçentlik unvanını kazandı. 1994 yılından beri Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde, 2015 yılından beri ise görevlendirme ile Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Anabilim Dalı'nda görev yapmaktadır. Siyasi Tarih, Ortadoğu, Türkiye Dış Politikası ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi üzerine çalışmalarını devam ettirmektedir. Arapça ve İngilizce bilmektedir.

TAKDİM

1991 yılında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın bağımsızlığına kavuşmasıyla Türkiye ve bu kardeş ülkeler arasında yeniden bağlar kurmak için değerli bir fırsat doğdu. Ortak bir geçmişe, aynı dil ve kültür hazinesine sahip altı bağımsız Türk devleti yeni yüzyıla birlikte hazırlanma arzusuyla, Gaspıralı'nın tespit ettiği "dilde, fikirde, işte birlik" hedefine uygun olarak, işbirliğini geliştirmek için 1992 yılında "*Türkçe Konuşan Devletler, Devlet Başkanları Zirveleri*" ile yola çıktılar ve süreç içinde bu ülkeleri bir araya getiren ortak etkinlikler, işbirlikleri ve kuruluşların temellerini attılar.

25 yılı geride bıraktığımız bu süreçte; 12 Temmuz 1993'te kurulan ve "ortak kültüre sahip Türk Halklarının gönül birlikteliğini ve kardeşliğini güçlendirmek, ortak Türk kültürünü gelecek nesillere aktarmak ve dünyaya tanıtmak için" çalışan *Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı* (TÜRKSOY) ilk teşkilat olma onuruna sahiptir. 21 Kasım 2008'de *Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi*'nin (TÜRKPA) kurulması ilişkilerin siyasi bir boyuta taşınarak, istikrarlı bir zemine oturtulması için atılan anlamlı bir adım olmuştur. 2010 yılında *Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi*, kısaca *Türk Konseyi* veya *Türk Keneşi* (TDİK) adlı kurumun kurulmasıyla Türk devletleri arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi kalıcı bir zemine taşınmıştır. 20 Ekim 2011'de Türk Konseyinin himayesi altında *Türk Dili Konuşan Ülkeler Ortak İş Konseyi* (Türk İş Konseyi), 23 Ağustos 2012'de *Türk Kültür ve Mirası Vakfı*, *Uluslararası Türk Akademisi*, 29 Mart 2013'te *Türk Üniversiteler Birliği*, 25 Ocak 2013'te *Avrasya Askerî Statüülü Kolluk Kuvvetleri Teşkilâtı* (TAKM) kurulmuştur.

Bu ortak kuruluşların yanı sıra Türkiye ve Türk cumhuriyetleri arasındaki ilişkilerin derinleşip kök salması ve geleceğe birlikte yürüyecek nesillerin yetiştirilmesi için ortak üniversiteler de kurulmuştur. 31 Ekim 1992 tarihinde Kazakistan-Türkiye ikili ilişkileri çerçevesinde *Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi*'nin kurulma kararı alınmış ve iki ülkenin bu ortak üniversitesi 15 Ekim 1993 yılında Kazakistan'ın Türkistan şehrinde kurulmuştur. Ardından 30 Eylül 1995 tarihinde Kırgızistan-Türkiye ikili ilişkileri çerçevesinde imzalanan anlaşmayla Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi* (KTMÜ) kurulmuştur.

Geride bıraktığımız çeyrek asırda atılan adımlar, gerçekleştirilen etkinlikler ve işbirlikleri sayesinde temelleri atılıp işlerlik kazandırılan kuruluşlardan biri olan, iki kardeş ülkenin ortak üniversitesi *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi*'nde hazırlanan bu raporu, atılan adımların kalıcı olması ve ortak bir geleceğin kurulabilmesi temenisiyle okurlara takdim etmekten onur duyuyorum.

Prof. Dr. Sebahattin BALCI
KTMÜ Rektörü, Bişkek, 2017

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	8
GİRİŞ	10
I. ORTAK KURULUŞLAR TEŞKİLATLANMASINA GİDEN YOLDA ZİRVELER SÜRECİ	12
II. TÜRK DİLİ KONUŞAN ÜLKELER İŞBİRLİĞİ KONSEYİ (TDİK/TKÜİK).....	15
A- TÜRK KONSEYİ İÇİNDE YAPILAR VE ANA ORGANLAR.....	17
1- Devlet Başkanları Konseyi.....	17
2- Dışişleri Bakanları Konseyi	17
3- Kıdemli Memurlar Komitesi	18
4- Aksakallar Konseyi	18
5- Sekretarya.....	19
B- TÜRK KONSEYİ SEKRETERYASININ GELİRLERİ.....	22
C- TÜRK KONSEYİ'NİN İLİŞKİLER VE İŞBİRLİKLERİ ÇERÇEVESİNDE İLİŞKİLİ OLDUĞU MÜSTAKİL KURULUŞLAR	22
D- TÜRK KONSEYİ'NİN ÇALIŞMA LİSANI	22
E- TÜRK KONSEYİ'NİN BAYRAĞI	23
F- TÜRK KONSEYİ ZİRVELERİ	23
III. ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ TEŞKİLATI (TÜRKSOY)	26
A- TÜRKSOY'UN YETKİLERİ VE GELİRLERİ.....	27
B- TÜRKSOY'UN PERSONELİ.....	28
C- TÜRKSOY'UN FAALİYETLERİ.....	28
IV. TÜRK DİLİ KONUŞAN ÜLKELER PARLAMENTER ASAMBLESİ (TÜRKPA)	32
A- TÜRKPA'NIN KURULUŞU VE AMAÇLARI	32
B- TÜRKPA'NIN YAPISI.....	33
C- TÜRKPA KOMİSYONLARI VE FAALİYETLERİ.....	35
1- Ekonomi İşbirliği Komisyonu	35
2- Hukuk İşleri ve Uluslararası İlişkiler Komisyonu	36
3- Sosyal, Kültürel ve İnsani Meseleler komisyonu	36
4- Çevre ve Tabii Kaynaklar Komisyonu	37
D- TÜRKPA SEKRETERYASI	38
1- TÜRKPA Sekretaryasının Görevleri ve Fonksiyonları	38
2- TÜRKPA Genel Sekreteri Yetkileri ve Görevleri	39
3- TÜRKPA Genel Sekreter Yardımcıları Yetkileri ve Görevleri.....	39
4- TÜRKPA Komisyon Sekreterleri Yetkileri ve Görevleri.....	39
5- TÜRKPA Sekretaryasının Bütçesi	40
V. TÜRK KÜLTÜR VE MİRASI VAKFI.....	41
VI. TÜRK İŞ KONSEYİ	42
A- TÜRK İŞ KONSEYİ'NİN KURULUŞU VE AMAÇLARI.....	42
B- TÜRK İŞ KONSEYİ'NİN STATÜSÜ, YETKİSİ VE FAALİYETLERİ	43
C- TÜRK İŞ KONSEYİ'NİN TAAHHÜT VE HEDEFLERİ.....	43
D- TÜRK İŞ KONSEYİ'NE ÜYELİK, KONSEYİN ÜYELERİ VE FAALİYETLERİ	44
E- TÜRK İŞ KONSEYİ'NİN BÜTÇESİ VE FİNANSI	44
VII. TÜRK AKADEMİSİ ULUSLARARASI TEŞKİLATI (TÜRK AKADEMİSİ).....	45
A- TÜRK AKADEMİSİ'NİN KURULUŞU.....	45
B- TÜRK AKADEMİSİ'NİN AMAÇLARI VE GÖREVLERİ	45
C- TÜRK AKADEMİSİ'NİN YAPISI.....	46
D- TÜRK AKADEMİSİ'NİN BÜTÇESİ.....	47
E- TÜRK AKADEMİSİ'NİN FAALİYETLERİ	48
VIII. TÜRK ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ.....	51
A- TÜRK ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ'NİN KURULUŞU VE KURUCU ÜYELERİ.....	51

B- TÜRK ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ'NİN YAPISI	52
C- TÜRK ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ'NİN HEDEFLERİ.....	53
D- TÜRK ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ'NİN ÇALIŞMA ESASLARI	53
E- TÜRK ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ'NİN FİNANS KAYNAKLARI	54
F- TÜRK ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ ÖĞRENCİ VE ÖĞRETİM ELEMANI DEĞİŞİMİ.....	54
G- TÜRK KONSEYİ YÜKSEKÖĞRETİM ALANI (TÜYA)	54
H- TÜRK KONSEYİ TÜRK ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ ÖĞRENCİ KENEŞİ/KONSEYİ	55
I- ÖĞRENCİ KENEŞİ'NİN GÖREVLERİ VE ÇALIŞMA ESASLARI	55
J- ÖĞRENCİ KENEŞİ GİDERLERİNİN KARŞILANMASI	56
K- TÜRK ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ'NİN FAALİYETLERİ	56
IX. HOCA AHMET YESEVİ ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ	56
X. KIRGIZİSTAN TÜRKİYE MANAS ÜNİVERSİTESİ (KTMÜ).....	60
XI. AVRASYA ASKERİ STATÜLÜ KOLLUK KUVVETLERİ TEŞKİLÂTI (TAKM)	65
A- TAKM'İN YAPISI, ORGANLARI VE ÇALIŞMA ESASLARI	66
B- TAKM KOMİSYONLARI, GÖREVLERİ VE ÇALIŞMA USULLERİ.....	67
1- Harekât ve Teşkilatlanma Komisyonu	67
2- Suçla Mücadele Komisyonu.....	67
3- Personel ve Eğitim İşbirliği Komisyonu	67
4- Lojistik, Teknoloji ve Araştırma-Geliştirme Komisyonu.....	68
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	68
KAYNAKÇA	73

ÖNSÖZ

Türk dili konuşan ülkeler, 1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin dağılması ile kendi aralarında Ortak değerler noktasında işbirliğine gitmenin ve ilişkileri geliştirmenin gerekliliğine inandılar. Bağımsızlıklarını ilan eden Orta Asya Türk cumhuriyetleri, Türkiye'nin de desteğiyle ortak değerler noktasında ortak işbirliğine gittiler ve düzenledikleri zirvelerle ortak bir irade ortaya koymuşlardır.

Türk dili konuşan ülkeler olan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye arasında Sovyetler Birliği'nin dağılıp Asya Türk coğrafyasındaki Türk dili konuşan ülkelerin 1992 yılında başlayan "*Türkçe Konuşan Devletler Devlet Başkanları Zirveleri*" sonucunda ortaya çıkan ortak siyasi irade ve işbirliği üzerine pek çok ortak kuruluş kurulmuş, 25 yılda ilişkiler ve işbirlikler, aşama aşama geliştirilmiştir.

2000'li yılların başlarından itibaren bugüne dek, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye devlet başkanları düzeyinde zirve toplantılarına devam etmişlerdir. Ortak teşkilatlara üye Türk cumhuriyetleri, ortak teşkilatlar çerçevesinde bilimsel, kültürel, toplumsal, entelektüel, ekonomik, diplomatik, siyasî ve hukukî ilişkilerinde, önemli aşamalar kaydetmişler ve önemli bir tecrübe kazanımı da elde etmişlerdir.

Türk dili konuşan ülkeler arasındaki söz konusu ilişkiler ve işbirlikleri son derece önemli olup, Türk işbirliği ve ilişkilerinin artık Türk işbirliği teşkilatlarının yaptığı çalışmalar aracılığıyla da gelişmesi önem arz etmektedir.

20. yüzyılın son on yılında bağımsızlıklarını elde etmiş olan Türk Dili konuşan ülkelerin, ortak irade, işbirlikleri ve ilişkiler sonucu kurdukları bu ortak kuruluşlar ve geline aşamada bu kuruluşların yapısı, hizmetleri, faaliyet ve etkilerini araştırıp bir rapor halinde yayınlamanın gerekliliği ve faydalı olacağı yönündeki Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi'nin ortaya koyduğu irade ve destek sonucu bu küçük eser meydana çıkmıştır.

KTMÜ ORASAM projesi dâhilinde yapılan bu incelemede, 25 yılı aşkın süreçte uluslararası arenada ve Türk Dünyası'nda ve kamuoyunda yeterince bilinmeyen, tanınmayan ve sesi yeterince duyulmayan söz konusu 10 adet ortak kuruluş, büyük bir titizlikle özellikle kendi resmî kaynaklarından incelemiştir.

Daha yaygın bilinmesi, tanınması ve anlaşılması amacıyla, kuruluşların kurumsal yapıları, yetkileri, işleyişleri, ilkeleri, görevleri, amaçları, 25 yılda geldikleri aşama, misyonları, vizyonları ve rolleri, ortak ilişkiler ve işbirlikleri çerçevesinde kurumsal resmi belgeler, tek tek ziyaret edilerek elde edilen materyaller, veriler ve gözlemlere dayalı olarak, eser, Türk Keneşi ve çatısı altındaki kurumların kurumsal bir el rehberi niteliğinde ortaya konmaya çalışılmıştır.

Huzur iklimi, yenilikçi yaklaşım ve üretkenlik anlayışı içinde akademik teşvik, destek, moral ve motivasyonu esirgemeyen başta KT Manas Üniversitesi rektörümüz sayın Prof. Dr. Sebahattin Balcı'ya; kolaylıklar sağlayan KTMÜ İİBF dekanımız sayın Prof. Dr. Hakan Çetintaş ve UI Bölümü başkanımız sayın Dr. Altınbek Coldoşev'e; kurumları ziyaret ve incelemelerim sırasında zaman ayırıp ilgi, alaka gösteren Türk Keneşi, TÜRKSOY, TÜRKPA, Türk Kültür ve Mirası Vakfı, Uluslararası Türk Akademisi, Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi ilgili personellerine teşekkürü bir borç bilirim. Ortaya koymakla mutluluk duyduğumuz bu incelemenin, başta söz konusu kuruluşlara, Türk Dili konuşan ülke ve topluluklara önemli katkılar sağlayacağı inancındayız. Özellikle Türk dili konuşan ülkeler kamuoyunda eserin okunup gereklerinin yerine getirilmesi, bizim için daha mutluluk verici ve daha teşvik edici olacaktır.

KTMÜ, Bişkek, Temmuz 2017

GİRİŞ

Bu çalışmada, Türk dili konuşan ülkeler arasındaki ilişkiler ve işbirlikleri açısından ortak kuruluşlar gibi özel bir konu, genişçe, topluca ve detaylı bir şekilde ele almaya çalışılmıştır.

Ortak teşkilatlara üye ülkelerin, ortak teşkilatlar çerçevesinde bilimsel, kültürel, toplumsal, entelektüel, ekonomik, diplomatik, siyasî, hukukî ilişkilerini araştırırken sözkonusu teşkilatların bulunduğu ülkeleri ve teşkilatların merkez ofislerini ziyaret ederek, kurumların idarecileri ve/veya temsilcileri ile bizzat görüşerek, teşkilatların durumu, çalışmaları, projeleri, meseleleri ve perspektifleri hakkında saha araştırması yaparak, net, doğru bilgi ve materyal alınarak, bu bilgiler, sistemli ve bilimsel şekilde analiz edilmeye ve iyi bir çalışma ortaya konulmaya gayret edilmiştir.

İnceleme, kapsamı, orijinalliği, teorik ve pratik temelleri, perspektifi açısından Türk dili konuşan ülkeler arasında ilişkiler ve işbirlikleri için son derece önemli olup, Türk işbirliği ve ilişkilerinin artık Türk işbirliği teşkilatlarının yaptığı çalışmalar aracılığıyla gelişmesini de göstermektedir. Bu açıdan özellikle, kurumların kuruluş belgelerine de yer verilmesine dikkat edilmiştir.

Türk dili konuşan ülkeler Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye arasında Sovyetler Birliği'nin dağılıp Asya Türk Coğrafyasındaki Türk dili konuşan cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra, 1992 yılında başlayan "*Türkçe Konuşan Devletler Devlet Başkanları Zirveleri*" sonucunda ortaya çıkan ortak siyasi irade üzerine pek çok ortak kuruluş kurulmuş, günümüze dek ilişkiler ve işbirlikleri aşama aşama geliştirilmiştir.

2000'li yılların başlarında Özbekistan dışı kapalı politikası ve Türkmenistan daimi tarafsızlık politikası gerekçesiyle "*Zirveler Süreci*"nden çekilse de Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye devlet başkanları düzeyinde zirve toplantılarına devam etmişler, çeşitli alanlarda kurmuş oldukları ortak teşkilatlarla ekonomiden kültüre önemli işbirlikleri ve aşamalar gerçekleştirmişlerdir.

Ele alacağımız söz konusu ortak kuruluşlar, kuruluş tarihleri sırasına göre şunlardır:

Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi, 31 Ekim 1992 tarihinde ikili ilişkiler çerçevesinde Kazakistan'ın Türkistan şehrinde Türkiye ile Kazakistan arasında ikili ilişkiler çerçevesinde kurulma kararı alınmış, iki ülkenin uluslararası, özerk statüye sahip, ortak devlet üniversitesi olarak 15 Ekim 1993 yılında resmen kuruluşunu tamamlamıştır. Bugün, 24. yılında eğitim ve öğretimine devam etmektedir.

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY), Türk dili konuşan ülkeler ve halkların birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlamak, gönül birlikteliğini ve kardeşliğini güçlendirmek, ortak Türk kültürünü ve sanatını korumak, yeniden canlandırmak, gelişmesini sağlamak ve nesilden nesile aktarmak amacıyla, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye ve Türkmenistan, arasında 12 Temmuz 1993 tarihinde kurulmuştur. Merkezi Ankara'da olup, depozitör ülke Türkiye Cumhuriyeti'dir. Bugün, 23. yılında faaliyetlerine devam etmektedir.

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi (KTMÜ), 30 Eylül 1995 tarihinde ikili ilişkiler çerçevesinde Kırgızistan'ın başkenti Bişkek şehrinde Türkiye ile Kırgızistan arasında ortaklaşa kurulmuştur. Bugün, 21. yılında eğitim ve öğretimine devam etmektedir.

Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKP), Türk dili konuşan dört üye ülke Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'nin siyasi iradesiyle, Türk Dili konuşan ülkelerin parlamentoları arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi ve genişletilmesi, tarih, kültür ve dil birliğine dayanarak, ulusal mevzuatların yakınlaştırılması ve diğer parlamentolar arası faaliyetler konularında

işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla, bir danışma organı olarak 21 Kasım 2008 tarihinde kurulmuştur. Merkezi Bakü olup, depozitör ülke Azerbaycan Cumhuriyeti'dir. Bugün, 8. yılında faaliyetlerine devam etmektedir.

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Konseyi veya Türk Keneşi, TDİK), Türk dili konuşan ülkeler arasında kapsamlı işbirliğini teşvik etmek, yakınlaşmak, daha da derinleştirmek, etkili ve etkin iletişim ve daimi bir uyum amacı ile uluslararası bir teşkilat olarak 16 Eylül 2010 tarihinde kuruluşu ilan etmiştir. Türk dili konuşan cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra 1992 yılında "Zirveler Süreci" ile başlayan ilişkiler, Türk Konseyi Sekreteryası'nın kurulduğu 2010 yılına kadar aşamalı olarak devam etmiştir. Konseyin merkezi İstanbul'da olup, depozitör ülke Türkiye Cumhuriyeti'dir. Bugün, 6. yılında faaliyetlerine aktif olarak devam etmektedir. Diğer söz konusu ilişkili, çoklu ortak kurum ve kuruluşlar, Türk Konseyi çatısı altında toplanmışlardır.

Türk Dili Konuşan Ülkeler Ortak İş Konseyi (Türk İş Konseyi), bölgesel ekonomik işbirliğinin teşvik edilmesinin önemi göz önünde bulundurularak, sivil ve kâr amacı gütmeyen uluslararası bir teşkilat olarak kurulmuştur. Türk Konseyi'ne üye devletlere ait iş topluluklarını temsil eden taraflar (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye) 20 Ekim 2011 tarihinde Türk Konseyi himayesi altında sözleşmeyi imzalamışlardır. Bugün, 5. yılında toplantılarına devam etmektedir.

Türk Kültür ve Mirası Vakfı, Türk Dili konuşan ülkeler halkları arasındaki tarihi bağları, ortak dil, kültür ve gelenekleri temel alarak, Türk kültür ve mirasını korumak, araştırmak ve desteklemek amacıyla 23 Ağustos 2012 tarihinde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'nin ortak kararıyla kurulmuştur. Kurumsallaşma süreci devam eden vakfın merkezi Bakü olup, depozitör ülke Azerbaycan Cumhuriyeti'dir.

Türk Akademisi Uluslararası Teşkilatı/ International Turkic Academy (Turkic World Educational and Scientific Cooperation Organization: TWESCO), yani resmî adıyla Uluslararası Türk Akademisi, Türk kültürünün tarihi ve manevi rolünü, Türk halklarının dünya medeniyetinin gelişimine, insanlığın tarihi ve kültürel mirasına katkısını araştırma, Türk Dili konuşan ülkeler ve halkları arasında eğitim ve bilimsel işbirliğinin teşvik edilmesi, akademik araştırma ve eğitimin desteklenmesi, Türk halklarının bütünleşmesini kolaylaştırma amacıyla Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye arasında 23 Ağustos 2012 tarihinde kurulmuştur. Merkezi Astana olup, depozitör ülke Kazakistan Cumhuriyeti'dir. Bugün, 4. yılında faaliyetlerini geliştirerek devam ettirmektedir.

Türk Üniversiteler Birliği, Orhun Süreci olarak belirlenen süreçte Türk Konseyi'ne üye ülkeler arasında yükseköğretim alanında işbirliğini geliştirerek Türk Konseyi Yükseköğretim Alanı oluşturmak amacıyla 29 Mart 2013 tarihinde Türk Konseyi çatısı altında kurulmuştur.

Türk Konseyi ve çatısı altında faaliyet gösteren ortak kuruluşlardan ayrı olarak, *Avrasya Askerî Statülü Kolluk Kuvvetleri Teşkilâtı (TAKM)*, Avrasya bölgesinde Askerî statülü kolluk kuvvetleri arasındaki karşılıklı işbirliği ve dayanışmayı geliştirmek, sadece barışa hizmet etmek ve vatandaşlarına insan odaklı çağdaş kolluk ve koruma hizmeti vermek amacıyla 25 Ocak 2013 tarihinde Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de düzenlenen Konsey Toplantısı'nda tarafların imza beyanı ile uluslararası bir teşkilat olarak resmen kurulmuştur. Teşkilatın ana karargâhı Ankara'da bulunmaktadır.

Ortak kuruluşlar, kuruldukları tarihlerden itibaren ilişkilerini ve faaliyetlerini geliştirerek devam ettirmişler ve amaçları doğrultusunda önemli aşamalar kaydetmişlerdir. Elinizdeki bu çalışmanın amacı, uluslararası arenada ve Türk Dünyası'nda dahi tam olarak bilinmeyen,

tanınmayan ve sesi pek duyulmayan söz konusu bu ortak kuruluşların kurumsal yapılarını, yetkilerini, işleyişlerini, ilkelerini, görevlerini, amaçlarını, geldikleri aşamayı, misyon, vizyonlarını ve rollerini, ortak ilişkiler ve işbirlikleri çerçevesinde resmi belgelere dayalı olarak ortaya koymaktır.

I. ORTAK KURULUŞLAR TEŞKİLATLANMASINA GİDEN YOLDA ZİRVELER SÜRECİ

Türk dili konuşan cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra 1992 yılında başlayan “Zirveler Süreci”nde, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye ve Türkmenistan devlet başkanları arasında önemli kararların alındığı ve önemli aşamaların gerçekleştirildiği 10 adet Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi toplantısı düzenlenmiştir.

2010 yılında Türk Konseyi/Keneşi Sekreteryası’nın kurulmasından sonra, Türk Dili Konuşan Devletler Zirveleri Süreci, Türk Keneşi Zirveleri süreci değişikliğiyle devam etmiştir. Birincisi 21 Ekim 2011 yılında Kazakistan Almatı’da gerçekleşen Türk Keneşi Zirve’si, halen üye ülkeler Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye arasında düzenlenmektedir.

Türk dili konuşan devletlerin liderlerinin, 1991-1992 yılları arasında birçok kez gerçekleştirdikleri ziyaretler sonucu ortaya çıkan iletişim, işbirliği ihtiyacı, Türk dili konuşan halklar arasındaki ortak tarih, dil ve kültüre dayanan özel bağlara vurgu yapılması ve mevcut olan kardeşlik, dayanışma ve işbirliği ruhuna sürekli atıfta bulunulması ile birlikte Türkiye’nin girişimiyle 2010 yılına kadar süren Türk Dili Konuşan Devletler Zirveleri Süreci, 1992 yılında Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan arasında başlamıştır. Aşağıda ele alınan Zirveler Süreci, 2001 tarihli İstanbul Zirvesi’ne kadar resmi adıyla Türkçe Konuşan Ülkeler Zirvesi olarak anılmıştır.¹

30-31 Ekim 1992 yılında Türkiye Ankara’da gerçekleşen ilk zirvede, Türk devletleri arasında ikili ve çok taraflı işbirliğinin geliştirilmesi arzusu ve uluslararası kuruluşlarla ortak hareket etme iradesi beyan edilmiştir. Zirvede ulaştırma, haberleşme, sanayi, enerji, tarım, eğitim ve kültür alanlarında ortak kuruluşlar kurarak ortak projeler geliştirmek suretiyle işbirliğinin artırılması ve bu sahalardaki çalışmalar için çalışma grupları kurulması üzerinde durulmuştur. Türk dili konuşan devletler parlamentolar arası işbirliğinin önemi de ilk defa bu zirvede dile getirilmiştir. 18-19 Ekim 1994 tarihinde Türkiye İstanbul’da gerçekleşen 2. Zirvede, Türk lehçelerinin karşılaştırılmalı sözlüğünün hazırlanması, ortak kültür mirasının korunması, onarılması ve tanıtılması için yapılan işbirliği takdirle karşılanmıştır. Üniversitelerarası işbirliğinin geliştirilmesi, öğrenci değişim programlarının devam ettirilmesi, ulaştırma ve ticaretin geliştirilmesi, tarihi İpek Yolu’nun diğer ilgili ülkelerin de katkısıyla canlandırılması, Aral Denizi’ndeki çevreyle ilgili durumun normalleştirilmesi için uluslararası imkânların birleştirilmesinin gereği vurgulanmıştır. 27-29 Ağustos 1995 tarihinde Kırgızistan Bişkek’te gerçekleşen 3. zirvede, doğrudan ulaştırma bağlarının sağlanması, serbest dolaşımın kolaylaştırılması, işadamlarının çalışma şartlarının iyileştirilmesi ve karşılıklı ticaret, bankacılık ve sigortacılık faaliyetlerinin önündeki engellerin kaldırılması, kültürel ve insani bağların geliştirilmesi hususunda ortak eğitim kurumlarının kurulması, kültür günleri ve şenlikleri düzenlenmesi üzerinde durulmuş ve devlet başkanları, Azerbaycan-Türk, Kazak-Türk, Kırgız-Türk Üniversiteleri gibi ortak eğitim kurumlarının kurulmuş olmasını takdir ve

¹ Pelin Musabay Baki, Avrasya’da Bölgesel İşbirliği Sürecinden İşbirliği Mekanizmasına: *Türk Konseyi Bilge Strateji*, Cilt 6, Sayı 11, Güz 2014, s.141.

memnuniyetle karşılamışlardır.²

21 Ekim 1996 tarihinde Özbekistan Taşkent’te gerçekleştirilen 4. zirvede devlet başkanları ilk defa ortak mal, hizmet, sermaye ve işgücü pazarı oluşturmak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler arasındaki ekonomik işbirliğinin sağlanması yönünde uygun hukuki ortamın oluşturulmasına taraftar olduklarını belirtmişlerdir. Zirvede ulaştırma alanında hem Türk dili konuşan devletler ve hem de diğer bölgesel ve bölge dışı aktörlerle işbirliği detaylı bir şekilde ele alınmış, ekonomik kalkınma hususunda uygulanması gereken yöntemler ortaya konmuştur. Zirvede ayrıca, Türkçe Konuşan Devletler Zirvesi Sekreteryası’nın kurulması ve tüzüğünün hazırlanması kararının alınması kurumsallaşma yönünde önemli bir aşama olmuştur. Türk dilini ve kültürünü tanıttacak sempozyumlar düzenlemek, Türk halklarının geçmişini ve bugünü inceleyen kaynakları araştırmak, derlemek ve yayına hazırlamak, faaliyete geçecek olan Sekreteryası’nın yapacağı görevler arasında yer almıştır. Taşkent Zirvesi, altı Türk devletinin devlet başkanlarının birlikte katıldığı son zirve olmuştur.³

1998 tarihinde Kazakistan yeni başkent Astana’da bir yıl tehirle gerçekleştirilen 5. Zirvede Türkçe Konuşan Ülkeler Sekreteryası Tüzüğü kabul edilmiş ve üye ülke dışişleri bakanlıkları, sekreteryası çalışmalarının denetimi ile görevlendirilmiştir. Türkmenistan, zirveye meclis başkanı düzeyinde katılmıştır. 8 Nisan 2000 tarihinde Azerbaycan Bakü’de yapılan 6. zirvede, 21. yüzyıla girerken karşılıklı menfaatlere ve eşitliğe dayalı işbirliğine yeni bir ivme kazandırılması gereğine işaret edilerek, BTC petrol boru hattı ile Türkmenistan-Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye-Avrupa Hazar geçişli doğal gaz boru hattının gerçekleştirilmelerine ilişkin bölgesel işbirliğinin geliştirilmesinin önemi vurgulanmıştır. Bu zirveye Türkiye, Kazakistan ve Kırgızistan devlet başkanı düzeyinde iştirak ederken, Türkmenistan ve Özbekistan meclis başkanı düzeyinde katılmışlardır. Zirveye katılan devletler arasında egemen eşitlik ilkesinin işbirliği sürecindeki önemine binaen, herhangi bir yanlış anlaşmaya mahal vermemek için, Bakü Zirvesi’ne kadar “Türkçe Konuşan Ülkeler” ifadesi bu zirveden itibaren “Türk Dili Konuşan Ülkeler” olarak ifade edilmeye başlanmıştır. 26-27 Nisan 2001 tarihinde Türkiye İstanbul’da gerçekleştirilen 7. zirvede İpek Yolu’nun canlandırılması ile bölgesel ve uluslararası işbirliğinin her alanda ilerletilmesini sağlamak amacıyla sürdürülen çalışmaların hızlandırılması konusunda görüş birliğine varılmıştır. Zirveye Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan devlet başkanı düzeyinde, Özbekistan meclis başkanı düzeyinde ve Türkmenistan ise Türkiye’nin daveti üzerine geçen zirveden farklı olarak devlet başkanı düzeyinde katılmışlardır. Özbekistan, bundan sonraki zirvelere katılmasa da Türkmenistan farklı düzeylerde zirvelere iştirak etmiştir. Bir sonraki zirvenin 2002 yılında Türkmenistan’ın başkenti Aşkabat’ta gerçekleştirilmesine karar verilmiştir ancak bir sonraki zirve, dört yıl gecikme ile Türkiye’nin ev sahipliğinde Antalya’da gerçekleştirilebilmiştir. 17 Kasım 2006 tarihinde Türkiye Antalya’da gerçekleştirilen bu zirvede, Kazakistan Devlet Başkanı Nazarbayev’in ısrarlı tavsiyeleriyle teşkilatlanmaya gidilmesi kabul edilmiştir. Zirve bildirisinde Avrasya bölgesinde her türlü örgütlü suçun meydana getirebileceği sınırı aşan tehditlerle ortak mücadelenin önemi bir kez daha vurgulanmış, kalıcı barış için iştirakçi ülkelerin katkıların sürdürülmesi ve bu yönde uluslararası etkinliklerin desteklenmesi gerektiği kaydedilmiştir. Ulaştırma ve enerji sahalarında gelişen işbirliği takdirle karşılanmıştır Türk dili konuşan halklar arasında ilişki ve etkili iletişimin kolaylaştırılması yönünde vize işlemlerinin kolaylaştırılması ve hızlandırılmasında çaba gösterilmesinin gereği ve önemi devlet başkanlarınca dile getirilmiştir. İştirakçi ülkeler arasında

² A.g.m, s.143.

³ A.g.m, s.144.

işbirliğinin daha ileri taşınmasına yönelik sonuçlar almak için önemli bir adım olarak, bu zirve itibarıyla, zirve sonuç bildirimleri, Türkçe-Rusça olarak değil, Azerbaycanca, Kazakça, Kırgızca ve Türkçe olarak imzalanmaya başlanmıştır. Bu zirveye Türkmenistan büyükelçi seviyesinde katılmıştır.⁴

2-3 Ekim 2009 tarihlerinde Nahçıvan'da düzenlenen Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi'nde, iştirakçi ülkeler arasında teşkilatlanma ve ilişkilerin güçlendirilmesi açısından yeni ve önemli bir aşama olarak dört ülke Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye arasında Türk Konseyi'nin kuruluş anlaşması imzalanmıştır. Türkmenistan Cumhurbaşkanı Berdimuhamedov toplantıya katılmış olmasına rağmen kuruluş anlaşmasına imza koymamıştır. Avrasya'da Türk dili konuşan ülkeler arasında işbirliğinin geliştirilmesi ve derinleştirilmesinin önemi, ekonomi ve ticaretin uluslararası ilişkilerdeki rolü teyit edilmiştir. Ortak dil, ortak tarih ve ortak kültür birliğine dayanan ortak çıkarlar için işbirliğinin seviyesinin ticari-ekonomik, bilim-teknik ve sosyal alanlarda arttırılması amacıyla ilave tedbirlerin alınmasına ihtiyaç duyulduğu üzerinde önemle durulmuştur. Zirvede üye ülkeler parlamentolar arası işbirliği amacıyla İstanbul Anlaşması ile 2008 yılında kurulan Türk Dili Konuşan Ülkeler Asamblesi (TÜRKPA)'ne yönelik desteklerin arttırılması ve Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY)'nın kültürel işbirliği için gösterdiği çabaların önemi devlet başkanları tarafından kaydedilmiştir. Bu yönde Azerbaycan'ın teklifiyle zengin Türk kültür mirasının ortaya çıkarılması ve korunması amacıyla TÜRKSOY Fonu kurulması kararlaştırılmıştır. Zirveler Süreci'nin son toplantısı 16 Eylül 2010 tarihinde Türkiye İstanbul'da dört ülke Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'nin iştirakiyle düzenlenmiştir. Zirvede üye ülke devlet başkanları, İstanbul'da yerleşik sekretaryasının kuruluş çalışmalarında son aşamaya gelinen Türk Konseyi'nin üye ülkeler arasındaki işbirliğine kurumsal bir nitelik kazandıracağı ve Türk dili konuşan ülkeler arasında bölgesel işbirliğine olumlu ve önemli katkılar sağlayacağı yönünde inanç ve iradelerini ortaya koymuşlardır. Bir önceki Nahçıvan Zirvesi'nde imzalanan Nahçıvan Anlaşması'nın imza gününün yıldönümü olan 3 Ekim tarihinin Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Günü olarak kutlanmasının teşvik edilmesi kararlaştırılmıştır. Türkmenistan Devlet Başkanı Gurbanguli Berdimuhamedov toplantıya devlet başkanı düzeyinde ev sahibinin misafiri olarak katılmıştır. 2010 yılına kadar devam eden Zirveler Süreci'nde Türk Dili Konuşan Ülkeler arasında işbirliği adına iyi niyetli adımlar atılmış ancak daimi bir sekretaryanın bulunmamasının da etkisiyle zirvelerde alınan kararlar, tam anlamıyla uygulanamamıştır çünkü iştirakçi devletler arasında bölgesel işbirliğinin kurumlaşabilmesi için gerekli şartlar henüz olgunlaşmamıştır. Türkiye'de 1994, 1998-1999 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerin de etkisiyle Türkiye'nin Türk dili konuşan devletlere yönelik yürütülen dış politikası arzu edilen seviyede olamamıştır. Bağımsızlıklarını kazanan Türk Dili Konuşan Cumhuriyetler'de, o zor coğrafyada, bağımsızlıklarının hemen ardından kurumsal, siyasi, ekonomik ve sosyal zorlu bir geçiş süreci yaşamışlardır. Söz konusu ülkeler bir taraftan yeni bir devlet inşası ve devlet kurumlarını yeniden yapılandırmaya ve kurumsallaşmaya çalışırken, diğer taraftan pazar ekonomisine geçişte yaşanan ekonomik ve sosyal zorluklarla mücadele etmişlerdir. Yine de Türk dili konuşan devletler, zirveler sürecinde jeopolitik, jeoekonomik ve jeokültürel dönüşüm ve gelişimlerinde önemli mesafeler kaydetmişlerdir.⁵

Şartların olgunlaşması ile birlikte bölgesel işbirliği kapsamında Türk dili konuşan ülkeler arasında ortak bilincin oluşmasında, ilişkilerin ve etkili işbirliklerinin gelişmesinde, kurumsallaşan

⁴ A.g.m, s.144-146.

⁵ A.g.m, s.146-147.

ortak kuruluşlar önemli bir rol oynamışlardır. İşbirliği geçmişleri ile kurumsallaşan Türk Konseyi'nin çatısı altında faaliyetlerini sürdüren üye ülkelerin liderleri, çeşitli faaliyet ve vesilelerle ortak işbirliği, faaliyet ve etkili iletişim konularındaki kararlılıklarını sürdürmektedirler.

II. TÜRK DİLİ KONUŞAN ÜLKELER İŞBİRLİĞİ KONSEYİ (TDİK/TKÜİK)

Türk Dili Konuşan Ülkelerin katılımına açık olan Türk Dili Konuşan (Dildeş) Ülkeler İşbirliği Konseyi (TDİK/TKÜİK) (kısaca Türk Konseyi veya Türk Keneşi), Türk dili konuşan ülkeler arasında kapsamlı işbirliğini teşvik etmek, yakınlaşmak, daha da derinleştirmek, etkili ve etkin iletişim ve daimi bir uyum amacı ile uluslararası bir teşkilat olarak 2009 yılında kurucu üyeler olarak Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan⁶ ve Türkiye devletleri tarafından kuruldu. Türk Konseyi'nin kuruluşu, ilki 1992 yılında Ankara'da gerçekleştirilen ve 1992 yılından beri toplanan, "*Türkçe Konuşan Devletler Devlet Başkanları Zirveleri*" ortak siyasi iradesinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Süresiz olarak akdedilen 3 Ekim 2009 tarihli Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin Kurulmasına Dair Nahçıvan Anlaşması ile zirvelerin onuncusu ve sonuncusu olan 16 Eylül 2010 tarihli zirvede İstanbul Bildirisi ile resmen ilan edilmiştir ve öncelikleri ve yol haritası ortaya konmuştur. Türk Konseyi'nin daimi bir yapı olarak kurulmasıyla birlikte yapılan Zirveler, Türk Konseyi Zirveleri olarak yeniden adlandırılmıştır. Depozitör olarak Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tayin edilmiştir.⁷

Türk dili konuşan ülkelere Özbekistan ve daimi tarafsızlık statüsüne sahip Türkmenistan'ın da bu işbirliğine katılması beklenmektedir. Bu babta 30 Nisan 2018 tarihinde Özbekistan'a ilk kez resmi ziyarette bulunan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Özbekistan cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in görüşmesinin ardından, Şevket Mirziyoyev'in yaptığı açıklamada, Özbekistan'ın uzun aradan sonra Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nde (Türk Keneşi) yeniden yer alması konusunda olumlu sonuca vardıklarını belirterek, Eylül 2018 tarihinde Bişkek'te düzenlenecek Türk Keneşi Devlet Başkanları Zirve Toplantısına ülkesinin de katılacağını söyledi. Artık bu katılımı beraber, konseye üye ülkeler beşe çıkacak ve Türkiye'deki Türk Konseyi ofisinde Özbekistan'ın bayrağı da dalgalanıyor olacak⁸.

Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in, Özbekistan'ın Türk Keneşi'ne katılma kararına ilişkin beyanatını Türk Keneşi, büyük bir memnuniyetle karşıladı. Türk Konseyi Genel Sekreteri Büyükelçi Ramil Hasanov da katılma kararına ilişkin yayınladığı kutlama mesajında, Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in önderliğinde Özbekistan'ın Türk Keneşi'ne katılmasının Keneş'in çalışmalarına büyük bir güç ve zenginlik katacağını, Keneş'in Türk dünyasının bütün unsurlarını kapsayan bölgesel ve küresel bir teşkilat olarak ekonomiden politikaya, turizmden, eğitim, kültür ve spora kadar pek çok alandaki mevcut çalışmalarının etkinliğini arttıracak ve Türk devletleri arasındaki güçlü bağların daha da kuvvetlenmesine katkıda bulunacağı beyan etti.⁹

⁶ Mustafa Bıyıklı, "Bağımsızlığının 25. Yılında Türk Dili Konuşan Ülkeler Arasında Kırgızistan'ın Üye Olduğu Ortak Kuruluşlar", *Kırgızistan: Tarih-Toplum-Ekonomi-Siyaset*, BYR Publishing House, Bişkek/Kırgızistan, 2017, ss. 377-406.

⁷ "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin Kurulmasına Dair Nahçıvan Anlaşması"(3 Ekim 2009), <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/07/20100715-2-1.pdf>, 23.04.2016, Türk Dili konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (TDİK), (2014), "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin Kurulmasına Dair Nahçıvan Anlaşması", *Resmi Belgeler*, İstanbul, s.3.

⁸ "Özbekistan Cumhurbaşkanı Mirziyoyev: Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'ne katılacağız", <https://aa.com.tr/tr/dunya/ozbekistan-cumhurbaskani-mirziyoyev-turk-dili-konusan-ulkeler-isbirligi-konseyine-katilacagiz/1131701>, 01.05.2018.

⁹ "Türk Konseyi Genel Sekreteri Büyükelçi Ramil Hasanov'un, Özbekistan Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev'in, Özbekistan'ın Türk Konseyi'ne katılma kararı almasına ilişkin beyanatına mukabil kutlama mesajı", <http://www.turkkon.org/tr-TR/turk-konseyi-genel-sekreteri-buyukelci-ramil-hasanov%E2%80%99un-ozbekistan-cumhurbaskani-sayin-sevket-mirziyoyev%E2%80%99in-ozbekistan%60in-turk-konseyi%60ne-katilma-karari-almatina-iliskin-beyanatina-mukabil-kutlama-mesaji/3/54/54/4700>, 02.05.2018.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, devletler tarafından tanınmadığı için uluslararası hukuk gereği bu ortak ve çatı teşkilata katılamamaktadır. Konsey, uluslararası teşkilatlara ve forumlara, gözlemci statüsü verebilmektedir. Gözlemci statüsü almak isteyen bir devlet ya da uluslararası bir teşkilat ya da bir forum, Konseye üye devletlerin onayına tabi olarak Türk Konseyi gözlemcisi olma niyetini belirten bir beyan ile Türk Konseyi'ne başvuruda bulunabilmektedirler. Öte yandan teşkilatın isminin Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi olması, yani isminde “Devletler” kelimesi yerine “Ülkeler” kelimesinin kullanılması, konseye diğer devletler içerisinde yer alan özerk cumhuriyetlerin üye olabileceğine de açık olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir. Bu çerçevede Rusya Federasyonu içindeki Altay Cumhuriyeti, Başkurdistan Cumhuriyeti, Hakas Cumhuriyeti, Saha (Yakut) Cumhuriyeti, Tataristan Cumhuriyeti, Tuva Cumhuriyeti ile Moldova Cumhuriyetine bağlı Gagavuz Yeri Özerk Bölgesi'nin Konsey'e üyeliği konusunda, uluslararası hukuk açısından bir engel olmadığı ifade edilmektedir. Ne var ki Türk Konseyi, öncelikli olarak dört üye devlet arasındaki işbirliğinin geliştirilmesiyle ilgilendiği görülmektedir.¹⁰ Uluslararası kuruluşlara üye olmak ve imza atabilmek için uluslararası hukuk kuralları gereği devlet statüsünde olmak gerekmektedir. Özerk cumhuriyetler, devlet statüsünde sayılmadıkları, iç işlerinde bağımsız ancak dış işlerinde bağımlı oldukları için Türk Konseyi'ne üye olmaları bu aşamada mümkün görünmemektedir. Bununla beraber gözlemci sıfatıyla Konsey gibi uluslararası kuruluşların toplantıları ve faaliyetlerine katılabilmektedirler. Türk Konseyi/Keneşi üyesi devletler, Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın amaçlarını, ilkelerini ve aynı zamanda uluslararası hukukun evrensel olarak tanınan ilkelerini de benimsemektedir. Barış ve güvenliğin korunması, iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesine ilişkin uluslararası normlar, Türk Konseyi çatısı altında yürütülecek işbirliği, yakınlaşma, etkili ve etkin iletişim ve uyumun zeminini oluşturmaktadır.¹¹

Türk Konseyi'nin temel amacı, üye devletler arasında kapsamlı iletişim, uyum ve işbirliğini sağlamak, geliştirmek, derinleştirmek ve hem bölge ve hem de dünya barışı ile istikrarına katkıda bulunmaktır. Türk Konseyi, teşkilat olarak kapalı değil açık ve geniş bir yaklaşım sahibidir. Türk dili konuşan ülkeler arasında etkili ve etkin iletişim, iyi ilişkiler ve tam bir dayanışmayı teşvik etmektedir. Özellikle ve öncelikle Asya Türk Coğrafyası ve Kafkaslar'da, Avrasya kıtasının uluslararası işbirliği ve uyumunu geliştirmek ve ilerletmek için bölgesel hizmet vermeyi ve koordinasyon sağlamayı hedeflemektedir.¹²

Bir çatı kuruluş olan Türk Konseyi/Keneşi kapsamındaki karşılıklı güven, iyi komşuluk, iletişim, dostluk, yakınlaşma, işbirliği, barış ve uyum, üye devletler arasındaki ortak tarih, ortak kültür, örf, kimlik ve Türk dili konuşan halkların ortak dil birliğinden kaynaklanan özel yakınlaşma, işbirliği, anlaşma ve dayanışma temelinde inşa edilmiştir. Ortak tarih, ortak dil, ortak kimlik, ortak kültür ve örf gibi ana unsurlar temelinde inşa edilen Türk Konseyi, elbette ki bu ortak unsurlarla sınırlı değildir. Bölgenin yararına olan çok taraflı iletişim ve işbirliği hedefiyle, üye devletler arasında ticaret, eşit ortaklığa dayalı müşterek icraatlarla bölgede kapsamlı ve dengeli bir ekonomik büyüme, bilim, teknoloji, sağlık, spor, çevre, turizm, sosyal ve kültürel gelişim, çağdaş eğitim, modern kurumsallaşma, ortak çıkarların söz konusu olduğu dış politika meselelerinde ortak tutum ve ortak çıkarları ilgilendiren diğer çeşitli alanlarda olduğu gibi etkin bölgesel ve ikili işbirliği alanlarını geliştirmeyi ve genişletmeyi hedeflemektedir. Bununla beraber, teşkilat olarak üye devletler çerçevesinde sınırlı kalmadan, istekli, olumlu ve uyumlu bir yaklaşımla özellikle ticaret,

¹⁰ Süleyman Sırrı Terzioğlu, (2013), “Uluslararası Hukuk Açısından Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi”, *Uluslararası Hukuk ve Politika* Cilt: 9, Sayı: 36, s. 57.

¹¹ TDİK, *Resmî Belgeler*, s.III.

¹² A.g.y.

yatırım, ulaştırma, altyapı, gümrük, mallar, hizmetlerin ve sermayenin dolaşımı, mali sistem, bankacılık ve turizm gibi alanlarda, kendi bölgesinde barış ve istikrarın sağlanması için komşu devletlerle de işbirliği ve barış içinde hareket etmektedir. Türk konseyi, Türk Dili Konuşan Ülkeler ve halkları arasındaki tarihi bağları, ortak dil, kültür ve gelenekleri temel alarak, kapsamlı işbirliğinin daha da derinleştirilmesini, siyasi çok kutupluluk ile ekonomi ve bilginin küreselleşmesi süreçleri çerçevesinde bölgede barışın güçlendirilmesine, güvenlik ve istikrarın teminine ortak katkıda bulunmayı arzu ederek, müşterek bir yapı içerisinde etkileşimin, iyi komşuluk, birlik ve devletler ile halklar arasındaki işbirliği açısından mevcut olan geniş potansiyelin ortaya çıkmasını kolaylaştırdığını göz önünde bulundurarak, karşılıklı güven, ortak çıkar, eşitlik, karşılıklı danışmalar, kültürel farklılıklara saygı ve Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvelerinde tesis edilen müşterek kalkınma isteği ruhundan hareket ederek, Birleşmiş Milletler Şartının amaç ve ilkeleri ile uluslararası barış ve güvenlik, iyi komşuluk ve dostane ilişkilerin kurulmasını ve devletler arasında işbirliğini hedefleyen egemen eşitlik, toprak bütünlüğü ve uluslararası tanınmış sınırların ihlal edilemezliği dâhil olmak üzere, uluslararası hukukun evrensel düzeyde kabul görmüş ilke ve normlarına bağlılıklarını teyit ederek, Nahçıvan anlaşmasıyla belirtilen hususlar üzerinde mutabakata varmışlardır.¹³ Bu bapta uluslararası hukuk tarafından umumiyetle tanınan ilke ve normlara uygun olarak, hukukun üstünlüğü, iyi yönetim, insan hakları ve temel özgürlüklerin güvence altına alınması, Türk dili konuşan halkların sahip oldukları zengin kültür ve tarihi mirasın araştırılması, değerlendirilmesi, kitlelere tanıtılması ve yayılmasında üye devletlerin basın, ajans ve iletişim araçları arasındaki etkileşimin sağlanması, karşılıklı hukuki yardımlaşma ve hukukun muhtelif alanlarındaki işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla hukuki bilgi değişimi hususlarının ele alınmasını bir görev saymışlardır.¹⁴

A- TÜRK KONSEYİ İÇİNDE YAPILAR VE ANA ORGANLAR

Belirtilen amaç ve görevleri yerine getirmek üzere Türk Konseyi içinde aşağıda belirtilen yapılar ve ana organlar teşkil edilmiştir:

1- Devlet Başkanları Konseyi

Devlet Başkanları Konseyi (DBK), üye devletlerin devlet başkanlarının periyodik olarak her yıl bir kez yapılan düzenli toplantılarda bir araya gelerek faaliyetlerini sürdürmektedirler. Yeri, kural olarak üye devletlerin İngilizce adlarının alfabetik sırasına göre belirlenen toplantılarda, güncel uluslararası sorunların çözümüne ilişkin olarak üye devletler arasındaki etkileşimler, TDİK kapsamında öncelikli işbirliği alanlarının belirlenmesi, TDİK'nin faaliyetleri ele alınarak değerlendirilmektedir. DBK, üye devletlerin mutabakatıyla, olağanüstü toplantılar düzenleyebilmektedir. Olağanüstü toplantının yeri üye devletler arasında sağlanacak uzlaşıyla belirlenmektedir. DBK'nin olağan toplantılarına ev sahipliği yapan taraf, bir sonraki DBK toplantısına kadar Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin dönem başkanlığını yürütmektedir.¹⁵

2- Dışişleri Bakanları Konseyi

Türk Konseyi'nin gündemdeki faaliyetleriyle ilgili konular, ele alınacak güncel uluslararası meselelerin tespiti, Sekretaryanın personel yapısı ve mali raporunun onayı, Dışişleri Bakanları Konseyi (DİBK)'nin yetkileri çerçevesindedir. DİBK, gerektiğinde Türk Dili Konuşan Ülkeler

¹³ TDİK, *Resmi Belgeler*, s.3.

¹⁴ A.g.e., s.4.

¹⁵ TDİK, *Resmi Belgeler*, s.5.

İşbirliği Konseyi adına beyanatta bulunabilmektedir. DİBK toplantıları, kural olarak Devlet Başkanları Konseyi toplantılarının yapıldığı yerde Devlet Başkanları Konseyi toplantıları öncesinde yapılmaktadır. DİBK, üye devletlerin mutabakatıyla, olağanüstü toplantılar düzenleyebilmektedir. Olağanüstü toplantının yeri üye devletler arasında sağlanacak uzlaşıyla belirlenmektedir.¹⁶

3- Kıdemli Memurlar Komitesi

Kıdemli Memurlar Komitesi (KMK)'nde üye devletlerin en az bir temsilcisi yer almaktadır. KMK yetkileri çerçevesinde, Sekretaryanın faaliyetlerinin koordine etmektedir. Sekretarya tarafından hazırlanan taslak belgelerin Dışişleri Bakanları Konseyi'nin tasvibine takdiminden ve Devlet Başkanları Konseyi'nin onaylamasından önce değerlendirmekte ve onay vermektedir. KMK toplantıları, kural olarak Dışişleri Bakanları Konseyi toplantıları öncesinde düzenlenmektedir.¹⁷

4- Aksakallar Konseyi

Türk Dili Konuşan Ülkeler Aksakallar Konseyi, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi himayesinde faaliyet gösteren daimi bir danışma teşekkülüdür.

Mali hususlar dâhil olmak üzere, Aksakallar Konseyi'nin faaliyetlerinin teferruatları, Nahçıvan Anlaşması 9. Maddesi'ne istinaden, 20 Ekim 2011 tarihinde Almatı'da DİBK tarafından kabul edilen, Aksakallar Konseyi'nin Yönetmeliği başlıklı ayrı bir belgeyle tanımlanmıştır. Aksakallar Konseyi'nin faaliyetleri Nahçıvan Anlaşması ve sözkonusu yönetmelik çerçevesinde belirlenmiştir. Aksakallar Konseyi, faaliyetlerini üye devletlerin halklarının ortak tarihi, dili, kültürü ve gelenekleri bazında yürütmektedir. Aynı zamanda Aksakallar Konseyi'nin danışmanı ve temsilcisi olan koordinatör (CEO), eşit temsil ilkesine dayalı olarak üye devletler tarafından dört yıllığına atanan tanınmış ve saygın danışmanlardan/temsilcilerden oluşan Aksakallar Konseyi, aşağıdaki amaç ve görevleri yerine getirmek için Türk Konseyi'nin bir organı olarak kurulmuştur:¹⁸

“Üye devletler arasında işbirliğini geliştirmek amacıyla Türk Keneşi fikirlerinin, tekliflerinin, uygulama önerilerinin, konseptlerinin, analitik ve bilgilendirici evrakların, eylem planlarının, programlarının ve raporlarının iletilmesi;

Ülke yetkililerinin, sivil toplum kuruluşlarının ve iş çevrelerinin ve üye devletlerin diğer ilgili kurumlarının temsilcilerinin katılımı ile üye devletler arasında işbirliğinin ve anlayışın geliştirilmesi ile ilgili meseleleri tartışmak üzere çalışma gruplarının oluşturulması;

Üye devlet halklarının tarihi, kültürel, dilsel yüksek manevi ahlaki değerlerinin ve geleneklerinin desteklenmesi, korunması ve geliştirilmesi;

Üye Ülkeler arasında işbirliğinin ve mutabakatın artırılması amacıyla uluslararası konferanslara, seminerlere, çalıştaylara ve diğer girişimlere katılması;

Faaliyetleri hakkında tahminlerin, bütçe ve mali raporların yanı sıra taslak programların, planların, raporların tartışılması ve kabul edilmesi;

*Tekliflere, Aksakallar Konseyi/Keneşi'nin önceki kararlarına ve önerilerine bağlı olarak Aksakallar Konseyi oturumlarının taslak gündem maddelerinin oluşturulması.”*¹⁹

Aksakallar Keneşi, yılda iki kere, kural olarak, Türk Dili Merkezleri'nde ya da üye devletlerin temsilcileri/danışmanları tarafından kararlaştırılan bir toplanma yerinde oturumlar düzenlemektedir.

¹⁶ A.g.y.

¹⁷ A.g.y.

¹⁸ TDİK, (2014), “Aksakallar Keneşi Yönetmeliği”, *Resmi Belgeler*, İstanbul, s.57.

¹⁹ A.g.e., s.58.

Oturumlara devlet başkanı başkanlık etmektedir.²⁰

Üyelerin devlet dilleri, resmi dilleri ve İngilizce olarak hazırlanan protokol, rapor ve yayınlar şeklinde düzenlenerek koordinatör tarafından imzalanan ve dağıtılan Türk Dili Konuşan Ülkeler Aksakallar Konseyi kararları ve önerileri, Türk Keneşi Dış İlişkiler Bakanları Konseyi ve Türk Konseyi Ülkeleri Devlet Başkanı için bir danışma niteliği taşımaktadır.²¹

Türk Konseyi/Keneşi, çatı kuruluş olarak ilişkili olduğu yukardaki Konseyin ana karar organı Devlet Başkanları Konseyi'dir. Dışişleri Bakanları Konseyi, Aksakallar Konseyi ve Kıdemli Memurlar Komitesi alt karar organları olarak çalışmaktadırlar.

5- Sekretarya

Yönetici personel, profesyonel personel ve genel hizmetler personelinden oluşan, uluslararası tüzel kişiliğe sahip ve uluslararası statüleri nedeniyle sorumlulukları gereği ihtiyatlı olmaları gereken sekreteryaya, Türk Konseyi'nin amaç ve görevlerinin icrasına yardımcı olmak üzere daimi bir yürütme ve organizasyon organıdır. Türk Konseyi'nin Türk vatandaşı olmayan veya Türkiye Cumhuriyeti'nde daimi olarak ikamet etmeyen yönetici personel mensupları ile üye devletlerin daimi temsilcileri ve bakmakla yükümlü olduğu kişiler, 18 Nisan 1961 tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkındaki Viyana Sözleşmesi'ne uygun olarak Türkiye Cumhuriyeti'ndeki diplomatik personele tanınan aynı ayrıcalık ve muafiyetlerden yararlanmaktadırlar. Türk vatandaşı olan veya Türkiye'de daimi olarak ikamet eden yönetici personel mensupları yalnızca mesleki işlevlerini yerine getirirken icra ettikleri resmi faaliyetlerle ilgili olarak yargı muafiyeti ve dokunulmazlığa sahiptirler. Bununla birlikte Nahçıvan Anlaşması çerçevesinde dokunulmazlık ve muafiyetlerden yararlanan tüm sekreteryaya personeli, sağlanan haklarına halel gelmeksizin, evsahibi ülke Türkiye Cumhuriyeti'nin kanun ve düzenlemelerine saygı göstermekle sorumlu tutulmaktadırlar.²²

Türk Konseyi sekreteryasının üye ülkeler arasında tarafsız uluslararası personeli, Türk Konseyi'ne karşı resmi görev ve yetkileri kapsamındaki sözlü veya yazılı ifadeleri ve tüm eylemleri bakımından evsahibi ülke Türkiye Cumhuriyeti yargısından muaftır. Türk vatandaşı olmayan ve Türkiye'de daimi olarak ikamet etmeyen genel sekreter, genel sekreter yardımcıları ve proje yöneticilerinden oluşan yönetici personel mensupları ile üye devletlerin daimi temsilcileri ve bunların bakmakla yükümlü olduğu kişiler her türlü dolaylı vergi dâhil olmak üzere tüm vergilerden muaftır ve aşağıdaki ayrıcalık ve muafiyetlerden yararlanmaktadırlar:

- 1- göç kısıtlamalarından ve yabancıların kaydolma zorunluluğundan muaf[tırlar].
- 2- Kambiyo işlemleri konusunda uluslararası örgütlerin benzer seviyedeki memurlarına tanınan ayrıcalıklardan yararlanmak[tadırlar].
- 3- Uluslararası kriz hallerinde uluslararası örgütlerin benzer seviyedeki memurlarına tanınan dönüş kolaylıklarından yararlan[acaklardır].
- 4- Türkiye Cumhuriyeti'nin kanun ve düzenlemeleri doğrultusunda, Türkiye Cumhuriyeti'nde görevlerine başladıklarında, bir motorlu araç ve belli şartlar dâhilinde kişisel ve her türlü ev eşyalarında gümrük giriş çıkışlarında gümrüksüz muameleye tabidir[ler]."²³

Ancak sekreteryanın uluslararası memurlarına tanınan ayrıcalık ve muafiyetler, kişilerin şahsi çıkarları için değil, sadece sekreteryanın her şart altında kesintisiz çalışmasının güvence altına

²⁰ A.g.y..

²¹ A.g.y..

²² TDİK, (2014), "Evsahibi ülke Anlaşması", *Resmi Belgeler*, İstanbul, s.19.

²³ A.g.y.

alınması için tanınmıştır. Türk Konseyi Dışişleri Bakanları Konseyi, muafiyetin adaletin yerine getirilmesini engellediği ve kaldırılmasının sekretaryanın çıkarlarına hanel getirmeyeceği görüşünde olduğu hallerde, genel sekreter ve genel sekreter yardımcıları da dâhil olmak üzere, sekretarya personelinin herhangi birinin dokunulmazlığını kaldırma hakkı ve görevini haizdir. Evsahibi ülke de, Türkiye Cumhuriyeti kanun ve düzenlemelerini ağır şekilde ihlal eden herhangi bir sekretarya personelinin dokunulmazlığının kaldırılmasını Türk Konseyi Dışişleri Bakanları Konseyi'nden talep edebilmektedir. Evsahibi ülke Türkiye Cumhuriyeti, sekretarya personeli, daimi temsilciler ve bakmakla yükümlü oldukları kişiler, Aksakallar Konseyi veya sekretarya tarafından düzenlenenler de dâhil olmak üzere, Türk Konseyi faaliyetlerine katılan uzmanlar ve resmi konuklar, Türkiye Cumhuriyeti'ne girişlerini, ayrılmalarını ve ikametlerini kolaylaştırmak yönünde gerekli tüm önlemleri almaktadır. Her bir üye devlet, personelin görevlerinin uluslararası niteliğine saygı duymakta ve görevlerini yerine getiren Türk Konseyi personelinin etkileyecek herhangi bir girişimden kaçınmaktadır.²⁴

Teknik görevler yanı sıra, Türk Konseyi ilgili organları ile koordinasyon ve işbirliği faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, DBK, DİBK, ve KMK'nin verdikleri görevler, etkinlikler ve toplantıları ile TDİK nezdinde gerçekleştirilecek diğer toplantıların düzenlenebilmesi amacıyla ihtiyaç duyulacak idari, örgütsel, protokoller ve teknik önlemlerin alınması, ilerleme raporlarının hazırlanması, TDİK ile ilgili genel mahiyetli ortak bilgilerin yayımlanması, gerçekleştirilen mali faaliyetlerle ilgili olarak KMK'ya rapor sunulması, Türk Konseyi etkinliklerine katılan üye devletler, gözlemciler ve sivil toplum örgütleri ile istişarelerde bulunulması Türk Konseyi sekreteriyasının görevleri arasında yer almaktadır.²⁵

Türk Konseyi faaliyet sekreteriyasını oluşturan personel ve görev dağılımı şöyledir: İdari personel: Genel sekreter, her üye ülkenin temsil edildiği genel sekreter yardımcıları, yönetici (siyasi bölüm, ekonomik bölüm, kültürel bölüm ve sosyal bölüm). Mesleki personel: Proje yöneticisi, mali işler yöneticisi, protokol müdürü, araştırmaya uzmanları. Genel hizmet personeli: Sekreter/tercüman, arşiv memuru, yönetici asistanı (teknik), denetçi, şoför/kurye, vb.²⁶

Personel üyelerinin maaşları, her pozisyon Birleşmiş Milletler eşdeğer rütbe ile tanımlanarak Birleşmiş Milletler sistemi dikkate alınarak belirlenmektedir. Sekretarya, DİBK'in önerisi üzerine DBK tarafından onaylanan genel sekreter tarafından yönetilmektedir. Genel sekreterin uyuğunda bulunduğu ülke hariç olmak üzere, üye devletlerin her birinden bir genel sekreter yardımcısı bulunmaktadır. Genel sekreter, üye devletlerin İngilizce resmi ülke adlarının sıralamasına göre rotasyon temelinde üç yıl süreyle atanmakta ve görev süresinin uzatılması hakkı bulunmamaktadır. Genel sekreter yardımcısı ise üye devletlerin vatandaşları arasından DBK tarafından üç yıl süreyle atanmakta ve görev sürelerinin uzatılması hakları bulunmamaktadır. Sekretarya görevlileri üye devletlerin kendi ulusal mevzuatları uyarınca, kendi vatandaşları arasından atanmaktadır. Genel Sekreter, Genel Sekreter Yardımcıları ve Sekretarya'nın diğer görevlileri, görevlerini etkili ve verimli bir şekilde ifa ederlerken herhangi bir üye ülkeden veya üçüncü taraflardan talimat istememekte ve almamaktadırlar. DBK'ne karşı sorumlu olan uluslararası görevliler olarak konumlarını etkileyebilecek her türlü davranıştan kaçınmaktadırlar. Üye devletler, Genel Sekreter, Genel Sekreter Yardımcıları ve Sekretarya görevlilerinin ifa ettikleri görevlerin uluslararası mahiyetine saygı göstermeyi ve sözkonusu görevlileri etki altında bırakmamayı kabul etmişlerdir.

²⁴ A.g.y.

²⁵ TDİK, (2014), "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin Kurulmasına Dair Nahçıvan Anlaşması", *Resmi Belgeler*, İstanbul, s.6.

²⁶ Halen görevli olanlar için bakınız: TDİK, "Personel bilgileri", <http://www.turkkon.org/tr-TR/personel-bilgileri/2/31>, 20.07.2016.

Üye devletler, Sekretarya nezdinde milli mevzuatları uyarınca daimi temsilciler bulundurmaktadır. Üye devletler, 27 Aralık 2011 tarihinde Ankara'da imzalanan Evsahibi Ülke Anlaşması gereği Türk Konseyi ve sekretaryasının merkezini Türkiye Cumhuriyeti'nde İstanbul'da olmasını kararlaştırmışlardır. Beşiktaş Balmumcu semtinde Türkiye Cumhuriyeti tarafından tahsis edilen dokunulmazlığa sahip bina ve müstemilatta yerleşik olarak Nahçıvan Anlaşması'nda hükme bağlanan amaçlara ulaşılması yönünde faaliyetlerini sürdürmektedir. İlgili resmi makamlar, resmi görevlerini yerine getirmek üzere Sekretarya bina ve müstemilatına yalnızca genel sekreter veya vekilinin izniyle girebilmektedirler. Arşivleri ve belgeleri dokunulmazlığa sahiptir. TDİK'in görev ve sorumluluklarını yerine getirmek üzere üye devletlerin ülkelerinde gerekli olan hükmi şahsiyete ve özellikle aşağıdaki amaç ve görevleri yerine getirmek üzere, uluslararası hükmi yetkiye sahiptir: 1-Üye devletlerin tümünün onayıyla anlaşmalar imzalamak 2- Taşınır ve taşınmaz mülk edinmek ve elden çıkarmak 3- Yasal takibat yapmak bakımından hukuki ehliyete sahip olmak, davacı ve davalı olarak mahkemelere çıkmak. 4-Banka hesapları açmak ve nakit varlıklar üzerinden sözleşmeler akdetmek, işlemler yapmak.²⁷

Türk Konseyi sekretaryası, kendi bünyesindeki grup çalışmalarının yanı sıra ulusal ve uluslararası düzeyde ziyaretler gerçekleştirmekte medya ve sivil toplum kuruluşları nezdinde girişimler sürdürmekte ve üye ülkelerle birlikte ikili ve çok yönlü ilmi faaliyetlere ev sahipliği yapmaktadır. Türk Konseyi'nin önemle üzerinde durduğu bir başka alan, üye ülkelerin birbirleriyle ve dünyayla ekonomik bütünleşmesinin sağlanması yönündeki çalışmalarıdır. Sekretarya, üye devletler arasında imzalanan uluslararası bir anlaşma çerçevesinde kendi bütçesine, resmi işlevlerini yerine getirebilmesi için denetimi altındaki fonlar ve mallara sahiptir. Türk kanunlarına ve Türk Konseyi'nin amaçlarına uygun olmak kaydıyla, herhangi bir mali denetim, düzenleme ve moratoryumla sınırlandırılmaksızın her türlü fon, altın veya para ile herhangi bir para birimi üzerinden banka hesaplarına sahip olabilmekte ve işlem yapabilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti içinde veya diğer bir Ülkeye fonlarını serbestçe havale edilebilmekte veya sahip olduğu herhangi bir para birimini başka bir para birimine çevirebilmektedir. Sekretaryanın varlıkları, geliri veya diğer malları, gelir vergisi ve kurumlar vergisi de dâhil olmak üzere tüm doğrudan vergiler ile Katma Değer Vergisi, Özel Tüketim Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi ve diğer benzer dolaylı vergilerden muaf tutulmaktadır.²⁸

Türk Konseyi nezdinde düzenlenen etkinliklere katılan uzman ve temsilcilerin giderleri gönderen ülke tarafından karşılanmaktadır. TDK, DİBK, KMK ve Aksakallar Kurulu toplantılarına katılan heyetlerin üyeleri ve Sekretarya görevlileri, ev sahibi ülke tarafından uluslararası hukuk çerçevesinde diplomatik misyon mensuplarına sağlanan ayrıcalık ve muafiyetlerden yararlanmaktadırlar. İdari düzenlemeler, Türk Konseyi Yönetmeliği uyarınca DİBK tarafından belirlenmekte ve DBK'nin onayına sunulmaktadır. Sorunlar, istişareler ve müzakereler yoluyla çözüme kavuşturulmaktadır.²⁹

Türkiye Cumhuriyeti, evsahibi ülke olarak, sekretaryanın resmi amaçları doğrultusunda serbestçe haberleşmesine izin vermekte ve bunu korumaktadır. Sekretaryanın resmi yazışmaları ve diğer resmi haberleşme vasıtaları dokunulmazlığa sahiptir. Anlaşma gereği yayınları, durağan ve hareketli resimleri, filmleri ve ses kayıtları üzerinde sansür uygulanamaz.³⁰

Türk Konseyi'nin ilk genel sekreterliğini Eylül 2010-Eylül 2014 arasında Büyükelçi Halil

²⁷ TDİK, *Resmi Belgeler*, 2014, s.19.

²⁸ A.g.y.

²⁹ A.g.e., s.7-8.

³⁰ A.g.e., s.19.

Akıncı üstlenmiştir. Dönem genel sekreterliğini ise 1. dereceli elçi statüsüne sahip Ramil Hasanov yapmaktadır.

B- TÜRK KONSEYİ SEKRETERYASININ GELİRLERİ

Uluslararası hukukun genel olarak kabul edilmiş ögeleri ve normları rehberliğinde, Nahçıvan Anlaşması'nın 11. maddesinin hükümlerinin uygulanmasını amaçlayarak ve Türk Konseyi Sekreteryasına dair Evsahibi Ülke Anlaşması'nı dikkate alarak, ana gelir olarak üye devletlerden alınan zorunlu katkı payları tahsis edilmektedir. Üyelerin iktisadi kapasitelerinde meydana gelen değişiklikler veya örgütün genişlemesi nedeniyle ihtiyaç duyulması halinde değişebilmek üzere katkı paylarının ölçeği şu şekilde belirlenmiştir³¹: Azerbaycan Cumhuriyeti: 2/15, Kazakistan Cumhuriyeti: 4/15, Kırgız Cumhuriyeti: 1/15, Türkiye Cumhuriyeti: 8/15. Bunun yanı sıra üye ülkeler tarafından miktarı sınırlı olmayan gönüllü katkılar yapabilmekte ve sekreterya, Türk Konseyi gözlemci devletleri, diğer devletler, Türk Konseyi gözlemci teşkilatları, diğer uluslararası kuruluşlar ve kurumlar, gerçek ve tüzel kişilerden de, üye ülkelerin onayına tabi olarak, nakdi olarak ve/veya diğer şekillerde gönüllü katkı payları kabul edebilmektedir. Sekreteryanın bütçesi, bir mali yılın giderlerini kapsayan gider tahminine uygun olarak uygulanmaktadır. Mali kaynaklarının yönetiminin genel sekreter tarafından denetlendiği ve dış denetime tabi harcamalar, yerel para biriminde yapılmaktadır.³²

C- TÜRK KONSEYİ'NİN İLİŞKİLER VE İŞBİRLİKLERİ ÇERÇEVESİNDE İLİŞKİLİ OLDUĞU MÜSTAKİL KURULUŞLAR

Türk Konseyi aynı zamanda ilişkiler ve işbirlikleri çerçevesinde müstakil şu kuruluşlarla ilişkilidir:

Merkezi Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de bulunan Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA),

Merkezi Türkiye'nin başkenti Ankara'da bulunan Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY),

Merkezi Kazakistan'ın başkenti Astana'da bulunan Uluslararası Türk Akademisi (UTA),

Merkezi Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de bulunan Türk Kültür ve Miras Vakfı,

Türk Konseyi bünyesinde faaliyet gösteren Türk İş Konseyi ve Türk Üniversiteler Birliği.

Bu kuruluşların her biri bulunduğu ülke merkezli müstakil kuruluş olmakla beraber bu kurumlar için Türk Cumhuriyetleri arasındaki işbirliği mekanizmasının en üstünde yer alan bir çatı ve şemsiye kurum olarak Türk Konseyi, kendisi ile ilişkili olan bu kurum ve kuruluşlarla faaliyetlerini uyumlaştırma görevini yürütmektedir.

D- TÜRK KONSEYİ'NİN ÇALIŞMA LİSANI

Türk Konseyi'nin çalışma lisansı, üye devletlerin devlet dilleri ve İngilizcedir. Nahçıvan Anlaşması 17. Maddesi'ne uygun olarak, Türk Konseyi üye devletlerin devlet dilleri, resmi dilleri ve İngilizce, Türk Konseyi toplantılarının ortak dilleri olarak kabul edilmiştir. Hazırlanacak olan ortak belgelerin İngilizce olması, imzalanacak ya da onaylanacak resmi belgelerin dili, Türk Konseyi üye ülkelerin milli dilleri olması kararlaştırılmıştır. Dolayısıyla toplantı ve organizasyonları üye devletlerin devlet dilleri ve İngilizce olarak yapılmaktadır. Üye devletlerin bir

³¹ TDİK, (2014), "Türk Keneşi Mali Esaslara İlişkin Anlaşma", *Resmi Belgeler*, İstanbul, s. 48-49.

³² A.g.y..

kısının remi dilleri kendi milli dillerinin yanında Rusça'dır. Bununla beraber organizasyon ve toplantılarda Türk Dili Konuşan Ülkeler birlikteliği olarak öncelikle Türk Dili teşvik edilmektedir. Türk Konseyi'nin çalışma esasları, 3 Ekim 2009 tarihli Nahçıvan Anlaşması 18. Maddesi'ne istinaden, Türk Konseyi Dışişleri Bakanları Konseyi tarafından 20 Ekim 2011 tarihinde, Almatı'da kabul edilmiş ve Türk Konseyi Devlet Başkanları tarafından 21 Ekim 2011 tarihinde Almatı'da onaylanmıştır.³³

E- TÜRK KONSEYİ'NİN BAYRAĞI

Üye ülkeler arasındaki siyasi entegrasyona yönelik kurulan Türk Konseyi'nin ortak sembollerden oluşturulmuş bir bayrağı vardır. Türk Konseyi'ne üye devletlerin milli bayraklarının öğelerini içerecek şekilde tasarlanmış olan bayrak, Azerbaycan Cumhuriyeti Bayrağı'nın yıldızı, Kazakistan Cumhuriyeti bayrağının rengi, Kırgız Cumhuriyeti bayrağının güneşi ve Türkiye Cumhuriyeti bayrağının hilalinden oluşmaktadır. Bayrak, 22 Ağustos 2012 tarihinde Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te düzenlenen Türk Konseyi II. Zirvesi öncesinde gerçekleştirilen Dışişleri Bakanları Konseyi basın toplantısında kamuoyuna tanıtılmıştır. Bayrak, 12 Ekim 2012 tarihinde Türk Konseyi'nin İstanbul Beşiktaş Balmumcu'da Bestekâr Şevki Bey Sokak'ta Türkiye Cumhuriyeti sorumluluğu ve güvenliği altında tahsis edilen yerleşik sekretarya binasında üye devletlerin ulusal bayraklarıyla birlikte törenle göndere çekilmiştir. Türk Konseyi bayrağı ve amblemi, binalar ve müstemilat üzerinde ve resmi amaçlar için kullanıldığında ulaşım araçları üzerinde sergilenmektedir. Üye ülkelerin bayrakları da sekretarya binası ve müstemilatında sergilenmektedir.³⁴

F- TÜRK KONSEYİ ZİRVELERİ

2010 yılında son zirve toplantısını düzenleyen Türk Dili Konuşan Devletler Zirveleri Süreci, Türk Konseyi Sekretaryası kurulduktan sonra Türk Konseyi'nin şemsiyesi altında daha önceki 10 Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirveleri ile yeni zirve toplantılarında kabul edilen bildirimlerin hükümleriyle mutabakatlarını teyit ederek ve Türk Keneşi Zirveleri olarak yeni bir döneme işaret ederek devam etmiştir. Birincisi 21 Ekim 2011 yılında Kazakistan Almatı'da, ikincisi 23 Ağustos 2012 tarihinde Kırgızistan Bişkek'te, üçüncüsü 16 Ağustos 2013 tarihinde Azerbaycan Gebele'de ve dördüncüsü 5 Haziran 2014 tarihinde Türkiye Bodrum'da, beşincisi 11 Eylül 2015 tarihinde Kazakistan Astana'da gerçekleşen "*Türk Keneşi Zirveleri*" süreci Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye arasında düzenlenmiştir. Ekonomik konular, uluslararası projeler, güvenlik konuları, sosyal ve kültürel konular, uluslararası teşkilatlarla işbirliği, kültürel işbirliği, eğitim ve bilim işbirliği, ekonomik işbirliği, spor işbirliği, diaspora işlerinde işbirliği, dış politika ve güvenlik konularında işbirliği, toplumsal ve insani ilişkiler alanında işbirliği, medya ve enformasyon alanında işbirliği, Türk dünyasında kurumsal işbirliği vb. konu başlıkları altında periyodik olarak düzenlenen "*Zirveler*" sırasında üye ülkeler devlet başkanları, geçmiş dönemin sonuçlarını değerlendirerek, gelecek senenin hedeflerini belirlemektedirler.³⁵

Spor faaliyetleri alanında Türk Konseyi'nin 2012 yılında aldığı karar çerçevesinde, Türk Konseyi'nin himayesinde, 08-14 Eylül 2014 tarihlerinde Kırgızistan'da yapılan ve ilk defa gerçekleştirilen I. Dünya Göçmen Oyunları programının devamı olarak, 20-22 Kasım 2014 tarihlerinde Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nde, Türk halklarının dünden bugüne yansıyan oyunlarının, sporlarının, yarışlarının ve benzeri ortak değerlerinin ilk defa derli-toplu sayılabilecek

³³ TDİK, (2014), "Türk Keneşi Çalışma Esasları", *Resmi Belgeler*, İstanbul, s. 41-43.

³⁴ TDİK, *Resmi Belgeler*, 2014, s. V.

³⁵ "Türk Keneşi Zirveleri Bildirileri", <http://turkkon.org/tr-TR/bildiriler/4/56>, 14.06.2016, TDİK, *Resmi Belgeler*, 2014, s. 101-140.

Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları I. Uluslararası Sempozyumu da gerçekleştirilmiştir. Geleneksel spor oyunlarına Kazakistan, Afganistan, Azerbaycan, Türkiye, Kırgızistan, Moğolistan, Rusya Federasyonu'nun 10 bölgesinden temsilciler katılmışlardır. Bunlar arasında Kafkasya'da yaşayan Türk halklarının temsilcileri, Tataristan, Başkurdistan, Tuva, Hakasya, Dağlı Altay ve diğerlerinden gelen sporcular da yer almıştır. Kırgızistan Issıkgöl'de gerçekleştirilen I. Dünya Göçebe Oyunları'nın ikincisinin düzenlemesi durumunda, bunun için kullanılacak ismin II. Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları şeklinde düzeltilmesi, bu oyunlardan önce veya onunla eşzamanlı olarak II. Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları Kongresi'nin yapılması, Türk Keneşi tarafından desteklenen Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları, Olimpiyat Oyunlarının alternatifi olarak düşünülmesi, söz konusu oyunların, ileriki yıllarda Türk Dünyası Olimpiyat Oyunları şekline dönüştürülerek daha kalıcı ve düzenli hâle getirilmesi, bu amaca ulaşabilmek için, Türk Keneşi çatısı altında, belli başlı Türk devletlerinin yönetim kademelerine kadar sahiplenilen Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları meselesinin, aynı desteği önümüzdeki yıllarda da görmesi konuları üzerinde düşünülmesi teklif olunmuştur.³⁶ Bu amaçla, Kırgızistan'da işbirliği yapmak üzere Göçebe Uygurluk Merkezi kurulması yönünde fikirler öne atılmıştır.

Ancak, Kırgızistan Issık-Göl'de gerçekleştirilen I. Dünya Göçebe Oyunları'nın ikincisi, teklif edilmesi düşünülen "*II. Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları*" adı yerine birincisinde olduğu gibi, 62 ülkenin ve 1750 yarışmacının katılımıyla yine Issık-Göl'de II. Dünya Göçebe Oyunları adıyla yeni olimpiyat hipodromunda 3-8 Eylül 2016'da görkemli ve nostaljik bir açılışla düzenlenmiştir.³⁷ II. Dünya Göçebe Oyunları'nın sunum ve tanıtımı, Rusça, Kırgızca ve İngilizce olarak yapılmıştır. Üye devlet ve ana destekleyicilerden biri olarak Türk dili Türkiye Türkçesinin internet tanıtım sayfasında dil seçenekleri arasında dahi yer almaması dikkat çekici olmuştur.

II. Dünya Göçebe Oyunları'nı, 27-28 Ekim 2016 tarihinde KT Manas Üniversitesi'nde gerçekleşen Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları II. Uluslararası Sempozyumu takip etmiştir. Dünya Göçebe Oyunları Türk Keneşi tarafından da desteklenmektedir.

Yeni bölgeselcilik kapsamında çok boyutlu ve kapsamlı işbirliğinin Avrasya'daki en son örneklerinden biri olan Türk Konseyi, Türk dili konuşan devletleri gönüllü olarak bir araya getiren ilk kuruluş olma özelliğini taşımaktadır. Konsey kurulduğundan beri üye ülkeler arasında işbirliği ve etkili iletişim açısından önemli mesafeler kaydedilmiştir.

Sürekli nitelikteki organları bulunan, esnek bir yapıya sahip, kararlarının bağlayıcı olmaktan ziyade tavsiye niteliğinde ve üye devletlere tercih hakkı tanıyan uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde bir uluslararası işbirliği platformu olarak görülen³⁸ Türk Konseyi'nin kurulmasıyla üye ülkeler arasında bölgesel bir işbirliği mekanizması oluşmuştur. İşbirliği süreci, son 7 yılda hızlı bir şekilde meyvelerini vermeye başlamıştır.

Ulaştırma alanında bölgesel ve uluslararası iş birliğini geliştiren çok modlu entegre taşımacılığın daha etkin olarak hayata geçirilmesi, Avrasya'da demiryolu taşımacılığının ve altyapısının geliştirilmesi, Avrupa normlarında aynı demiryolu rejiminin kullanılmaya başlanması, gümrük, ulaştırma ve turizm alanları, coğrafyanın ekonomik gelişiminin ve üye ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin, ticaretin ve karşılıklı yatırımların arttırılması, Asya'yla Avrupa'yı birbirine bağlayan ve böylelikle stratejik, modern bir ulaştırma güzergâhı haline gelecek olan tarihi İpek

³⁶ Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları, Editörler: Anvarbek Mokeyev, Fahri Unan, Olcobay Karatayev, Osman Yorulmaz, Ceenbek Alimbayev, Cengiz Buyar, *Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları Uluslararası Sempozyumu (20-22 Kasım 2014) Bildirileri*, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi (KTMÜ) Yayınları Bışkek 2015, s. 271-272.

³⁷ "World Nomad Games 2016", <http://worldnomadgames.com/en/>, 10.06.2016.

³⁸ Terzioğlu, A.g.m., s. 52.

Yolu turizminin canlandırılarak bir turizm markası haline dönüştürülmesi, eğitim ve kültür alanında mevcut işbirliğinin derinleştirilmesi ve somut projelerin hayata geçirilebilmesi, ortak müfredat, ortak tarih ve ortak edebiyat kitapları hazırlanması, ortak terminoloji kurumunun oluşturulması, Türk halklarının birbirlerinin lehçelerini daha iyi anlamalarını ve ortak kazanımlarının daha çok farkında olmalarının sağlanması, Büyük Öğrenci Projesi'nin sürdürülmesi, üniversiteler arasında öğrenci-öğretim elemanı değişimini öngören Orhun Süreci ve ortak eğitim televizyonu kurulması, işbirliğinin diğer benzer bölgesel ve küresel işbirliği süreçleri ile işbirliği ve eşgüdüm içerisinde ilerletilmesi, eğitimden turizme, kültürden ulaştırmaya, ekonomiden dış politikaya sürdürmekte olduğu işbirliği projeleri, Avrasya'da işbirliği kültürünün geliştirilmesi konularında Türk Konseyi, ortak bölgesel çıkarlara yönelik olarak, kısa sürede, faaliyetleriyle Avrasya'da işbirliğinin geliştirilmesinde ve derinleştirilmesinde önemli bir aktör olarak yerini almıştır.³⁹

Kendisi ile beraber hareket etmek isteyen, din, dil, ırk ve millet farkı gözetmeden herkese kucak açabilen tüm devletler ve uluslararası kuruluşlarla birlikte ve beraber yürümeye hazır bulunduğunu tüm dünya kamuoyuna ilan eden ve hem bölge için ve hem de dünya için barış ve istikrar isteyen Türk Konseyi'nin seketarya eş güdümündeki faaliyetleri, kurulan çalışma grupları, bakanlar toplantıları, toplantılarda alınan kararların belgeye dökülmesi ve ivedilikle uygulanması bölgesel işbirliği sürecinin daha da gelişmesini ve derinleştirilmesini sağlamaktadır. Uluslararası sistemle kalıcı ve barışçıl ilişkilerini geliştirmekte olan Türk Konseyi, Birleşmiş Milletler Anlaşması başta olmak üzere uluslararası hukukun temel ilkelerini, her ülkenin toprak bütünlüğünü ve üçüncü ülkelerin içişlerine karışmama yönündeki kararlılığını açıkça ortaya koyduğunu, Özbekistan'ın Nisan 2018'de katılma kararı ve gelecekte Türkmenistan'ın da muhtemel katılımıyla birlikte Türk Konseyi, toplam coğrafi alanıyla dünyada 7. sırada, nüfusuyla 9. sırada ve gayrisafi milli hasılasıyla 13. sırada olma konumunu yalnızca üye ülkelerin refahı için değil, aynı zamanda tüm bölge ve dünya halklarının barış ve huzuru için geliştirebilmek hedefine emin adımlarla yürümeye devam etmekte olduğunu ifade etmiştir.⁴⁰

Uluslararası hukuka göre tam bir hükümetler arası teşkilat olan Türk Konseyi, uluslararası politikada çok önemli işlevleri yerine getiren, üye devletlere bir yandan destek diğer yandan frenleme mekanizması olarak destek veren uluslararası bir aktördür. Üye alımı açısından kapalı, coğrafi açıdan bölgesel ve faaliyet kapsamı açısından genel nitelikli bir yelpazede faaliyet gösteren sürekli mekanizmaya bir sahiptir. Ancak bu mekanizmanın kararlı, etkili ve sabırlı şekilde işletilmesi, güç dengelerini gözeterek hareket etmesi, somut adımlar atması ve faaliyetlerini toplumsal tabana, halkın gönlüne yayabilmesi önemli ve gereklidir. Bütünleşme için en etkili uluslararası bir araç olarak devletlerin eşit egemenlik ilkesi çerçevesinde sağlıklı işleyen daimi ve samimi işbirliği, bir ya da birkaç alanda bütünleşmenin de yolunu açılabilir. Temel anlaşma ve bütünleşmede alfabe-dil bütünleşmesi konusunda da, Türk Konseyi'nin (Türk Keneşi) yönlendirici gücü azımsanmamalı ve kullanılmalıdır. Bunun yanı sıra, Türk Dünyası'nın genel faaliyet kapsamlı bir yapıda organize davranma yeteneğinin bir test aracı olarak da değer taşıyan Konsey, bölgede düzen ve istikrarın sağlanması, işbirliğiyle maliyetlerin paylaşılması ve etkinliğin artması, uluslararası platformlarda tek-ortak ses gücünün kullanılması ve gerektiğinde teşkilatın siyasi baskı aracı olarak kullanılması, dış politikada bütünlük arz eden davranışların sergilenmesi hususlarında çok önemli fırsatlara sahiptir.⁴¹

³⁹ Musabay Baki, *A.g.m.*, s.155-159.

⁴⁰ "Toğrul İsmayıl ile Mülakat", 11 Eyl 2015 Dünya Bülteni, www.trtavaz.com.tr, 08.05.2016.

⁴¹ Çiğdem Şahin, (2015), "Uluslararası Örgüt İşlevleri Açısından Türk Konseyi (Türk Keneşi)", *13. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri*, 28-30 Ekim 2015 Bakü/Azerbaycan, s.12.

Türk Konseyi, üye ülkelerin imajının uluslararası arenada iyileştirilmesi ve Türk dili konuşan halkların yaşadığı ülkelerdeki kamuoyu üzerinde tesir gücüne sahip olunabilmesi hedefine yönelik olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

III. ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ TEŞKİLATI (TÜRKSOY)

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY), Türk dili konuşan Türk ülkeleri ve halkların birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlamak, gönül birlikteliğini ve kardeşliğini güçlendirmek, ortak Türk kültürünün, tüm insanlık medeniyetinin oluşmasında önemli bir yer tuttuğunu ve Türk dili konuşan ülke ve halkların kültür ve sanatının korunması, yeniden canlandırılması ve gelişmesinin gerekli olduğunu göz önünde bulundurarak, ülkelerin gelecek kuşaklarına millî kültürün esaslarını öğretmek, nesilden nesile aktarmak ve böylece karşılıklı dostane temaslar sağlamak amacıyla kurulmuştur. Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye ve Türkmenistan, arasında, Türk Dili konuşan ülkeler kültür bakanlarının 19-20 Haziran 1992 İstanbul ve 30 Kasım - 2 Aralık 1992 Bakü toplantılarında kabul ettikleri kararlara ve belgelere bağlı kalarak, Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi (TÜRKSOY) adlı uluslararası bir teşkilat kurulmasına karar vermişlerdir. Daha sonra adını Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı olarak değiştirerek, 12 Temmuz 1993 tarihinde Kazakistan Almatı’da iştirakçi devletler kültür bakanları tarafından imzalanan “*TÜRKSOY’un Kuruluşu ve Faaliyet İlkeleri Hakkında Anlaşma*” ile faaliyet ilkelerini resmen belirlemişlerdir. Bu anlaşma, Azerice, Kazakça, Kırgızca, Özbekçe, Türkçe ve Türkmençe olarak aynı derecede geçerliliğe sahip altı nüsha olarak düzenlenmiştir. Anlaşma hakkında uluslararası bürokratik işlemler, anlaşma metninin muhafazası, kuruluşa katılacak yeni ülkelerle ilgili anlaşmayı kopyalama, yazışmalar yapma, BM’de diğer üyeler adına uluslararası hukuka uygun şekilde rol oynama hususunda yetkili depozitör devlet Türkiye’dir.⁴²

Kabul edilen ilkelerine göre,

TÜRKSOY’un kuruluşu ve faaliyet ilkelerine imza atan Türk dili konuşan altı devlet, kültür alanındaki tüm uluslararası anlaşma ve sözleşmeleri dikkate alarak, TÜRKSOY faaliyetlerini, altı ayda bir alfabetik sıraya göre TÜRKSOY’un dönem koordinatörü olan kültür bakanının başkanlığını deruhte ettiği, üye ülkeler kültür bakanlarından veya kültür işlerinden sorumlu bakanlarından oluşan en üst karar mercii olan Kültür Bakanları Konseyi tarafından tespit edilen proje ve programlar uyarınca yürütmektedir. Koordinatör, en az iki ülkenin teklifi üzerine konseyi olağanüstü toplantıya çağırabilmektedir. Türk Dili Konuşan Ülkeler Kültür Bakanları Konseyi, kuruluşun genel müdürünü oy çokluğuyla tayin etmektedir. Genel müdür de TÜRKSOY’un personelini ve personelin görev kapsamını tespit ve tayin etmektedir. Üye ülkeler, teşkilatta, kültür bakanları tarafından tayin edilen bir temsilci görevlendirmektedirler. TÜRKSOY’un faaliyetine ilişkin kararlar, kültür bakanları Konseyince oy çokluğuyla alınmaktadır.⁴³

TÜRKSOY’un malî kaynağı, Kültür Bakanlığı Daimî Konseyi tarafından tespit edilen katkı payları ile oluşan bir Fon’da toplanmaktadır. Katkı payları ile Fon’un işleyişine ilişkin mevzuat her yıl yenilenen bir protokol ile tespit edilmektedir. TÜRKSOY Fonu kendine ilave malî kaynak temin etmek için, uluslararası hukuka ve kurallara aykırı olmayan her türlü faaliyet ve girişimi

⁴² “TÜRKSOY’un Kuruluşu ve Faaliyet İlkeleri Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun” (22.02.1994), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc077/kanuntbmmc077/kanuntbmmc07703973.pdf, 01.06.2016, *Resmî Gazete*, Yayımlı: 25.2.1994 Sayı: 21860.

⁴³ A.g.y.

yapabilmektedir.⁴⁴

TÜRKSOY'un merkezi Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara'da Or-An'da yerleşik bulunmakta ve dokunulmazlığa sahip kendine özel binasında Aralık 2006 tarihinden beri faaliyetlerini sürdürmektedir.

23/2/2011 tarihli Kanunla onaylanması uygun bulunan, Bakanlar Kurulu'nca 8/8/2011 tarihinde kararlaştırılan ve TÜRKSOY ile personelinin Türkiye'deki faaliyetleri sırasında yararlanacakları ayrıcalıklar ile muafiyetlerin hukuki açıdan belirlenmesini sağlamak amacıyla 4 Şubat 2010 tarihinde Ankara'da Türkçe ve iki nüsha olarak imzalan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) Arasında Evsahibi Ülke Anlaşması" şartlarına uygun olarak Türkiye bu uluslararası kültür teşkilatına resmen ev sahipliği yapmaktadır.⁴⁵

"Türk dünyasının UNESCO'su" olarak adlandırılan TÜRKSOY'un 6 kurucu ve 8 gözlemci üye olmak üzere toplam 14 üyesi bulunmaktadır. Kurucu üyeleri, Azerbaycan Cumhuriyeti, Kazakistan Cumhuriyeti, Kırgız Cumhuriyeti, Özbekistan Cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti ve Türkmenistan'dır. Diğer ortak kuruluşlardan farklı olarak Özbekistan Cumhuriyeti ve Türkmenistan TÜRKSOY'a üyedir. Gözlemci üyeler ise, Altay Cumhuriyeti, Başkurdistan Cumhuriyeti, Gagavuz Yeri (Moldova), Hakas Cumhuriyeti, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Saha (Yakut) Cumhuriyeti, Tataristan Cumhuriyeti ve Tiva Cumhuriyeti'dir.⁴⁶

A- TÜRKSOY'UN YETKİLERİ VE GELİRLERİ

Tüzel kişiliğe sahip TÜRKSOY, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde ve Türk mevzuatı çerçevesinde, akit yapma, taşınır ve taşınmaz mal satın alma ve elden çıkarma, bu amaçla hukukî işlem yapabilme yetkisine sahip bulunmaktadır. Teşkilata ait veya onun adına işletilen bir aracın neden olduğu bir kazadan kaynaklanan ve sigorta tarafından tazmin edilmeyen hasarlardan dolayı üçüncü kişilerin açtığı davalar ve TÜRKSOY veya personelinin ihmali veya eylemi sonucu ortaya çıkan kişisel yaralanma veya ölümle ilgili davalar dışında TÜRKSOY, faaliyetleri çerçevesinde her türlü hukuki süreçten muaf tutulmaktadır. Bunun yanı sıra, TÜRKSOY'un malvarlığı icrai, idari, adli veya yasal kararlara dayanak arama, sorgulama, el koyma, kamulaştırma ve diğer herhangi bir müdahaleden de muaftır.⁴⁷

TÜRKSOY'un bütçesi, üye ülke kültür bakanlıkları tarafından ödenen katkı paylarıyla oluşmaktadır. Bu katkı paylarının yanı sıra etkinlikler için yerel yönetimler, üniversiteler ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarından ek kaynaklar sağlanmaktadır.⁴⁸

TÜRKSOY işlevleri ve faaliyetleri çerçevesinde, herhangi bir malî kontrol ve moratoryuma ilişkin düzenlemelerle kısıtlı değildir. Hedeflerine ulaşmak için her tür fon, altın veya döviz sahibi olabilmekte ve herhangi bir cins para birimi ile banka hesabı açabilmekte ve işletebilmektedir. Fonlarını Türkiye içinde veya bir başka ülkeye serbestçe, havale edebilmekte veya sahibi olduğu herhangi bir para birimini bir diğerine çevirebilmektedir. TÜRKSOY varlıkları, geliri ve diğer malvarlıkları, gelir vergisi ve kurumlar vergisini de içeren bütün dolaysız vergilerden, teşkilatın resmi kullanımı için ithal veya ihraç edilen kalemlerde, ilgili Türk mevzuatıyla da uyumlu olmak üzere, ithalat veya ihracat kısıtlamalarından, yasaklamalarından, ek mali zorunluluklardan, kurumun

⁴⁴ A.g.y.

⁴⁵ "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti İle Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) Arasında Evsahibi Ülke Anlaşması", <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/08/20110827-2.htm>, 01.06.2016.

⁴⁶ TÜRKSOY, "Türksoy Hakkında", <http://www.turksoy.org/tr/turksoy/about>, 16.06.2016.

⁴⁷ "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti İle Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) Arasında Evsahibi Ülke Anlaşması", <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/08/20110827-2.htm>, 01.06.2016.

⁴⁸ "Türksoy Hakkında", <http://www.turksoy.org/tr/turksoy/about>, 16.06.2016.

resmi yayınlarının ithal ve ihracı, ilgili Türk mevzuatıyla da uyumlu olmak üzere, tüm kısıtlama, yasaklama, tüm gümrük harçları ve resmi kullanımı amacıyla yaptığı mal ve hizmet alımlarında Katma Değer Vergisi'nden muaf tutulmaktadır. Söz konusu muafiyet çerçevesinde ithal edilen mallar, ilgili üye devletle üzerinde anlaşmaya varılan şartlar haricinde, ithal edilen ülkede satılamamaktadır.⁴⁹

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, TÜRKSOY'un resmi amaçlı her türlü haberleşmesine izin vermekte ve bunu korumaktadır. Teşkilatın resmi haberleşmesine ve arşivine ilişkin tüm evrak ve belgelerin dokunulmazlığı vardır ve resmi haberleşme amacıyla şifre kullanma, kurye ile mühürlü valizler içinde evrak ve yazı gönderip alma hakkı bulunmaktadır.

B- TÜRKSOY'UN PERSONELİ

TÜRKSOY'un, üye ülkeler kültür bakanlarından veya kültür işlerinden sorumlu bakanlarından oluşan en üst karar mercii Bakanlar Konseyi'dir. Teşkilatın uluslararası statülü personelini, genel sekreter, genel sekreter yardımcısı ve üye devlet temsilcileri oluşturmaktadır. Bakanlar Konseyi üyeleri tarafından seçilerek bu göreve atanan genel sekreter, konseyin aldığı kararlar doğrultusunda TÜRKSOY'un çalışmalarını yürütmekte ve yönetmektedir. Genel sekreterin yardımcılığını yapan yönetici genel sekreter yardımcısı, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından önerilerek ve Bakanlar Konseyi üyeleri tarafından seçilerek bu göreve atanmaktadır. Üye devletlerin temsilcileri ise üye devletler tarafından TÜRKSOY nezdinde görevlendirilmektedir.⁵⁰

TÜRKSOY'un, beşi uzman olmak üzere toplam 19 personeli bulunmaktadır. TÜRKSOY genel sekreterliğini, 29 Mayıs 2008 tarihinden itibaren Kazakistan Eski Kültür Bakanı Düsenbay Kaseinov üstlenmiştir. Genel Sekreter yardımcılığını ise, Fırat Purtaş yürütmektedir. Teşkilatta üye ülkelerin kültür bakanlıkları tarafından tayin edilen temsilciler bulunmaktadır.

Azerbaycan temsilciliğini görevini, Elçin Gafarlı, Kırgızistan temsilciliğini görevini, Hojogeldi Kuluev yapmaktadırlar.

C- TÜRKSOY'UN FAALİYETLERİ

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi(Türk Keneşi) ile ilişkili faaliyet gösteren TÜRKSOY, aynı zamanda Uluslararası Türk Akademisi Uluslararası Teşkilatı, Türk Kültür ve Mirası Vakfı ile koordinasyon içerisinde çalışmaktadır. TÜRKSOY, yürüttüğü projelerde, ayrıca aynı ilke ve amaçları paylaştığı, UNESCO, ISESCO ve Bağımsız Devletler Topluluğu İnsani İşbirliği Vakfı gibi uluslararası örgütlerle işbirlikleri gerçekleştirmektedir. TÜRKSOY'un faaliyetleri, Türk Dili Konuşan Ülkeler Kültür Bakanları Daimi Konseyi tarafından belirlenmektedir ve Daimi Konsey toplantılarında alınan kararlar TÜRKSOY genel sekreterliği tarafından icra edilmektedir.⁵¹

Türk Dili Konuşan Ülkeler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla UNESCO ile ilgili eğitim, bilim ve kültür konularında ortak hareket edilmesini sağlayacak ikili, çok taraflı mekanizmaların çalışması, Türkçe Konuşan Ülkelerin Somut ve Somut Olmayan Kültürel Miras envanterlerinin oluşturulması, sunulması ve korunması, ortak projeler yapılması, bilgi, belge ve deneyimli personel değişiminin sağlanması vb. konularda Ekim 2010'dan beri devam eden TÜRKSOY Üyesi Ülkeler UNESCO Milli Komisyonları Toplantılarında daha fazla uluslararası ve bölgesel işbirliği, daha fazla kültürlerarası diyalog ve yakınlaşma imkânları tartışılmakta ve tavsiye

⁴⁹ "Evsahibi Ülke Anlaşması", *Resmi Gazete*, 2011.

⁵⁰ A.g.g..

⁵¹ *20 Yılın Birikimi: Faaliyet Raporu 2012-2014*, (2014), Hazırlayan: Salim Ezer, TÜRKSOY Genel Sekreterliği Yayınları, Ankara.

kararları alınabilmektedir.⁵²

TÜRKSOY, 20 yılı aşkın tecrübesiyle özellikle 2012 yılından itibaren hem nitelik hem de nicelik açısından daha zengin ve daha aktif olarak Türk dili konuşan ülkelerin ortak kültür ve sanat mirasının ortaya çıkarılması, tanıtılması ve dünyanın önemli merkezlerinde de gerçekleştirdiği geleneksel Nevruz kutlamaları yanı sıra sanatsal buluşmalar kapsamında her yıl Türk dünyasından fotoğrafçıları, ressamı, opera sanatçıları, şairleri, medya mensuplarını, tiyatro gruplarını, dans ve müzik topluluklarını bir araya getirmektedir. Türk dili konuşan ülkelerin ortak kültür ve sanat mirasını araştırma, koruma ve gelecek nesillere aktarmanın yanı sıra aynı dili konuşan dilleş halklar arasındaki ortak kökler, tarih, medeniyet ve kültür bağlarını güçlendirmekte ve sağlamlaştırmaktadır.⁵³

Faaliyetlerini 20 yılı aşkın bir süredir Türk dili konuşan ülkeler devlet başkanlarının himayelerinde yürütmeye ve takdirlerini kazanmaya devam eden TÜRKSOY, Türk dili konuşan halkların gönül birlikteliğini, kardeşliğini, aralarındaki kültürel uyum ve işbirliklerini ve etkin iletişimi güçlendirmek, ortak Türk kültürünü gelecek nesillere aktarmak ve dünyaya tanıtmak için çalışmaktadır. Ressamlar buluşmaları, opera günleri, edebiyat kongreleri gibi geleneksel faaliyetleriyle TÜRKSOY, Türk dünyası bilim adamı ve sanatçılarının tecrübe alışverişlerine imkân sağlamaktadır. Türk dünyasının ortak geleneği olan nevrüz, TÜRKSOY'un çalışmaları sayesinde bütün dünyaya mal edilmiştir. 2010 yılında UNESCO Genel Merkezi'nde ve 2011 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda gerçekleştirilen kutlamalar sonrasında TÜRKSOY, üye ülkelerin dışında, Almanya, Avusturya ve İngiltere'de baharın gelişi olarak Nevruz'u her yıl kutlamaktadır. Her yıl farklı ülkelere yüzlerce sanatçının, akademisyenin ve entelektüelin katılımıyla, tiyatrodan sinemaya, müzikten plastik sanatlara ve edebiyattan müzeciliğe çeşitli etkinlikler, festivaller, toplantılar, konferanslar, kongreler, forumlar, konserler, yarışmalar, buluşmalar, anma günleri ve sergiler düzenlemektedir. Bu faaliyetler sayesinde Türk dili konuşan halklar olarak ortak Türk kültürünün paydaşları birbirlerini daha yakından tanıma imkânı bulmaktadır. Türk kültürüne emeği geçmiş öncü şahsiyetlerin doğum ya da ölüm yıl dönümleri münasebetiyle kültür insanları anma yılı ilan edilmektedir.⁵⁴

Düzenlenen anma toplantıları ve ilan edilen anma yılları kapsamında Türk kültürüne hizmet eden parlak şahsiyetler, pek çok kültür insanının örnek teşkil eden hayatları ve bıraktıkları eserler yeni nesillere tanıtılmış olmaktadır. Türk dili konuşan halkların ortak geçmişini; dil, edebiyat, kültür ve sanatını, bir bütün halinde ele alan kültürel ve bilimsel çalışmalar da yayımlayan TÜRKSOY, çıkarmış olduğu Türk dünyası kültür ve sanat dergisi TÜRKSOY ve Türk Dünyası ile ilgili çeşitli kültürel kitap, bildiri, ansiklopedi, katalog, envanter çalışması, broşür ve takvim yayınlarıyla Türk halklarının zengin kültürel mirasını geniş kitlelere ulaştırmaktadır. Haziran 2000 yılından beri üç dilde ve üç ayda bir yayımlanmakta olan TÜRKSOY dergisinin yanı sıra yıl boyu farklı lehçe ve dillerde pek çok eser okuyucularla buluşturulmaktadır. Bütün faaliyetler ve yayınlar teşkilatın resmi web sayfası [turksoy.org](http://www.turksoy.org)'dan takip edilebilmektedir.⁵⁵

Türk dünyası gönüllüleri ve sanatseverlerin ilgisi ve destekleriyle faaliyetlerini sürdüren TÜRKSOY, dünyada saygın bütün kurum ve kuruluşlarla kültürel ve sanatsal işbirliği yürütmekte ve bu bağlamda hem Batı hem Doğu Avrupa, hem Ortadoğu, hem Amerika ve hem de Çin ile

⁵² *Türksoy Üyesi Ülkeler Unesco Millî Komisyonları Toplantısı Çalışma Raporu* (7-8 Ekim 2010, Ankara), s.1-4.

⁵³ *20 Yılın Birikimi*, 2014, s.76.

⁵⁴ *A.g.e.*, s.VI.

⁵⁵ TÜRKSOY, "Kütüphane", <http://www.turksoy.org/tr/library>, 16.06.2016.

kültürel etkileşimi artırmaya çalışmaktadır.⁵⁶

TÜRKSOY'un çalışmaları sadece üye ülkelerle sınırlı tutulmamaktadır. Üye ülkeler dışında Avrupa, Amerika, Afrika kıtalarında faaliyetler gerçekleştirmekte, Türkiye'nin öncülük ettiği Medeniyetler İttifakı inisiyatifini de en aktif biçimde desteklemektedir.⁵⁷

Yerel yönetimler, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları ile de yakın işbirliği içinde kendini sürekli geliştiren ve yeniliklere imza atan TÜRKSOY'un, Türk dili konuşan ülkelerin kültür hayatına kattığı yeniliklerden biri de, Türk dünyası kültür başkenti uygulamasıdır. Uygulama kapsamında 2012 yılında Astana, 2013 yılında Eskişehir, 2014 yılında Kazan ve 2015 yılında Türkmenistan'ın Merv şehri Türk Dünyası Kültür başkenti olarak seçilmiştir. Bu kapsamda Türk dünyası kültür başkenti ile Avrupa kültür başkenti arasında ortak programlar planlanmaktadır. Ankara OR-An'da TÜRKSOY Genel Sekreterliği Merkezi, Türk dili konuşan ülkeler kültür adamları ve sanatçıların buluşma noktası haline gelmiştir. TÜRKSOY, kuruluşundan itibaren Türk dili konuşan Türk ülkelerin birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlamış, gönül birlikteliğini ve kardeşliğini daha da güçlendirmiş, ortak Türk kültürünün, tüm insanlık medeniyetinin oluşmasında önemli bir yer tuttuğunu göstermiş ve Türk dili konuşan ülke ve halkların kültür ve sanatının korunması, yeniden canlandırılması ve gelişmesinin gerekli olduğunu göz önünde bulundurarak, üye ülkelerin gelecek kuşaklarına millî kültürün esaslarını öğretmek, nesilden nesile aktarmak amacıyla karşılıklı dostane temaslar sağlamıştır.⁵⁸

TÜRKSOY çatısı altında üye ülkeler arasında çok taraflı kültürel işbirliği için önemli ilerlemeler sağlanmıştır. TÜRKSOY, 1993'ten 2006 yılına kadar olan ilk dönemde, üye ülkeler arasında daha ziyade karşılıklı tanışma faaliyetleri yürütmüştür. Çünkü daha önce de Rus Çarlığı içerisinde ve sonra da eski Sovyet coğrafyasında yaşayan Türk dili konuşan halklar arasında kültürel iletişim imkânı olamamıştır. Bu iletişim kopukluğu ve bölgede oluşan algılar, genel bir yabancılaşma sorununu ortaya çıkarmıştır. Bağımsızlıklardan sonra ilk karşılaşmaların ve kucaklaşmaların gerçekleştiği ilk dönemde, Türk dili konuşan ve bağımsızlıklarını kazanan halkların kökleriyle buluşması, üye ülkeler arasındaki yabancılaşmanın ortadan kaldırılmasına yönelik girişimler yoğunluklu olmuştur. Bu çerçevede pek çoğu ideolojik dejenerasyondan dolayı çarpıtılmış ya da unutulmaya yüz tutmuş olan Dede Korkut'tan Köroğlu'na, Manas'dan Abay'a pek çok ortak kültürel şahsiyet ve değer yeniden canlandırılmaya çalışılmıştır. Fuzuli, Manas, Abay, Jambıl, Avezov, Zeki Velidi Toğan, Divanü Lügati't-Türk, Kurmangazi, C. Aytmatov, N. Katanov ve nihayet Kitabı Dede Korkut kutlamaları ve anma etkinlikleri bunlardan birkaçıdır.⁵⁹

2008 yılından itibaren başlayan ikinci dönemde, karşılıklı tanışma, anlaşma ve etkileşime yönelik ressamlar buluşması, opera günleri, şairler buluşması, anma etkinlikleri, bilimsel sempozyumlar ve yayınlar devam etmiş, uluslararası Köroğlu Operası projesi, UNESCO ve BM Genel Kurulu'nda Türk Dünyası Nevruz kutlamaları, Floransa'dan Brüksel'e Avrupa'nın en prestijli salonlarında Türk Dünyası Ressamları'nın sergileri, New York ve Washington'da Yunus Emre Oratoryosu konserleri gibi Türk kültürünü tanıtmaya, kültürel ortaklığı vurgulamaya, etkileşimi ve kültürel uyumu artırmaya ve Türk Dünyası olgusunun güçlenmesine yönelik uluslararası faaliyetler düzenlenmiştir. Bu faaliyetler, Üye ülke Türkiye'ye ve Türkiye Türklerine

⁵⁶ 20 Yılın Birikimi, 2014, s.VI.

⁵⁷ Fırat Purtaş, (2013), "Türk Cumhuriyetlerinin Kültürel Entegrasyonu ve Türksoy", http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/25720/turk_cumhuriyetlerinin_kulturel_entegrasyonu_ve_turksoy, 13.06.2016.

⁵⁸ 20 Yılın Birikimi, 2014, s.294.

⁵⁹ Purtaş, 2013, s.2.

olan bakış açısının, imajının da değişmesine katkıda bulunmaktadır.⁶⁰

Türk dili konuşan halkların ortak cabası ve fedakârlığı ile oluşan TÜRKSOY'un bu birikim ve faaliyetleri, aynı zamanda, Türk dili konuşan halklarının ortak geleceği açısından da önemli bir kazanım ve ümit kaynağı olmuştur.

Ortak dil ve kültürel değerler üzerine inşa edilen TÜRKSOY'u ilgilendiren önemli bir kültürel konu da Türk dili konuşan ilkelerin zengin manevî, dinî ve tasavvufî mirasıdır. Türk dili konuşan ilkelerin halkları, tarih boyu Doğu Asya'dan Batı Akdeniz'e Avrasya kuşağında İslâm dini itikadı ve amelî üzerine aşırılıklardan uzak "orta yol" olarak kabul ettikleri çoğunlukla itikatta Maturidî mezhebine, amelde ise Hanefî mezhebine göre amel ve hareket etmişlerdir. Bugün de Türk dili konuşan devlet ve cumhuriyetlerin resmî yaklaşımları da aynı şekildedir. Bu sebeple İslâm tarihi boyunca Asya Türk Coğrafyasında özellikle Maturidî ve Hanefî mezhebine mensup güçlü ve meşhur fıkıh(hukuk), hadis âlimleri ve Nakşî tasavvuf adamları yetişmiş ve Ehl-i Sünnet Müslümanlara öncülük etmişlerdir. Bunlar arasında Özbekistan'da itikat âlimi Muhammed Maturidî, hadis âlimleri Muhammed Buharî ve Muhammed Tirmizî, Kırgızistan'da Ahmet Serahsî yine tasavvufta Kazakistan'da Ahmet Yesevî, Özbekista'nda başta Muhammed Bahauddin Şah-ı Nakşibend, olmak üzere 10'dan fazla Nakşî tasavvuf büyüğü, Kırgızistan Oş'ta Selahaddin İbni Mevlana Siracüddin ve Türkiye'de Konya'da Mevlana Celaleddin Rumî olmak üzere pek çok ilim, tasavvuf büyükleri bunların meşhurlarıdır. Bu zengin dinî ve sufî tarihi kültürel miras da Türk dili konuşan ülkelerde sufî turizm açısından da önem taşımaktadır.

Türk dili konuşan ülkelerin halklarının gönül dili, paylaştıkları duygular, idealler ve ortak geleneksel değerler, TÜRKSOY'un sürekli ilerlemesi ve gelişiminin motorudur. Edebiyattan güzel sanatlara, resimden müziğe, tiyatrodan sinemaya, geleneksel değerlerden turizme kültür ve sanatın her alanında çeşitli bilimsel ve sanatsal faaliyetler gerçekleştirerek, Türk dili konuşan topluluklar arasındaki kültürel etkileşim, uyum ve iletişimi güçlendirmeye çalışmaktadır. Türk kültürünün ortak hazineleri, ortak değeri olarak bütün Türk dili konuşan halkların yeniden bir araya gelip ortak kültür mirasını etraflı bir şekilde ve derinlemesine ele almaları, paylaşarak çoğaltmaları anlatmaları ve kavratmaları açısından önemli rol oynamaktadır.⁶¹

Görülmektedir ki bütün bu faaliyetler ve kazanımlar TÜRKSOY üyesi ülkelerin kültür bakanlıkları başta olmak üzere, Türk dünyasının kültür ve sanat kurumları arasındaki eşgüdüm ve işbirliğinin de somut göstergesidir. Türk dili konuşan cumhuriyetler ve akraba topluluklarının tiyatrodan operaya, müzecilikten kütüphaneciliğe, yazar birliklerinden güzel sanatlara ilişkin tüm kurumları birbiriyle iletişim halindedir ve TÜRKSOY'un koordinasyonunda ortak projeler hayata geçirebilmektedirler.

Son yıllarda güvenilir bir ortak olarak TÜRKSOY'un uluslararası düzeyde tanınırlık ve kabul edilirliliği belirgin bir biçimde pekişen teşkilatın Türk dili konuşan halkların beşeri mirasının uluslararası tanıtılması sahasında yürüttüğü kültür siyaseti, kültür alanında uluslararası faaliyet gösteren uluslararası kurum ve kuruluşların TÜRKSOY'la işbirliği yapma isteğini de arttırmıştır.

Türk cumhuriyetlerinin eğitim, bilim, kültür alanında çok taraflı ve çok yönlü işbirliği mekanizması olan TÜRKSOY'un bölgesel barış ve istikrara yaptığı katkılar son derece somuttur. Uygurlık tarihinde iz bırakacak etkinlikleri, TÜRKSOY üyesi ülkeler arasında daha fazla işbirliği imkânlarının araştırılması, çeşitli yeni projelerin hayata geçirilmesi ve ülkeler arasında ilişkilerin daha da geliştirilmesi amacıyla aktif olarak çalışmaların devam ettiği görülmektedir.

⁶⁰ Purtaş, 2013, s.2.

⁶¹ A.g.y.

TÜRKSOY'un bugüne kadar yaptığı faaliyetler teşkilatın tanınırlığını artırdığı gibi, Türk dili konuşan halkların kültürel bütünleşmesi sürecine de ivme kazandırmıştır. Teşkilatın tüm çalışmaları üye ülke halkları arasındaki işbirliklerinin çeşitlendirilerek güçlendirilmesi yolunda önemli katkılar sağlamaya devam etmektedir.⁶²

IV. TÜRK DİLİ KONUŞAN ÜLKELER PARLAMENTER ASAMBLESİ (TÜRKPA)

A- TÜRKPA'NIN KURULUŞU VE AMAÇLARI

Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA), Türk Dili konuşan ülkelerin parlamentoları aralarındaki işbirliğini geliştirilmesi ve genişletilmesi, tarih, kültür ve dil birliğine dayanarak, ulusal mevzuatların yakınlaştırılması ve diğer parlamentolar arası faaliyetler konularında en sıkı işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla, modern dünyanın yeni çağrıları karşısında Türk dili konuşan halkların güçlerini birleştirmek yolunda atılan başarılı tarihi adım ile bir danışma organı olarak kurulmuştur. Üye ülkelerden her birinin istediğinde çekilebildiği eşit hukuki geçerliliğe sahip Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi'nin kurulmasına ilişkin anlaşma, Azerice, Kazakça, Kırgızca ve Türkçe olarak süresiz olarak 21 Kasım 2008 tarihinde İstanbul'da imzalanmıştır. Asambleye üye olan parlamentoların kendi ülkelerinin hayatında demokratik gelişmenin tezahürü gibi önemli rol oynayacağına dayanarak parlamentolar arası işbirliğinin yüksek seviyesini ve tarih, dil ve kültürün ortaklığını vurgulayan bu anlaşmaya 27 Nisan 2011 tarihinde Astana'da ilave ve değişikliklere dair bir protokol metni eklenmiştir.⁶³

Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi, Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Senatu, Kırgız Cumhuriyeti Joqorku Keneşi, Türkiye Büyük Millet Meclisi heyetlerinin katılımıyla 29 Eylül 2009 tarihinde Bakü şehrinde Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi'nin genel kurul toplantısında "*Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi Bakü Beyannamesi*" beyan edilmiştir. Söz konusu beyana göre,

"1-Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi çerçevesinde işbirliği, üye devletler arasında siyasi, ekonomik, kültürel ve diğer ilişkileri yoğunlaştırmanın, Türk dili konuşan halkların birbirlerine daha da yakınlaştırmanın önemli bir aracıdır].

2- Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi'nin faaliyeti, tarih, dil ve kültüre dayalı ortaklığı, Türk dili konuşan dost ve kardeş halkların gelişmesi adına kullanmak niyetine dayanmaktadır].

3- Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi, üye ülkeler arasında karşılıklı olarak yararlı ve eşit işbirliğine yeni ivme verecektir].

4- Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi, parlamentolar arası işbirliğinin kalite yönünden yeni aşaması olan parlamento diplomasisi araçlarının yardımı ile devletler arasında siyasi diyalogun daha da geliştirilmesine katkıda bulunmaya çalışacak, bölgesel ve küresel güvenliği korumak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunması ve uygulanması için elverişli siyasi meydan açacaktır."⁶⁴

Asamble, Bakü Beyannamesi çerçevesinde parlamentolar arası işbirliğini geliştirmek için, Türk

⁶² Fırat Purtaş, (2015), "Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY)", *Türk Cumhuriyetleri ve Topulukları Yıllığı 2013*, Editör: Murat Yılmaz, Turgut Demirtepe, Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları, s.598; Mustafa Biyıklı, "Türk Dili Konuşan Ülkeler Kültür ve Turizmde Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY)'nın Yeri ve Önemi", 3. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Sempozyumu (20 - 22 Nisan 2017 - Bişkek / Kırgızistan)*, *Bildiriler Kitabı*, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, Bişkek 2017, ss. 261-273.

⁶³ TÜRKPA, "Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA) İstanbul Anlaşması", *Resmi Belgeler*, t.y., s. 67-68.

⁶⁴ TÜRKPA, "Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi Bakü Beyannamesi", *Resmi Belgeler*, t.y., s. 69.

dili konuşan ülkelerin kültürel mirasının ve tarih, sanat, edebiyat ve diğer alanlardaki ortak değerlerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması konusu da dâhil olmak üzere, genel kurul toplantılarında müzakere ettiği konular ve ulusal mevzuatların yakınlaştırılması konusunda oybirliği esasına göre bildiri, çağrı ve tavsiye biçiminde kararlar alabilmektedir. Siyasi, sosyo-ekonomik, kültürel ve insani konuları müzakere etmekte ve Türk Konseyi'ne üye devletler arasında hukuki ve diğer konularda bilgi alışverişinde bulunmaktadır. Gerektiği takdirde milletvekilleri ile parlamento görevlilerinden oluşan çalışma grupları kurarak, üye devletlerin milletvekilleri ve parlamento görevlilerinin karşılıklı ziyaretlerinin gerçekleştirilmesinde işbirliği sağlamaktadır. Asamblenin çalışma dilleri, üye ülkelerin devlet dilleri ve İngilizcedir. Üye devletlerden, asamble resmi dillerinden başka diğer bir dili kullanmak isteyenler teknik şartların temini ile ilgili tüm masrafları üstlenmek zorundadır.⁶⁵

B- TÜRKPA'NIN YAPISI

Türk dili konuşan ülkelerin üyeliğine açık olan asamble, Türk Konseyi'ne üye devletlerin ve İstanbul Anlaşması'na katılan parlamentoların delegasyonlarından oluşmaktadır. Parlamento delegasyonları, üyeler arasından seçilen veya görevlendirilen 9'ar temsilci milletvekilinden meydana gelmektedir. Parlamento delegasyonlarına, üye devletlerin yöneticileri (meclis/parlamento başkanı veya görevlendireceği başkanvekili) başkanlık etmektedir. Süreleri ve yetkilerinin son bulması ulusal tüzük ve ulusal yasalar doğrultusunda belirlenen her bir delegasyon üyesi, asamblede eşit haklara ve bir oy hakkına sahip bulunmaktadır. Diğer Türk dili konuşan ülke parlamentoları üye devletlerin tümüne yazılı bildirim yapılması yoluyla bu asambleye katılabilmektedirler. Anlaşmaya katılmayan uluslararası parlamenter teşkilatlar ve diğer ülkelerin ulusal parlamentolarının temsilcileri, konsey üyelerinin rızasıyla asamble toplantılarına gözlemci olarak davet edilebilmekte ve katılabilmektedirler.⁶⁶

Asamblenin faaliyeti, olağan ve olağanüstü genel kurul toplantıları şeklindedir. Olağan genel kurul toplantıları, üye ülke sınırları içerisinde İngilizce alfabetik sıra ile yılda bir defadan az olmamak üzere düzenlenmektedir. Olağanüstü genel kurul, üye ülkelerden birinin teklifi ile başkanlık yapan parlamentonun çağrısı ve diğer tüm tarafların kabulü ile toplanmaktadır. Ev sahibi ülke, asamble olağan toplantılarına başkanlık etmektedir. Olağanüstü asamble ve konsey toplantıları çağrısı, üye devletlerden birinin teklifi ve diğerlerinin onayı üzerine başkanlığı yürüten ülke parlamentosu tarafından yapılmaktadır. Asamble genel kurul toplantıları ve seçimleri genel olarak kamuya açık yapılmaktadır. TÜRKPA Genel Sekreteri ev sahibi ülkenin parlamentosunun rızası ile üye olmayan diğer ülkelerin parlamentolarının genel sekreterleri, TÜRKPA'nın işbirliği yaptığı uluslararası teşkilatların genel sekreterleri, sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri, üye ülkelerden herhangi birisinin itiraz etmesi durumunda alınmak üzere kendilerine söz hakkı verilebilir misafir sıfatıyla ve gözlemci olarak asamblenin açık oturumlarına davet edilebilmektedir. Ancak gözlemci ve misafirler, asamble çalışmalarına müdahale etme hakkına sahip değildirler. Kapalı toplantılar ise Asamble Konseyi kararı ile bir üye ülkenin inisiyatifi doğrultusunda diğer üye ülkelerin de rızasıyla gerçekleştirilmektedir. Ev sahibi ülke, asamble ve konsey toplantılarının organizasyonu ile ilgili tüm masrafları ve her parlamento delegasyonu, asamble çalışma toplantılarına katılım ile ilgili masrafları üstlenmektedir. Asamble toplantılarında parlamento delegasyonu temsilcileri, başkanın izni ile konuşmaktadırlar. Başkan, toplantı esnasında tüm parlamento delegasyonlarına fikirlerini

⁶⁵ TÜRKPA, "Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi İçtüzük", *Resmi Belgeler*, t.y., s.76.

⁶⁶ TÜRKPA, "İstanbul Anlaşması", s. 67.

söyleme imkânını sağlamaktadır. Raportörler, kabul edilen bildirili gündeme uygun olarak konuşmaktadırlar. Genel kurul toplantısındaki tartışmalar sırasında aynı konu için parlamento delegasyonlarının konuşmaları üç defa ve süresi aksi kabul edilmedikçe 10 dakika ile sınırlı tutulmaktadır. Müzakere edilen taslak üzerine teklifler, söz konusu metne kaydedilmek üzere yazılı olarak verilmektedir. Delegasyon temsilcileri, belirlenen rapor yazıcılar hariç, hangi düzende söz istemişlerse ona uygun şekilde konuşmaktadırlar. Raportörler, Asamble Konseyi kararı ile atanmakta ve başkanın kararı ya da karar verilen düzende sunum yapmaktadırlar. Konuşma yapanın müzakere edilen konudan sapması, toplantı düzenini ihlal etmesi veya uygunsuz ifadeler sarf etmesi durumunda, başkan uyarı yapabilmekte veya konuşmadan men edebilmekte ve üye devlet delegasyona konuşmacıyı değiştirmesini teklif edebilmektedir.⁶⁷

TÜRKPA dönem başkanlığını, Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Meclisi Başkanı Sayın Baktıkoja İzmuhambetov üstlenmektedir.

Asambenin faaliyetlerini üye devletlerin parlamento kanatlarının yöneticileri delegasyon başkanları veya yetkilendirilmiş temsilcisinden oluşan asamble konseyi koordine etmektedir. Asamble konseyi üye devletler için ortak, etkin gelişme yollarını ve aralarındaki işbirliği perspektiflerini belirlemekte, asambenin amaç ve görevlerinin yerine getirilmesine yönelik müzakere ettiği konularda oybirliği esasına göre kararlar almaktadır. Asamble Konseyini üye ülkelere göre aşağıdaki isimler oluşturmaktadır⁶⁸:

1-Baktıkoja İzmuhambetov – Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Meclisi Başkanı ve TÜRKPA dönem başkanı,

2-Oktay Asadov - Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi başkanı,

3-Kasim-Jomart Tokayev– Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Senatosu başkanı,

4-Asılbek Jeenbekov -Kırgız Cumhuriyeti Jogorku Keneş başkanı,

5-İsmail Kahraman – Türkiye Büyük Millet Meclisi başkanı,

Ulusal delegasyonları/temsilcileri üye ülkelere göre aşağıdaki isimler oluşturmaktadır⁶⁹:

1-Azerbaycan:

1. Oktay Asadov – Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi başkanı

2. Ehliman Emiraslanov - Komisyon başkanı

3. Sevinc Hüseynova - Komisyon başkanının yardımcısı

4. Cavanşir Feyziyev

5. İlham Aliyev

6. Nizami Caferov

7. Sadakat Veliyeva

8. Ağalar Veliyev

9. Muhtar Babayev

2-Kazakistan:

1. Baktıkoja İzmuhambetov - Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Meclisi başkanı

2. Kasım-Jomart Tokayev - Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Senatosu başkanı

3. Serik Seydumanov

4. Nurlan Dulatbekov

5. Maharram Maharramov

⁶⁷ TÜRKPA, “İçtüzük”, s. 74.

⁶⁸ TÜRKPA, “Asamble Konseyi”, <http://www.turk-pa.org/cat.php?cat=2053&lang=tr>, 19.06.2016.

⁶⁹ TÜRKPA, “Ulusal Delegasyonlar”, <http://www.turk-pa.org/cat.php?cat=2027&lang=tr>, 19.06.2016.

6. Sautbek Abdrahmanov
7. Muxtar Erman
8. Aliya Saparova
9. Sarsenbay Yensegenov
10. Serik Bilyalov
11. Serik Akılbay
12. Nurlan Orozalin

3-Kırgızistan:

1. Asilbek Jeenbekov - Jogorku Keneş başkanı
2. Sadık Şer-Niyaz - Komisyon başkanı
3. Dastanbek Jumabekov - Komisyon başkanı yardımcısı
4. Rıskeldi Mombekov
5. Baktıbek Rayımkulov
6. İsaak Pirmatov
7. Abilkayır Uzakbayev
8. Torobay Zulpukarov
9. Kaldarbek Baymuratov

4-Türkiye

1. İsmail Kahraman, TBMM Başkanı
2. Haluk İpek, Başkan Hukuk İşleri ve Uluslararası İşbirliği Komisyonu
3. Feyzullah Kıyıklık, Bşk. Yrd. Çevre ve Doğal Kaynaklar Komisyonu
4. Erkan Aydın, Üye Ekonomik İşbirliği Komisyonu
5. Mustafa Hüsnü Bozkurt, Üye Sosyal, Kültürel ve İnsani Konular Komisyonu
6. Ekrem Erdem, Üye Hukuk İşleri ve Uluslararası İşbirliği Komisyonu
7. Mahmut Celadet Gaydalı, Üye Çevre ve Doğal Kaynaklar Komisyonu
8. Mustafa İsen, Üye Sosyal, Kültürel ve İnsani Konular Komisyonu
9. Hasan Karal, Üye Ekonomik İşbirliği Komisyonu

C- TÜRKPA KOMİSYONLARI VE FAALİYETLERİ

TÜRKPA, Türk dili konuşan üye ülkelerin hakların temsilcileri olan milletvekillerinin temsil edildiği uluslararası bir teşkilat olarak yasama boyutu ile işbirliğini sağlamaya çaba göstermesi yanında, üye ülkelerin parlamentoları ve halkları arasında önemli bir platform olarak önemli misyonları yerine getirmeye çalışmaktadır.⁷⁰

Faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere asamble, aşağıdaki daimi komisyonları oluşturmuştur:

1- Ekonomi İşbirliği Komisyonu

Ekonomi, ticaret ve finans konularında daimi bir komisyondur. Dönem Başkanı: Serik Seidumanov (Kazakistan), Başkan Yrd.: Dastanbek Jumabekov (Kırgızistan).⁷¹

2011 yılında TÜRKPA 2.Genel Kurulu'nda Ekonomik, Ticari ve Mali İşleri Komisyonu olarak kurulan komisyonun adı, 2014 tarihinde TÜRKPA 5.Genel Kurulu'nda daha kapsayıcı bir hale getirilerek, Ekonomik İşbirliği Komisyonu olarak değiştirilmiştir. Komisyon, Türk Dili konuşan

⁷⁰ Kürşad Melih Sarıaslan, (2015), "Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi(TÜRKPA)", *Türk Cumhuriyetleri ve Topulukları Yıllığı 2013*, Editör: Murat Yılmaz, Turgut Demirtepe, Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları, s. 592.

⁷¹ Dönem komisyon üyeleri (2016): TÜRKPA, "Ekonomik İşbirliği Komisyonu", <http://www.turkpa.org/news.php?id=1207&lang=tr>, 15.07.2016.

ülkeler arasında ekonomik ve ticari perspektifler, üye ülkelerin iş adamları arasında pratik işbirliğin sağlanması, ekonomik konulara ilişkin sektörel diyalogların oluşturulması, üye ülkelerinde yatırım ortamının iyileştirilmesi, Türk dili konuşan ülkeler arasında ekonomik işbirliğinde ulaşım ağlarının rolü ve ulaşım ağları işbirliği, Türk dili konuşan ülkeler arasında enerji sektörünün ve alternatif ve yenilenebilir enerji kaynaklarının gelişimi ve genişletilmesine ilişkin işbirliği vb. konularda toplantılar, müzakereler ve istişareler yaparak tavsiye kararları alabilmektedir.⁷²

2- Hukuk İşleri ve Uluslararası İlişkiler Komisyonu

Hukuk işleri ve uluslararası ilişkiler üzerine daimi bir komisyondur. Dönem Başkanı: Haluk İpek (Türkiye), Başkan Yrd.: Nurlan Dulatbekov (Kazakistan).⁷³

13 Haziran 2014 tarihinde yapılan TÜRKPA 5. Genel Kurulu'nda Daha önce ayrı faaliyet gösteren Uluslararası İlişkiler Komisyonu ve Hukuk İşleri Komisyonu daha geniş bir faaliyet alanı kazanmak ve birlikte çalışmak amacıyla birleştirilerek yeni adı ile Hukuk İşleri ve Uluslararası İlişkiler Komisyonu şeklinde yapılandırılmıştır. 2011 yılından beri faaliyet gösteren Uluslararası İlişkiler Komisyonu, uluslararası teşkilatlarla kurulan ilişkiler, perspektifler ve işbirliği ilişkilerinin genişletilmesi, uluslararası işbirliğinin temel yönleri ve perspektifleri, teşkilatın uluslararası alanda güçlendirilmesi, Türk dili konuşan ülkeler arasında ilişkilerin geliştirilmesi, Türk dili konuşan ülkelerin diğer uluslararası teşkilatlar ile yaptığı karşılıklı faaliyetler, üye ülkelerin uluslararası arenada, aynı zamanda Türk dili konuşan ülkeler arasında ilişkilerin geliştirilmesi istikametinde yeni mekanizmaların oluşturulması vb. konularda toplantılar, müzakereler ve istişareler yaparak tavsiye kararları alabilmektedir.⁷⁴

2011 yılından beri faaliyet gösteren Hukuk İşleri Komisyonu, yine aynı şekilde, üye ülke anayasaları, üye ülkeler parlamentolarının anayasal sistem içindeki yeri, işleyişi ve parlamenterlerin konumu, içtüzükleri ve içtüzüklerde milletvekillerinin konumu, parlamentoların çalışma yapısı ve işleyişleri, üye ülke parlamentoları arasında işbirliğinin artması, üye ülkelerde yasama uyumlaştırılması, üye ülkelerde seçimler, seçim sistemleri ve asambelenin seçim gözlem faaliyetleri, ortak terminoloji oluşturulması yasama çalışmalarında eşgüdüm amacıyla parlamento terimleri sözlüğünün oluşturulması, tüzüklerin üye ülkelerin lehçelerine çevrilmesi, çeşitli heyetler karşılıklı değişim ve staj programları vb. konularda toplantılar, müzakereler ve istişareler yaparak tavsiye kararları alabilmektedir.⁷⁵

TÜRKPA üye ülkeleri anayasa metinleri, üye ülke dillerine çevrilmiştir ve derleme kitaplar şeklinde basılmıştır.⁷⁶

3- Sosyal, Kültürel ve İnsani Meseleler komisyonu

Sosyal, kültürel ve insani konular üzere daimi bir komisyondur. Dönem Başkanı: Sadyk Sher-Niyaz (Kırgızistan), Başkan Yrd.: Sevinc Hüseynova(Azerbaycan).⁷⁷

2011 yılından beri faaliyet gösteren komisyon, Türk dili konuşan ülkelerin manevi, medeni ve tarihi miraslarının korunması ve gelişmesi için ortak yöntemler geliştirmektedir. Önemli bir eğitim işbirliğini içeren Bilge Korkut programına yönelik olarak yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin

⁷² TÜRKPA, *TÜRKPA Daimi Komisyonları*, 2015, s. 14-17.

⁷³ Dönem komisyon üyeleri (2016): TÜRKPA, "Hukuk İşleri ve Uluslararası İlişkiler Komisyonu", <http://www.turkpa.org/news.php?id=1206&lang=tr>, 15.07.2016.

⁷⁴ A.g.e., s. 19-24.

⁷⁵ Sarıaslan, a.g.e., s. 19-26.

⁷⁶ TÜRKPA, *Türk Cumhuriyetleri Anayasaları*, 2013, Ankara.

⁷⁷ Dönem komisyon üyeleri (2016): TÜRKPA, "Sosyal, Kültürel ve İnsani Meseleler komisyonu", <http://www.turkpa.org/news.php?id=1208&lang=tr>, 15.07.2016.

yetiştirilmesi için teşviklerde bulunmaktadır. Türk dili, Türk dili konuşan devletler arasında enformasyon ağının geliştirilmesi, Türk dillerini bilen yüksek öğrenimli tercümanların yetiştirilmesi vb. konularda toplantılar, müzakereler ve istişareler yaparak tavsiye kararları alabilmektedir.⁷⁸

4- Çevre ve Tabii Kaynaklar Komisyonu

Dönem Başkanı: Ehliman Emiraslanov (Azerbaycan), Başkan Yrd.: Feyzullah Kıyıklık (Türkiye).⁷⁹

2014 yılından beri faaliyet gösteren komisyon, Çevrenin korunması ve doğal kaynakların yeterli kullanımı, alternatif enerji kaynaklarının gelişimi ile bağlı konular, üye devletlerin Hazar'ın bitki örtüsü ve faunası, kuraklıkla mücadele eden Aral Gölü'nün korunması, üye devletler alanında su yönetimi, çölleşme ile mücadele, çevre problemlerinin çözümü ile ilgili ortak bir bakışın ortaya konması, somut projelerin hayata geçirilmesi, küresel iklim değişikliği ve üye ülkeler için neticeleri, "Yeşil" ekonominin kalkınması, yürütülecek etkinlikler ile toplumların bilinçlendirilmesi, tabii kaynakların bilinçli yönetimine ve modern ölçülere ulaşılmasına yardımcı olunması, üye devletlerin çevre ve tabii kaynaklar üzerine çalışan bakanlıkları ile ilişkilerin geliştirilmesi, ciddi çevresel sorunların araştırılması, biyolojik çeşitliliğin korunması, petrol kirliliği, doğal kaynakların yönetimi vb. konularda toplantılar, müzakereler ve istişareler yaparak tavsiye kararları alabilmektedir.⁸⁰

Komisyonlar, faaliyetlerini, yetkilerine ilişkin konulara bakarken aşağıdaki esaslarla hayata geçirmektedir: Komisyonlar, Asamble Konseyi ve başkanı tarafından kabul edilen kararların yürütülmesini sağlamakta, belgeleri değerlendirmekte ve komisyonlara sunulan önerileri incelemektedirler. Komisyon rapor, tavsiye ve karar taslaklarını kabul ederek ve asambelenin konsey toplantısına sunmak için oylama yoluyla rapor yazıcılar belirlemektedirler. Yeni komisyonların kurulmasına veya var olan komisyonların düzenlenmesine asamble konseyinin teklifi ile genel kurul toplantısında karar verilmektedir. Komisyonlar Asamble Konseyinin düzenlediği Asambelenin iş programına göre komisyon başkanlarının belirlediği tarihte yılda bir defadan az olmamak şartı ile toplanmaktadırlar. Her komisyon kendi toplantısının gündemi ve yeri hakkında kendisi karar vermekte ve bu karar komisyon sekreteri aracılığıyla yazılı olarak üyelere bildirilmektedir. Asambelenin raporlarını, müzakereden sonra komisyonlar aldıkları tavsiye ve kararlar çerçevesinde mevcut girişimleri incelemektedirler. Üye devletler, komisyonlara ev sahipliğini İngilizce alfabetik sıraya göre süreli dönemlerle kullanmaktadırlar. Üye ülke özürü sebebiyle dolayı komisyon oturumuna ev sahipliği yapamayınca ev sahipliği sıradaki ülkeye verilebilmektedir. Komisyon başkanı olmadığı durumlarda oturumlara başkan yardımcısı başkanlık yapmaktadır. Komisyonlar, belli alanlarda uzmanlaşan geçici komisyonlar kurabilmektedirler.⁸¹

Geçici komisyonların üyelerinin sayısı, faaliyetleri ve çalışma prensipleri geçici komisyonu düzenleyen komisyon tarafından belirlenmektedir. Geçici komisyonlar, son raporların sunulması ile ilgili bağlantılı oldukları komisyon önünde sorumludurlar. İki komisyon, ortak çıkarlara ilişkin konularda birlikte toplantı yapabilmektedir. Komisyonlarının kararları oy çokluğu ile kabul edilmektedir. Komisyonların çalışmalarına katılmak için TÜRKPA genel sekreteri tarafından komisyon başkanı ile ortak karara vararak, gözlemci ve misafir olarak diğer uluslararası teşkilatların, parlamentoların ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri davet edilebilmektedir. Komisyonların oturumu yapılan üye delegasyonların parlamentosu tüm kurumsal sorunları ve

⁷⁸ TÜRKPA Daimi Komisyonları, s. 2-6.

⁷⁹ Dönem komisyon üyeleri (2016): TÜRKPA, "Çevre ve Tabii Kaynaklar Komisyonu", <http://www.turkpa.org/news.php?id=1209&lang=tr>, 15.07.2016, turk-pa.org: Komisyon üyeleri.

⁸⁰ A.g.e., s. 80-10.

⁸¹ TÜRKPA, Resmi Belgeler, s. 71.

delegasyonun yerleşmesi üzere masrafları üstlenmektedir. Yine her komisyon üyesinin komisyon toplantısına katılımıyla ilgili ulaşım masrafları, temsil ettiği parlamento tarafından üstlenmektedir. Komisyon toplantıları başka karar kabul edilmediği takdirde açık yapılmaktadır. Komisyonun tüm oturumlarının protokolleri komisyon sekreteri tarafından düzenlenmekte ve TÜRKPA sekretaryası arşivinde muhafaza edilmektedir.⁸²

Komisyon başkanı ve başkan yardımcısı, komisyon üyeleri arasından 3 yıllığına seçilmektedir. Komisyon üyeleri de parlamento delegasyonları tarafından 3 yıllığına seçilmektedir. Komisyon üyelerinin yerinin boşalması durumunda en geç bir ay içerisinde üye ülkeler bu pozisyona yeni bir temsilci atamaktadır. Asamble Konseyi toplantısından önce, üye ülkeler parlamento genel sekreterleri veya yetkilendirdiği kişiler başkanlığındaki çalışma grupları, asamble faaliyetlerine destekte bulunmak üzere toplanabilmektedirler. Üye ülkeler parlamento genel sekreterleri başkanlığındaki çalışma grupları veya görevlendirilen kişiler Asamble Konseyi ve genel kurul toplantıları gündemine dair taslakları müzakere etmekte ve hazırlamaktadırlar.⁸³

D- TÜRKPA SEKRETARYASI

Parlamente Asamblesinin komiteleri, konsey ve diğer kurumlarının etkili çalışmalarını düzenlemek amacıyla 21 Kasım 2008 tarihli İstanbul Anlaşması ile oluşturulan Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamente Asamblesi Sekretaryası, TÜRKPA'nın daimi çalışma organı olarak faaliyetlerini koordine etmekte, TÜRKPA çıkarları ve amaçları doğrultusunda sorumluluklarını yerine getirmektedir. Daimi olarak Azerbaycan'ın Bakü şehrinde yer alması kabul edilen TÜRKPA sekretaryasının bulunduğu ve sekretaryayı kabul eden Azerbaycan Cumhuriyeti, henüz Azerbaycan Millet Meclisi'nde kendisine tahsis edilen kattaki sekretarya binasının dokunulmazlığını, muafiyet ve ayrıcalıklarının sağlamakta ve sekretaryanın faaliyetlerini yerine getirebilmesi için tüm imkânları temin etmeye çalışmaktadır. TÜRKPA, faaliyetlerini Bakü'de kendine özel yapılmış olan yeni binasında sürdürecektir.⁸⁴

1- TÜRKPA Sekretaryasının Görevleri ve Fonksiyonları

Sekretarya, aşağıdaki görevleri ve fonksiyonları yerine getirmektedir:

“1-TÜRKPA üye devletleri parlamentoları ve diğer ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla iletişimi sağlamak[tadır].

2- Asamble, konsey ve diğer organların toplantıları için gerekli dokümanların hazırlamak[tadır].

3- Asamble, konsey ve diğer organlarının veri ve bilgi desteğini temin etmek[tedir].

4- Asamble, konsey ve diğer organların kararlarının yerine getirilmesi konusunda enformasyonu yaygınlaştırmak[tadır].

5- Parlamentolara belgeler yollamakta ve düzenlenen faaliyetler hakkında bilgilendirme yapmak[tadır].

6- Asamble arşiv faaliyetlerini, yayınlarının basımını, basın yayın organları ile irtibatı, konsey ve diğer organlarının faaliyetleri için gerekli maddi şartları düzenlemek[tedir].”⁸⁵

⁸² TÜRKPA, “İçtüzük”, Resmi Belgeler, s.71-72.

⁸³ A.g.e., s.72.

⁸⁴ A.g.e., s.79.

⁸⁵ A.g.y..

2- TÜRKPA Genel Sekreteri Yetkileri ve Görevleri

Sekretaryanın tüm faaliyetlerinin yönetimini genel sekreter yerine getirmektedir. Uluslararası memur olarak kabul edilen genel sekreter, Asamble Konseyi teklifi ile genel kurul tarafından TÜRKPA'ya üye olan parlamentoların bulunduğu ülke vatandaşları arasından İngilizce alfabetik sıraya göre dört yıllık dönemlerle seçilmektedir. Görev süresi sona eren genel sekreter, sekretaryada başka bir görev alamamaktadır. TÜRKPA üyesi devletlerin kurumları ve tüzel kişileri karşısında sekretarya adına faaliyetleri yürüten ve uluslararası kuruluşlarda konsey çıkarlarını temsil eden genel sekreter, Asamble Konseyi kararlarını ve asamble başkanın verdiği görevleri sekretarya aracılığıyla düzenlemektedir. Asamble Konseyi Başkanı rızasını alarak sekretarya personeli yapısı ve kadrolarına dair çalışma hazırlamakta ve kabul etmektedir. Yetkileri çerçevesinde, sekretarya mülkleri ve araçları üzerinde yetkisini kullanabilmekte ve iş sözleşmeleri de dâhil olmak üzere anlaşmalar ve sözleşmeler imzalayabilmektedir. Sevk ve idare için emir ve kararlar yayımlayabilmekte, çalışanları hakkında teşvik ve soruşturma uygulamaları gerçekleştirebilmektedir.⁸⁶

TÜRKPA dönem genel sekreterliğini Jandos Asanov yürütmektedir.

3- TÜRKPA Genel Sekreter Yardımcıları Yetkileri ve Görevleri

TÜRKPA Sekretaryası kadrosunda daimi statüde çalışan TÜRKPA üye devletleri parlamento temsilcileri-genel sekreter yardımcıları yer almaktadır. Uluslararası memur olarak kabul edilen genel sekreter yardımcıları, Asamble Konseyi teklifi ile genel kurul tarafından TÜRKPA'ya üye olan parlamentoların bulunduğu ülke vatandaşları arasından dört yıllık dönemlerle seçilmektedir. Aynı kişi iki defadan fazla genel sekreter yardımcılığı görevine seçilememektedir. Her bir üyenin sekretaryada genel sekreter veya yardımcısı olarak ancak bir temsilcisi bulundurabilmektedir. TÜRKPA Konseyi ilgili parlamento ile karşılıklı ilişkilerini düzenlemekle görevli genel sekreter yardımcıları, genel sekreterin verdiği görevleri yerine getirmektedir. TÜRKPA ve Konsey toplantıları ile komite toplantılarının çalışmalarına katılabilmekte, asamble ve organlarının kararlarının yürütülmesi konusunda milli parlamentoları takip etmektedirler. TÜRKPA'nın diğer bölgesel ve uluslararası kurumlar ile bağlantılarının kurulmasına katkıda bulunan genel sekreter yardımcıları, üye devletlerin parlamentoları ile daimi bağlantıyı tesis etmekte ve TÜRKPA'daki protokol uygulamalarının sağlanması konusunda sorumluluk taşımaktadır. TÜRKPA'ya ait süreli ve diğer yayınlarının basımını üstlenmektedir.⁸⁷

TÜRKPA dönem genel sekreter yardımcılıklarını, Fuad Alekberov (Azerbaycan Cumhuriyeti Parlamentosu temsilcisi), Altınbek Mamayusupov (Kırgızistan Parlamentosu temsilcisi), Kürşad Melih Sariarslan (Türkiye Büyük Millet Meclisi), yürütmektedirler.⁸⁸

4- TÜRKPA Komisyon Sekreterleri Yetkileri ve Görevleri

Uluslararası memur olarak kabul edilen komisyon sekreterleri, TÜRKPA genel sekreterinin önerisi temelinde asambleye üye olan her devletten bir kişi olmak şartı ile komisyonların çalışmalarını verimli sağlamak için 3 yıllık dönemlerle asamble konseyinde seçilmektedir. Aynı kişinin iki defadan fazla sekreter görevine seçilmesine izin verilmemektedir. Ülkenin devlet organlarında sorumlu görevlere tayin olunacak kişiler için ileri sürülen taleplere uygun olarak seçilen ve Birleşmiş Milletler Örgütü'nün resmi dillerinden olan İngilizce ve TÜRKPA'nın resmi dillerinden birini bilen yüksek eğitilmiş ve stajlı komisyon sekreterleri, genel sekreterin verdiği

⁸⁶ A.g.e., s.80.

⁸⁷ A.g.e., s.81.

⁸⁸ TÜRKPA, "Diplomatik Personel", <http://www.turk-pa.org/cat.php?cat=2055&lang=tr>, 16.07.2016.

görevleri bağımsız şekilde, ayrıca ilgili genel sekreter yardımcısı ile birlikte yerine getirmektedirler. Komisyonların yazışmalarını yapmakta, oturumlarının çalışmasını düzenlemekte, belgeleri, rapor taslaklarını, tavsiye kararlarını hazırlamakta ve yeni proje ve teklifleri incelemektedirler. Oturumların protokollerini ve kabul edilen kararların son versiyonunu düzenlemekte, komisyon toplantılarında alınan kararların uygulanmasını kontrol etmekte ve komisyon başkanlarını ve genel sekreterin yardımcılarını bilgilendirmektedir.⁸⁹

5- TÜRKPA Sekreteryaasının Bütçesi

Asamble Konseyi tarafından onaylanan ve genel kurul toplantısında kabul edilen sekreteryaasının bütçesi, TÜRKPA üyesi devletlerin katkı paylarından ve Azerbaycan yasalarına aykırı düşmeyen kira sözleşmeleri yoluyla mülk ve mallardan elde edilen gelirler ile diğer faaliyetlerden elde edilen gelirlerden oluşmaktadır. TÜRKPA'ya üye devletlerin parlamento katkı payları yıllık Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla esasına göre aşağıdaki verilen paylara göre belirlenmektedir: Azerbaycan: 2/15, Kazakistan: 4/15, Kırgızistan: 1/15, Türkiye: 8/15. Katkı payları, her yılın birinci ve yedinci ayları olmak üzere iki kısım halinde hesaplara yatırılmaktadır. Bütçe kullanımının denetlenmesi, her bir üye devletin temsili göz önüne alınarak asamble başkanı tarafından oluşturulan komisyonca gerçekleştirilmektedir. Sekreteryaasının mal varlığı ve araçları bilançolara yansıtılmakta ve Azerbaycan Cumhuriyeti yasaları uyarınca istifade edilmektedir. Hükmi (tüzel) şahsiyet olan sekreterya, banka kuruluşlarında hesaplara, kendine ait mülk, mühür ve serbest bir kurumda bulunması gereken adres bilgilerine sahip olabilmektedir.⁹⁰

Parlamente diplomasi ve yasama organları arasında işbirliği için çalışmakta olan TÜRKPA, daha aktif faaliyetler için daha fazla bütçeye ihtiyaç duymaktadır.

Üye meclislerin ihtisas komisyonlarının toplantıları, uzmanlarla yapılan çalıştaylar, öncelikli alanların belirlenmesini temin etmektedirler. TÜRKPA, kuruluş anlaşmasında yapılan vurgu ve komisyon tavsiye kararları doğrultusunda, üye ülkeler yasama organları arasında kurulan işbirliğinin, üye ülkeleri ve halklarını birbirine yakınlaştırmada ve özellikle de hukukçuların, akademisyenlerin, yasama uzmanlarının ve üst düzey parlamento yasama çalışanlarının katılımıyla mevzuatlar ve yasama uyumlaştırılması çalışmalarında önemli bir merhale katetmiştir. Teşkilat, işbirliğinin parlamente boyutu olarak, Türk Konseyi, TÜRKSOY, Türk Akademisi gibi diğer ortak işbirliği kurumları çerçevesinde üye devletler arasındaki büyüyen bağlar için yasal bir zemin şekillendirmektedir. TÜRKPA'nın, 2010 yılından beri metodolojik seçim gözlemi faaliyetlerine başlamış olması ve üye ülkelerde çeşitli seçimleri gözlemlemiş ve komisyon tarafından müzakere edilerek raporlarını yayınlamış bulunması önemli bir aşama olarak görülmektedir. Üye ülkelerin seçim sistemleri ve siyasi yapıları dikkate alınarak, ulusal seçim mevzuatlarının gelişmesi, tecrübe ve iyi uygulamaların paylaşılması, üye ülkelerin yüksek seçim kurumları arasındaki ilişki ve işbirliğinin gelişmesine yasal zemin hazırlamaktadır. İlgili yasama uyumlulaştırma sürecini engelleyebilecek olan belirli hükümleri ortadan kaldırmak veya iyileştirmek amacıyla ulusal yasaları incelemede gerekli mekanizmaların kurulması ve işletilmesine yönelik çalışmalar planlayan teşkilat, yasal zeminin sağlanması ve geliştirilmesi amacıyla parlamente diplomasi yöntemleri ve biçimlerinin kullanılması doğrultusunda üye ülkeler arasında işbirliğinin daha da güçlendirilmesi üzerinde çalışmalarını sürdürmektedir.⁹¹

Kültürel, sosyal ve toplumsal alanda başlatılan sözkonusu ortak işbirliği faaliyetleri, kültürel

⁸⁹ TÜRKPA, "İçtüzük", *Resmi Belgeler*, s. 81.

⁹⁰ A.g.e., s. 82.83.

⁹¹ TÜRKPA, *2015 Faaliyet Bülteni*.

entegrasyon/uyum alanında sağlanan başarı, siyasi, ekonomik ve askeri alandaki ortak girişimlerin de önünün açılmasını ve hayata geçirilmesini kolaylaştırmış görünmektedir.

V. TÜRK KÜLTÜR VE MİRASI VAKFI

Türk Dili Konuşan Ülkelerin katılımına açık olan Türk Kültür ve Mirası Vakfı, Azerbaycan Cumhuriyeti, Kazakistan Cumhuriyeti, Kırgız Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti ortak kararıyla kurulan, Türk Dili konuşan ülkeler halkları arasındaki tarihi bağları, ortak dil, kültür ve gelenekleri temel alan uluslararası nitelikli vakıf, desteklediği ve finanse ettiği faaliyetler, proje ve programlar aracılığıyla, Türk kültür ve mirasını korumak, araştırmak ve desteklemek amacıyla kurulmuştur.⁹²

Türk dili konuşan halklar arasındaki tarihî ve kültürel bağların kuvvetlendirilmesinin ve ikili ve çok taraflı işbirliğinin derinleştirilmesinin önemi göz önünde bulundurularak, 3 Ekim 2009 tarihinde, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Nahçıvan kentinde düzenlenen IX. Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi'nde alınan Türk Kültür ve Mirası Vakfı kurulması kararı ile 16 Eylül 2010 tarihinde İstanbul'da düzenlenen X. Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi'nde yinelenen desteği dikkate alınarak Kırgızistan'ın başkenti Bişkek şehrinde, Türk Kültür ve Mirası Vakfı Şartı 23 Ağustos 2012 tarihinde her biri eşit derecede geçerli olmak üzere, Azerice, Kazakça, Kırgızca, Türkçe ve İngilizce olarak tek nüsha halinde imzalanmıştır. Böylece uluslararası nitelikli Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Türk Kültür ve Mirası Vakfı teşekkül etmiştir.⁹³

Üye devletlerin ülkelerinde, amaç ve görevlerini yerine getirmek üzere gerekli olan hukuki ehliyeteye sahip olan Türk Kültür ve Mirası Vakfı, ortak anlaşmayla çerçevesi çizilen amaçları gerçekleştirmek ve görevlerini yerine getirmek üzere:

“Türk kültür ve mirasını muhafaza etmek, korumak, restore etmek ve geliştirmek için maddi destek sağlamak[tadır].

Türk kültür ve mirasının korunması, restore edilmesi ve geliştirilmesine ilişkin bilimsel ve teknik meselelerin çözümüne yardımcı olmak[tadır].

Türk kültür ve mirasının korunması, restore edilmesi ve geliştirilmesi alanında uzmanlar yetiştirilmesine destek olmak[tadır].

Seminerler, çalıştaylar, konferanslar, kongreler, alan çalışmaları ve sergiler düzenlenmesine yardımcı olmak[tadır].

Elektronik veya basılı bilimsel dergi ve yayınların hazırlanmasına yardım etmek[tedir].

Yarışma, festival, turnuva vs. etkinlikleri desteklemek[tedir].

Türk Dili konuşan halkların yaşadığı bölgelerdeki geleneksel sanat ve zanaatların yaşatılması, desteklenmesi ve geliştirilmesine yardımcı olmak[tadır].

Fikri mülkiyet haklarını korumaları için sanatçı, zanaatkâr ve diğer üretici sanat çalışanlarına yardım sağlamak[tadır].

Üye devletler, vakıf başkanının bu görevlerinin uluslararası mahiyetine saygı göstermeyi kabul etmişlerdir.”⁹⁴

Vakıf, bu faaliyetlerini Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) ile işbirliği halinde

⁹² TDİK, (2014), “Türk Kültürü ve Mirası Vakfı Şartı”, *Resmi Belgeler*, İstanbul, s. 63.

⁹³ A.g.e., 63, 66.

⁹⁴ A.g.e., s. 64.

yürütmektedir. Yürüttüğü faaliyetlere ilişkin hazırladığı ilerleme raporlarını, Devlet Başkanları Konseyi'ne sunmaktadır. Vakıf başkanı, Vakıf Konseyi'nin önerisi üzerine, Türk Konseyi Devlet Başkanları Konseyi tarafından, üye devletlerin İngilizce resmi adlarının alfabetik sıralamasına göre rotasyon temelinde, tarafların vatandaşları arasından seçilerek, dört yıl süreyle ve tekrar seçilebilmek suretiyle atanmaktadır. Şartname gereği ilk başkan Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşları arasından atanmıştır. Sekreteryaya ise, üye ülkelerin vatandaşlarından oluşmak üzere ve vakıf başkanı tarafından atanabilmektedir.⁹⁵

Vakfın bütçesi, üye devletlerin zorunlu katkıları, üye devletlerin ödeme kapasiteleri, Birleşmiş Milletler katkı payı oranları ve benzer bölgesel kuruluşlara yapılmakta olan katkılar dikkate alınarak, ev sahibi ülkenin payı diğer üye devletlerin payından olmamak kaydıyla Dışişleri Bakanları Konseyi (DİBK) tarafından belirlenmektedir. Vakıf bütçesi, vakıf başkanı tarafından hazırlanıp, DİBK tarafından onaylanmaktadır. Bununla birlikte vakfa yapılacak gönüllü katkılar sınırsızdır.⁹⁶

Vakfın denetleyici organı Türk Konseyi'dir. Vakfın faaliyetlerini, süresiz olarak imzalanan Türk Kültür ve Mirası Vakfı Şartı'nın amaçları ve kabul edilen kararların uygulanması çerçevesinde denetlemektedir. Vakıf, Türk Konseyi tarafından üye devletlerin birer temsilcisinden oluşturulan denetleyiciler tarafından denetlenmektedir. Vakfın merkezi Azerbaycan Cumhuriyeti'nin başkenti Bakü'dedir. Vakfın çalışma lisansı üye devletlerin devlet dilleri, resmi dilleri ve İngilizcedir.⁹⁷

Vakıf, Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı binasında kendisine geçici olarak tahsis edilen katta faaliyetlerini sürdürmektedir. Dönem başkanlığını diplomat Günay Efendiyeva üstlenmiştir. Yeni kurumsallaşan vakfın, vakıf ve sekreteryaya personeli olarak da üye ülkeler tarafından güçlendirilmesi beklenmektedir.

VI. TÜRK İŞ KONSEYİ

E- TÜRK İŞ KONSEYİ'NİN KURULUŞU VE AMAÇLARI

Türk İş Konseyi, 3 Ekim 2009 tarihli Nahçıvan Anlaşması ile Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin (TDİK) himayesi altında görev yapacak sivil ve kâr amacı gütmeyen uluslararası bir teşkilat olarak kurulmuştur. TDİK'e üye devletlere ait iş topluluklarını temsil eden taraflar (Azerbaycan Cumhuriyeti, Kazakistan Cumhuriyeti, Kırgız Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti), Türk Dili Konuşan Ülkeler arasında ortak bir iş konseyi kurmak için 16 Eylül 2010 tarihli İstanbul Zirvesi'nde Türk dili konuşan ülkelerin devlet başkanları tarafından alınan karara istinaden bölgesel ekonomik işbirliğinin teşvik edilmesi ve kurulmasının önemi de göz önünde bulundurularak Türk Dili Konuşan Ülkeler Ortak İş Konseyi'nin Kurulmasına ilişkin Sözleşme'yi 20 Ekim 2011 tarihinde Kazakistan Almatı'da imzalamışlardır.⁹⁸

Türk Konseyi'ne üye devletler, aşağıdaki tespit ve amaçlara yönelik olarak Türk Dili Konuşan Ülkeler Ortak İş Konseyi'ni kurmayı kararlaştırmışlardır:

“1-Ekonomik işbirliğinin teşvik edilmesinde TDİK ve mevcut ikili iş konseyleri tarafından oynanan rolleri kabul etm[işlerdir].

2-İkili ve çok taraflı işbirliğinin daha da artırılması için bu ülkelerdeki ekonomiler

⁹⁵ A.g.y.

⁹⁶ A.g.e., 65.

⁹⁷ A.g.y.

⁹⁸ TDİK, (2014), “Türk İş Konseyi'nin Kuruluşuna Dair Anlaşma”, *Resmi Belgeler*, İstanbul, s.82.

arasında mevcut olan tamamlayıcılıkları ve bu ülkelerin göze çarpan menfaatlerini de göz önünde bulundurm[ışlardır].

3-Genel anlamda TDİK üye devletlerinin iş paydaşları ve ekonomileri lehine etkili bir ağ kurulmasıyla oluşturulabilecek sinerjiyi kullanmayı amaçlam[ışlardır].

4-Tutarlı bir çerçevede ticaret, sanayi, yatırım, teknoloji transferi, hizmetler ve diğer ekonomik sektörlerde iş tanıtım faaliyetleri yürütmeyi amaçlam[ışlardır].”⁹⁹

F- TÜRK İŞ KONSEYİ’NİN STATÜSÜ, YETKİSİ VE FAALİYETLERİ

Türk İş Konseyi, üye devletlerin iş adamları arasındaki ortak faaliyetlerin tartışılması ve tanıtılmasına yönelik kurumsal bir platform sağlayarak, TDİK üye devletleri arasındaki özel sektör işbirliği için bir ana araçtır. Aynı zamanda talep edildiği şekilde özel konular üzerinde araştırma yaparak ve ortak eylem yoluyla TDİK üye devletlerinin ekonomik kalkınmasını ilerletmeye yönelik öneriler sunmakta, TDİK için bir danışma konseyi olarak da görev yapmaktadır. TDİK’nin üye devletleri arasında bulunan diğer ikili ve çok taraflı iş konseyi yapılarına rehberlik hizmeti vermektedir. Konseyi'n çalışma lisansı İngilizcedir.¹⁰⁰

G- TÜRK İŞ KONSEYİ’NİN TAAHHÜT VE HEDEFLERİ

Türk İş Konseyi, üyeler arasında resmi olarak aşağıdaki öncelikler doğrultusunda karşılıklı yardım ve destek ilkesine dayanan işbirliğinin çok taraflı faaliyetlerini başlatmayı ve denetlemeyi hedeflemekte ve taahhüt etmektedir:

“1-Türk İş Konseyi, kapsamlı ticari birliğini, karşılıklı yatırımları, sınır ötesi işbirliğini ve üyeler arasında ortak girişimlerin oluşumunu kolaylaştırmayı amaçlayan projeler ve programlar geliştirmek[tedir].

2-Sürdürülebilir diyalog ve tartışma forumları mekanizması oluşturma amacıyla güçlü kurumsal bağları teşvik etmek[tedir].

3-İş ihtiyaçları, fırsatlar, sorunlar ve diğer ilgili konuların ortak değerlendirmeleri de dâhil, kamu ve özel sektörler arasında bir diyalog ortamı hazırlamak[tadır].

4-Türk Konseyi’ne üye devletler arasındaki ekonomik işbirliğinin etkin bir modeli olarak kamu-özel sektör ortaklığının daha geniş kullanımını teşvik etmekte ve bu amaçla uzmanlık sağlamak[tadır].

5-Üye devletler arasında ekonomik ilişkileri geliştirmek için elverişli olan bir iş ortamının oluşturulmasına yönelik uygun yasal ve idari şartların uyumlaştırılmasını desteklemek[tedir].

6-Üye teşkilatlara, her üye devletteki genel ekonomik durum, yatırım fırsatları, ticaret politikaları ve mevzuat değişiklikleri hakkında güncel bilgiler vermek[tedir].

7-Uzmanlıklarını geliştirmek amacıyla kendi personelleri ve üyelerinin personelleri için eğitim kurslarının organize edilmesini teşvik etmek[tedir].

8-Hedef ve amaçlarına ulaşılması açısından, Türk İş Konseyi özel projeler ve diğer ortak faaliyetler ile ilgili olarak Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi ile yakın istişare ve müzakereleri sürdürmek[tedir].”¹⁰¹

⁹⁹ A.g.e., s.79.

¹⁰⁰ A.g.y.

¹⁰¹ A.g.e., s.80.

H- TÜRK İŞ KONSEYİ'NE ÜYELİK, KONSEYİN ÜYELERİ VE FAALİYETLERİ

Türk İş Konseyi'ne üyelik ve ulusal şubelerin uygulama kuralları her ülkenin ihtiyaçları, kuralları ve yönergelerine göre bağımsız olarak belirlenmektedir. Türk İş Konseyi, işbirliği imkânları tam olarak üyelerin karşılıklı çıkarları için kullanılabilirsin diye kendi üyeliğinde çok sektörlü bir profil sürdürmektedir. Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'ne üye devletler, söz konusu ülkenin iş topluluklarını temsil eden aşağıdaki ulusal teşkilatları aracılığıyla Türk İş Konseyi'ne üye olarak katılabilmektedir: Azerbaycan Cumhuriyeti Girişimciler (İşverenler) Teşkilatları Milli Konfederasyonu (ASK), “Atameken” Kazakistan Ulusal Ekonomi Odası, Kırgız Cumhuriyeti Ticaret ve Sanayi Odası (CCI) ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ve Türkiye Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (TOBB/DEİK). Türk İş Konseyi'nin üst heyeti, yukarıda belirtilen ve sözleşmeye imza atan ulusal ekonomik teşkilatların başkanlarından oluşan yürütme kurulunun oybirliği kararı ile Türk İş Konseyi'nin faaliyetlerini yönlendirmektedir. İş Konseyi dört ulusal şube şeklinde çalışmaktadır. Her şube kendi üye şirketlerine ve ekonomik birliklerine sahiptir. ASK, Azerbaycan şubesi için; Atameken, Kazakistan şubesi için; CCI, Kırgızistan şubesi için; TOBB/DEİK ise Türkiye şubesi için sekreteryaya sağlamaktadır.¹⁰²

Ortak alt komiteler, ekonomik çeşitlendirme için kritik olan seçili endüstriler oluşturma ve Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi üye devletlerinin ulusal ve bölgesel ekonomileri arasında tamamlayıcılıklar ile ilgili olarak özel bir eylemde bulunma amacıyla kurulmuştur. Türk dili konuşan ülkelerden ulusal iş teşkilatları, söz konusu sözleşmeye taraf olabilmektedirler:

“Ulusal şubelerin genel toplantısı, başarılarını gözden geçirmek ve finans, ikili ve uluslararası işbirliğinin yanı sıra ticaret, yatırımlar endüstriyel ve teknolojik işbirliği alanlarındaki fırsatları incelemek için yılda en az bir kere yap[ılmaktadır].

Dönüşümlü olarak ilgili üye devletlerin ev sahipliği yaptığı genel toplantılara her ülkeden bir temsilci tarafından eş başkanlık ed[ilmektedir].

Ekonomik işbirliğinin ticaret, yatırım ve diğer şekillerindeki yeni fırsatları ortaya çıkarmak için, ulusal şubeler, Türk İş Konseyi'nin tüm üyeleri için erişebilir olmakta, ilgili ülkelerden alınan istatistiksel veri ve sektörel bilgi havuzu sağla[nmaktadır].

*Türk İş Konseyi, ticari ve ekonomik ilişkilerdeki engelleri belirlemek için analitik çalışmalar yürütmekte ve üye devletler arasındaki iş ortamını düzene koymak amacıyla bulgularını Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'ne brifingler, raporlar ve politika belgeleri şeklinde sunmak[tadır]”.*¹⁰³

Her bir üye ülke vatandaşının diğer üye ülkelerde yatırım yapan yatırımcı, iş kuran işadami ve esnafın can, mal ve namus güvenliğinin sağlanması yönünde Türk İş Konseyi'nin devlet ve toplum nezdinde etkin iletişim içinde olması, bu yönde etkili ve kalıcı faaliyetler yürütmesi beklenmektedir.

I- TÜRK İŞ KONSEYİ'NİN BÜTÇESİ VE FİNANSI

Üye devletlere ait her ulusal şubenin kendine ait bir bütçesi olmaktadır. Yıllık toplantıların giderleri ev sahibi şube tarafından karşılanmaktadır. Toplantı katılımcıları kendi seyahat ve konaklama masraflarını kendileri karşılamaktadır. Ortak araştırma, sempozyum, sergi veya benzeri faaliyetlerin finansman yöntemlerine Türk İş Konseyi toplantılarında karar verilmektedir.¹⁰⁴

¹⁰² A.g.e., s.81.

¹⁰³ A.g.e., s.82.

¹⁰⁴ A.g.e., s.82; Mustafa Bıyıklı, “Türk Keneşi Bünyesinde Kurulan Türk İş Konseyi'nin Türk Dünyası Ekonomik İşbirliği Açısından

VII. TÜRK AKADEMİSİ ULUSLARARASI TEŞKİLATI (TÜRK AKADEMİSİ)

A- TÜRK AKADEMİSİ'NİN KURULUŞU

Türk Akademisi Uluslararası Teşkilatı/International Turkic Academy (Turkic World Educational and Scientific Cooperation Organization: TWESCO), kısaca Türk Akademisi.

Kurumun resmi adı, “Uluslararası Türk Akademisi”dir. “Türk Akademisi Uluslararası Teşkilatı” veya “TWESCO” adı, kurumun uluslararası alanda sergilemek istendiği veya ulaşmayı arzuladığı bir unvandır.

Türk dili konuşan ülkelerin katılımına açık olan Türk Akademisi'nin Kuruluşuna Dair Anlaşma, Kırgızistan'ın başkenti Bişkek şehrinde, 23 Ağustos 2012 yılında her biri eşit derecede geçerli olmak üzere, Azerice, Kazakça, Kırgızca, Türkçe ve İngilizce olarak tek orijinal nüsha halinde süresiz olarak Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'ne üye ülkeler olan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye tarafından imzalanmıştır. Kuruluş anlaşması, 3 Ekim 2009 tarihinde Nahçıvan şehrinde imzalanan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Kurulmasına Dair Nahçıvan Anlaşması'nda kayıtlı hükümlere dayandırılmıştır. Bununla beraber, 16 Eylül 2010 tarihinde İstanbul'da yapılan ve Türk Akademisi kurulmasının gereğini vurgulayan Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları 10. Zirvesi Bildirisi de anlaşmada dikkate alınmıştır. Böylece aynı yer ve tarihte imzalanan Türk Kültür ve Mirası Vakfı ile beraber Türk Akademisi de teşekkül etmiştir.¹⁰⁵

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'ne üye devletler arasında, Türk halklarını ortak çabalarında birleştiren ve yönlendiren Türk kültürünün tarihi ve manevi rolünün öneminin kabul edilmesi, Türk halklarının dünya medeniyetinin gelişimine, insanlığın tarihi ve kültürel mirasına katkısının dikkate alınması, Türk Dili konuşan ülkeler ve halkları arasında dostane ilişkileri güçlendirmek için eğitim ve bilimsel işbirliğinin teşvik edilmesinde kararlı olunması ve akademik araştırma ve eğitimin desteklenmesi suretiyle Türk halklarının bütünleşmesini kolaylaştırmanın hedeflenmesi sonucunda, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin himayesi ve çatısı altında Türk Akademisi'nin uluslararası bir teşkilat olarak kurulmasında mutabık kalınmıştır.¹⁰⁶

27 Ağustos 2014 tarihinde uluslararası teşkilat statüsü kazanan Türk Akademisi, 28 Ekim tarihinde Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nda uluslararası teşkilat olarak kayıt edilerek akredite olunmuştur. 26 Eylül 2014 tarihinde ise New York'ta yapılan Türk Konseyi'ne üye devletlerin dışişleri bakanlarının toplantısında Uluslararası Türk Akademisi'nin amblemi onaylanmıştır.

B- TÜRK AKADEMİSİ'NİN AMAÇLARI VE GÖREVLERİ

Uluslararası hukuki ehliyete sahip olan Türk Akademisi (veya Türk Akademisi Uluslararası Teşkilatı) aşağıdaki amaçları ve görevleri yerine getirmek üzere kurulmuştur:

“1-Türk dili, edebiyatı ve kültürünün tarihsel gelişimine ilişkin çalışmaların korunması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına odaklanarak, Türk çalışmaları alanındaki araştırmaları koordine etmek ve geliştirmek.

2-Türk çalışmalarının geliştirilmesi ve bu çalışmalara ilişkin bilimsel araştırmalarda uluslararası işbirliğini artırmak.

Yeri ve Önemi”, 9. Uluslararası Girişimcilik Kongresi Bildirileri, 10-12 Mayıs 2018, Bişkek, Kırgızistan.

¹⁰⁵ TDİK, (2014), “Türk Akademisi'nin Kuruluşuna Dair Anlaşma”, *Resmi Belgeler*, İstanbul, s.71, 76.

¹⁰⁶ A.g.y.

3-Ortak Türk tarihi ve etnografyası üzerinde kapsamlı çalışmalar yapmak.

4-Türk halklarının kültürel ve manevi mirası hakkında araştırmalar yapmak, bu halkların dünya uygarlığının gelişimine olan katkılarını ortaya koymak ve bu başarılar konusunda kamuoylarını bilgilendirmek.

5-Bilimsel topluluklar, kültür ve eğitim çevreleri, Türk Konseyi'ne üye ülkelerin ve diğer Türk dili konuşan ülkelerin ilgili devlet kurumları tarafından gerçekleştirilen girişimleri kolaylaştırmak ve teşvik etmek.

6-Ortak tarihi metinler ve sözlü kaynaklar da dâhil olmak üzere, Türk dillerinin tam potansiyelinden istifadeyle, tüm Türk halkları için ortak bir edebi dil oluşturma yolunda çaba harcamak.

7-Tüm Türk dilleri için geçerli olacak konsolide bir alfabe oluşturmak.

8-Tarafların eğitim kurumlarında kullanılmak üzere ortak ders kitapları/öğretim materyallerinin hazırlanması amacıyla çalışmalar yürütmek.

9-Türk Akademisi tarafından istihdam edilen araştırmacılar için doktora programları düzenleyerek Türk çalışmaları alanında uzmanlar yetiştirmek.”¹⁰⁷

Bunların yanı sıra Türk Akademisi, uluslararası hukuki ehliyete sahip olarak, sözleşmeler yapmak, taşınmaz edinmek ve devretmek, mahkemeler huzurunda davacı veya davalı olarak bulunmak, mevduat hesapları açmak ve nakdi varlıklarla ilgili işlemler yapmak haklarını haizdir. Türk Akademisi, üçüncü taraflar ve uluslararası teşkilatlara Dış İşleri Konseyi (DİK) kararıyla gözlemci statüsü verebilmektedir.¹⁰⁸

C- TÜRK AKADEMİSİ'NİN YAPISI

Türk Akademisi, üye ülkelerin birer temsilcinin ve Türk Akademisi başkanı ve başkan yardımcılarının oluşturduğu bir Bilim Konseyi tarafından idare edilen uluslararası bir örgüt olarak aktif bir şekilde faaliyetlerini yürütmektedir. Bilim Konseyi Başkanlığı, üye devletlerin İngilizce resmi adlarının İngilizce alfabetik sıralamasına göre ve yıllık rotasyon esası çerçevesinde Bilim Kurulu üyeleri tarafından üstlenilmektedir. Bilim Konseyi kararları çoğunluk esasına göre alınmaktadır. Akademi yönetim organlarının fonksiyonları, Bilim Konseyi'nin tavsiyeleri çerçevesinde Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Devlet Başkanları Konseyi (DBK) tarafından atanan bir başkan tarafından icra edilmektedir. Başkan yardımcıları, başkanın milliyeti dışında kalan diğer üye devletlerce atanmaktadır. Başkan Yardımcıları, Bilim Konseyi tarafından yenilenebilmekte ve dört yıllık bir dönem için üye devletlerin vatandaşları arasından tayin edilmektedir. Türk Akademisi'nin personeli başkan tarafından atanmaktadır. Akademi başkanı, Türk Akademisi'nin faaliyetleri hakkında ilerleme raporları hazırlayıp, Türk Konseyi Sekreteryası vasıtasıyla DBK'ne sunmaktadır.¹⁰⁹

Bilimsel araştırma alanları, Bilim Konseyi tarafından belirlenmektedir. Bilim Konseyi tarafından belirlenen alanlarda araştırmalar yapmak için bilimsel ölçütlerle araştırmacılar istihdam edilmektedir. Akademi, araştırmacıları bilimsel yetkinliklerini dikkate alarak istihdam etmektedir. Bu bilim insanları, araştırma kapsamında belirlenen görevler ve amaçlara yönelik olarak araştırmannın konusu ile sınırlı olacak şekilde sabit bir süre için sözleşmeli olarak istihdam

¹⁰⁷ A.g.e., s.71-72.

¹⁰⁸ A.g.y..

¹⁰⁹ A.g.e., s.72.

edilmektedir.¹¹⁰

Türk Akademisi'nin Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı olmayan ve Kazakistan'da daimi olarak ikamet etmeyen başkan, başkan yardımcıları ve bunların bakmakla yükümlü olduğu kişiler, 18 Nisan 1961 tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi uyarınca Kazakistan Cumhuriyeti'ndeki diplomatik personele tanınan aynı ayrıcalık ve muafiyetlerden yararlanmaktadır. Türk Akademisi'nin yabancı personelinin ayrıcalık ve muafiyetleri Ev Sahibi Ülke Anlaşması ile belirlenmiştir. Akademi personeline ödenen maaş ve ikramiyeler vergiden muaf tutulmaktadır.¹¹¹

Türk Akademisi'nin merkezi Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti Astana'dadır. Akademinin çalışma lisansı üye devletlerin devlet dilleri, resmi dilleri ve İngilizcedir. Akademi, daha uygun bir bina temin edilinceye kadar Kazakistan Astana'nın merkezinde bulunan Barış ve Uzlaşma Sarayı olarak adlandırılan piramit şeklindeki binanın 7. Katında aktif olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Türk Akademisi'nin dönem başkanlığını Darhan Kıdırali üstlenmiştir.

Uluslararası Türk Akademisinin bünyesinde merkezlere dönüşmesi hedeflenen Tarih ve Etnoloji Bölümü, Sanat ve Kültür Bölümü, Sosyo-Ekonomik Araştırmalar Bölümü, Uluslararası Araştırmalar Bölümü ve Dil, Edebiyat ve Terminoloji Bölümü olmak üzere 5 akademik kısım bulunmaktadır.¹¹²

Akademi'de henüz otuza yakın personel çalışmaktadır. Uzman kadrosu, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan'dan gelen genelde tarihçi ve dilcilerden oluşan uzmanlardan oluşmaktadır. Kazak, Özbek, Kırgız, Tatar, Uygur, Nogay halklarının temsilcileri ve uluslararası bir ekip olarak, yeni ve eski edebiyat, tarih, dil, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve ekonomi alanlarında Akademi'de çalışmalarını sürdürmektedirler. Uzmanların çoğu Türkçe ve İngilizce bilmektedir. Akademi'de çalışan bilim adamları arasında birkaç Çince, Arapça ve diğer dilleri bilenler bulunmaktadır. Akademi, Türk Dünyası'nın güncel sosyo-ekonomik meselelerini de araştırmaktadır. Gün geçtikçe kurumsallaşan akademinin uluslararasılaşması adına uzman personelinin, Türkiye ve Azerbaycan tarafında da gönderilecek uzman personel ile güçlendirilmesi beklenmektedir.

D- TÜRK AKADEMİSİ'NİN BÜTÇESİ

Türk Akademisi, kendi bütçe taslağını hazırlamakta ve taslağı her bir madde üzerindeki hesaplamaları ve gerekçeleriyle birlikte yeni mali yıldan önce gelen yılın ilk yansında değerlendirmelerini almak üzere üye ülkelere göndermektedir. Bütçe taslağı, üye devletlerin uygun bulması üzerine, DİK tarafından onaylanmaktadır. Üye devletlerin zorunlu katkıları, üye devletlerin ödeme kapasiteleri, Birleşmiş Milletler katkı payı oranları ve benzer bölgesel kuruluşlara yapılmakta olan katkılar göz önüne alınarak, DİK tarafından belirlenmektedir. Bununla birlikte, ev sahibi ülkenin payı, diğer üyelere daha az olmayacak şekildedir. Zorunlu katkıların oranı, DİK tarafından imzalanan ayrı bir protokolde gösterilmektedir. Akademiye gönüllü katkılar ise sınırsızdır. Türk Akademisi'nin mali faaliyetleri için dış denetim yılda bir kereden az olmamak kaydıyla, DİK'in yetkilendirdiği bir kurum tarafından yerine getirilmektedir. Türk Akademisi başkanı, dış denetimin yürütülmesi için gerekli belgeleri yetkili kuruma sağlamaktadır. Dış denetim yerine getirildikten sonra denetim raporu, Türk Akademisi başkanı tarafından tüm üye devletlere

¹¹⁰ A.g.e., s.73.

¹¹¹ A.g.e., s.74.

¹¹² Alyılmaz, Cengiz, "Uluslararası Türk Akademisi ve Altay Cumhuriyeti'ndeki Eski Türk Yazıtları Albümü Adlı Eser Üzerine", A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 56, Erzurum 2016, s. 659.

iletilmektedir.¹¹³

E- TÜRK AKADEMİSİ'NİN FAALİYETLERİ

Aynı zamanda uluslararası hukuki ehliyete sahip Türk Akademisi Uluslararası Teşkilatı, kendi kurumsal amaçlarını ve görevlerini yerine getirmek amacıyla Türkoloji alanındaki saygın bilimsel kurumlarla yoğun ilişkiler kurarak dünyanın ünlü Türkologlarının akademik çalışmalarının koordinasyonunu da üstlenmektedir.

Akademi, bu bapta aşağıda isimleri sıralanan bilimsel, akademik, stratejik ve sosyal kurum ve kuruluşlarla birlikte işbirliği memorandumlarını imzalamış bulunmaktadır¹¹⁴:

- Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA)
- İslami Eğitim, Bilim ve Kültürel Organizasyonu (ISESCO)
- İslam İşbirliği Teşkilatı'na bağlı İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA)
- İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi (SESRIC)
- UNESCO'ya bağlı Göçebe Kültürü Araştırma Merkezi (Moğolistan)
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)
- Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO) Bilim Vakfı
- Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA)
- Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi
- Kırgız Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Akademisi
- Türkmenistan Bilimler Akademisi
- Tataristan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi (RF)
- Başkurdistan İlimler Akademisi (RF)
- Macaristan Bilimler Akademisi
- Moğolistan Ulusal Bilimler Akademisi
- Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi Nizami Edebiyat Enstitüsü
- Rusya Bilimler Akademisi Ufa Bilimsel Merkezi
- Rusya Bilimler Akademisi Doğubilim Enstitüsü
- Rusya Bilimler Akademisi Sibiryaya Şubesi Dilbilim Enstitüsü
- Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Tataristan (RF) Edebiyat Enstitüleri
- Türk Dil Kurumu
- Moğolistan Bilimler Akademisi Tarih ve Arkeoloji Enstitüsü
- Yunus Emre Enstitüsü
- Hazar Strateji Enstitüsü (HASEN)
- Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi
- Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
- Ege Üniversitesi
- Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi
- Kazan (Privoljiye) Federal Üniversitesi (RF)
- Rusya Devlet Hümaniter Üniversitesi
- Michigan Devlet Üniversitesi (ABD)
- Xinjiang Üniversitesi İnovasyon Yönetimi Araştırmaları Enstitüsü (Çin)
- Bakü Uluslararası Mültikültüralizm Merkezi

¹¹³ TDİK, *Resmi Belgeler*, 2014, s.74.

¹¹⁴ Uluslararası Türk Akademisi ziyaretinde elde edilen veriler, 27.05.2016.

Türk Dünyası Mühendisler Mimarlar Birliği
 Rusya Etnografi Müzesi
 Kazakistan Milli Müzesi
 Kırgız Cumhuriyeti Milli Kütüphanesi
 Çin Halk Cumhuriyeti Sosyal Bilimler Akademisi (CASS)
 Moğolistan Milli Müzesi

Uluslararası Türk Akademisi, amaçları ve görevleri doğrultusunda¹¹⁵ Türk Konseyi'ne üye ülkelerin 8. sınıflarında okutulmak üzere baskıya hazırladığı Ortak Türk Tarihi kitapları, Almanak ve Antoloji kitapları yanı sıra pek çok akademik kitap yayınlamıştır. Kitap yayınlarıyla beraber dergiler de çıkarmaktadır. Akademi, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'den Türk tarihi alanında uzman bilim adamlarının katılımıyla Türk Konseyi'ne üye ülkelerin ortaokul öğrencileri için ortak Türk tarihi kitabı projesi dâhilinde makul bir 8. sınıf Ortak Türk Tarihi ders kitabını hazırlamış bulunmaktadır. Söz konusu kitabın müfredat ve proje metni, 27-28 Kasım 2014 tarihlerinde Bakü'de gerçekleştirilen Türk Konseyi'ne üye ülkeler eğitim bakanlarının 3. toplantısında değerlendirilerek onaylanmıştır. Baskıya hazır halde tamamlanan kitap, 2016-2017 eğitim öğretim yılında 8. Sınıf okullarda okutulmak üzere üye devletlerin onay sürecinin tamamlanmasını beklemektedir. Söz konusu bu toplantıda ayrıca Türk Dünyasının Ulusal Bilimler Akademileri Birliği'nin kurulmasıyla ilgili karar alınarak kurucu devletlerin eğitim bakanlarının da dâhil edileceği Türk Akademisi Bilimsel Kurulu'nun heyeti tasdiklenmiştir.¹¹⁶

Akademi, yine Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'den Türk edebiyatı alanında uzman bilim adamlarının katılımıyla Türk Konseyi'ne üye ülkelerin ortaöğretim öğrencileri için ortak Türk Edebiyatı ders kitabının projesini hazırlamaktadır. 5 Ekim 2015 tarihinde Astana'da Uluslararası Türk Akademisi'nde Türk Dünyası Edebiyat Enstitüleri başkanları ile Türk Dil Kurumu'nun katılımıyla gerçekleştirilen toplantıda Ortak Türk Edebiyatı ders kitabı içeriği ele alınmıştır.¹¹⁷

Akademi, terminoloji ve ortak alfabe konularında da çalışmalarını sürdürmektedir. Türk Akademisi'nin onayladığı ortak Latin alfabesi şu anda resmî internet sayfası ortamında kullanılmaktadır. Türk Akademisi, Türk entegrasyonu/uyumu/bütünleşmesi programının konseptini de hazırlamış bulunmaktadır.

İlk sayısı 2014'de çıkan GLOBAL-Türk dergisi, Türk dili konuşan ülkeler ile geniş anlamda Avrasya ülkelerinin gelişimi ile ilgili sosyal ve ekonomik süreçler, uluslararası ilişkiler, milli kimliğin oluşumu, dil siyaseti gibi kapsamlı konuları inceleyen uluslararası bilimsel bir dergi olarak yayını sürdürmektedir. Türk dili konuşan ülkeler ile Avrasya ülkeleri ve bölgelerinin bilimsel entegrasyonu ve tek entelektüel ortamının oluşturulmasını kendine misyon edinmiştir. Makaleler, Kazak, Türk, Rus ve İngiliz dillerinde kabul edilmektedir.¹¹⁸

İlk sayısı 2013'te çıkan ve Kazakistan, Rusya, İngiltere ve Türkiye devlet dillerinde üç ayda bir yayınlanan ALTAY VE TÜRKİYAT dergisi, çağdaş Türkoloji'nin yeni çalışma alanlarından haber veren makaleler; altayistik, dilbilimi ve edebiyat, folklor ve sanat, tarih ve tarihî kaynaklar alanında tanınmış uzman şahısların inceleme çalışmaları, ayrıca Türk dünyasının bilim ve eğitim alanlarına

¹¹⁵ Darhan Kırdıralı, (2015), "Türk Konseyi (Türk Keneşi)", *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Yılığ 2013*, Editör: Murat Yılmaz, Turgut Demirtape, Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları, s. 600.

¹¹⁶ Uluslararası Türk Akademisi ziyaretinde elde edilen veriler, 27.05.2016.

¹¹⁷ Uluslararası Türk Akademisi ziyaretinde elde edilen veriler, 27.05.2016.

¹¹⁸ Türk Akademisi Uluslararası Teşkilatı/International Turcic Academy (Turcic World Educational and Scientific Cooperation Organization: TWESCO), "Yayınlarımız", <http://www.twesco.org/tr/edition/>, 09.06.2016.

katkıda bulunan şahsiyetler hakkındaki bilgiler, yeni kitap tanıtım yazıları, Türk halklarının manevi kültürü hakkındaki yeni haberler yayınlamaktadır.¹¹⁹

Uluslararası Türk Akademisi tarafından hazırlanan ve Kasım 2015 tarihinden beri Kazakistan, Rusya, İngiltere ve Türkiye devlet dillerinde haftalık elektronik haber bülteni olarak çıkan Turkic Weekly, Türk dünyasındaki son gelişmelerin nabzını tutmaya yardımcı olan bir haber kaynağıdır. Bülten, Türk dili konuşan ülkelerde cereyan eden kilit öneme sahip siyasi, sosyal, ekonomik ve bilimsel olaylar hakkında güvenilir bilgi ve güncel analiz sunmaktadır.¹²⁰

Akademi'nin yürüttüğü bilimsel çalışmaların sonucu olarak 20 Mayıs 2014 tarihinde Rusya ve Türk dünyasının saygın akademisyenleri Dmitriy Vasiliyev (Güney Sibiryaya Runik Türk Yazıtları, Altay'ın Eski Türk Yazıtlarının İncelenmesi), Mirfatih Zakiyev (Eski Türk Adbilimi ve Morfonolojisi), Zaur Gasanov (Sakaların Sosyal ve Kültürel Değerleri: Eski Aşguzlar-İşguzlar/Guzlar) ve diğer bilim adamlarının akademik çalışmalarının tanıtımı yapılmıştır. Bunun yanı sıra şu anda 6 bilimsel monografinin yayınlanması planlanmıştır.¹²¹

18-20 Temmuz 2014 tarihlerinde Türk Akademisi'nin "*Batı Türk Kağanlığı'nın Devlet Yapısı*" konusunda yürüttüğü bilimsel projesi çerçevesinde tanınmış arkeolog, Profesör Zeynolla Samaşev'in yönetiminde gerçekleştirilen arkeolojik kazı çalışmalarının sonucu olarak eski Türk asker ve ozanının mezarı bulunmuştur. Arkeolog akademisyenlerle birlikte yapılan ilk ekspertiz/uzman incelemesi çalışmalarına göre 7. yüzyılda yaşamış askerin iskeletiyle birlikte silahları (yay, ok, sadak, kılıç) ve at kemikleri bulunmuştur. Askerin yanında kopuza benzer müzik aletinin bulunması da arkeolojik kazı çalışmalarının en heyecan verici keşfi olmuştur. Arkeolojik buluntunun ait olduğu tarihi devir Türk Akademisi'nde yürütülecek espertiz/uzman incelemesi çalışmalarından sonra tesbit edilecektir.¹²²

Türk Akademisi, belirtilen amaçları, görevleri ve zirveler sonucunda çıkan talimatlar doğrultusunda, aktif olarak 2014 yılından beri, Türk kültürü ve mirası, Türk dünyası, Türk edebiyatı, Türk tarihi, Türk dili konuşan ülkeler ve topluluklar, Türk yazısı, siyaset, ekonomi, finans, enerji, vb. konularda uluslararası düzeyde düzenli olarak forumlar, konferanslar, toplantılar, bilimsel seminerler, yuvarlak masa toplantıları ve tanıtım sergileri düzenlemektedir.

Bu faaliyetlerinde öne çıkanlar arasında, 15 Nisan 2015 tarihinde, Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, UNESCO Milli Komisyonları ve Türkiye'nin UNESCO nezdinde Daimi Temsilciliği'nin destekleriyle Paris'teki UNESCO merkezinde Uluslararası Türk Akademisi ve UNESCO işbirliği ile Kitab-ı Dedem Korkut eserinin yayınlanmasının 200. yıldönümü münasebetiyle uluslararası bir forum düzenlenmiştir. 26-27 Kasım 2015 tarihlerinde, Akademi heyetinin katıldığı, ISESCO 12. Genel Konferansı'nda, Uluslararası Türk akademisi, ISESCO'da gözlemci statüsünü kazanmıştır. 28 Mart 2016 tarihinde, Kazakistan ve Türkiye BM Daimi Temsilcilikleri, T.C. Başbakanlığı Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı'nın destekleriyle Uluslararası Türk Akademisi, New York şehrindeki Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde, "*BM 2030 Gündemi İçin İpek Yolu Güzergâhındaki Sinerji*" konulu uluslararası bir sempozyum düzenlemiştir. Tanınmış bilim insanlarını altın madalyalarla ödüllendiren Akademi, sempozyum çerçevesinde İpek Yolu ve üzerindeki Merkezî Asya ülkeleri hakkında araştırma çalışmaları sayesinde halklar arasındaki işbirliğini pekiştirmeye yaptığı katkılarından dolayı 2015 Nobel Ödülü sahibi Aziz Sancar'a ve dünyaca ünlü akademisyenler

¹¹⁹ A.g.int.s.

¹²⁰ A.g.int.s.

¹²¹ Uluslararası Türk Akademisi ziyaretinde elde edilen veriler, 27.05.2016.

¹²² Uluslararası Türk Akademisi ziyaretinde elde edilen veriler, 27.05.2016.

Kemal Karpat ve Edward Allworth'a altın madalyalar takdim etmiştir¹²³. Akademi, aynı şekilde Türkolojiye katkı sağlayan ve çalışmalarıyla halklar arasındaki dostluğu pekiştirerek, kültürel bağları derinleştiren Astana'da tanınmış şair, fikir adamı Oljas Omaroğlu Süleymenov'u, Özbekistan Bilimler Akademisi üyesi, tanınmış tarihçi Ahmadali Askaroglu Askarov'u, tanınmış bilim adamı, fikir adamı Adil Kurmanjanoğlu Ahmetov'u ve Rusya'nın tanınmış Türkolog bilim adamı Dmitriy Mihayloviç Nasilov'u özel altın madalyalarıyla ödüllendirmiştir.¹²⁴

Türk Akademisi Uluslararası Teşkilatı, Türk Dünyasının bilimsel ve entelektüel platformu haline gelmeyi amaçlamaktadır. Akademi bünyesinde 35 bini aşkın değerli kitap bulunduran açık raf bir Türk Kütüphanesi ve mini bir Türk Müzesi de bulunmaktadır. Akademi hakkında bütün haberlerin ve proje bilgilerinin yer aldığı İnternet sitesinde¹²⁵ müze ve kütüphaneye sanal seyahat imkânı sunulmaktadır. Site, aynı kökten gelen Türk Dili Konuşan Ülkeler halklarının bilim ve kültür dünyasından bilgi alışverişi yapılacak tek internet sitesi olma gayesini gütmektedir.

Türk Kütüphanesi, Amir Nacip, Abjan Kurışjanov, Abduali Kaydar gibi ünlü Türkolog akademisyenlerin ve Rabiğa Sızdıkova'nın bağışladıkları şahsi kitap kaynaklarıyla daha da zenginleştirilmiştir. Abjan Kurışjanov'un ve ünlü Macar Türkolog Mandoki Kongur İştvan'ın 16 bin kitaptan oluşan kütüphanesi Budapeşt'ten getirilerek akademi kütüphanesine teslim edilmiştir. Türkiye eski Cumhurbaşkanı Abdullah Gül de kütüphaneye bine yakın kitap bağışlamıştır. Bununla birlikte kütüphanede nadir kitap ve el yazmalar arşivi de kurulmuştur.¹²⁶

Akademi'nin Türk Müzesi, ünlü koleksiyoncu Ulan Jakeyev'in şahsi arşivinden teslim edilen 240 tarihi eserle yenilenmiştir.¹²⁷

Türk Konseyi çatısı altında görev yapan Türk Akademisi Uluslararası Teşkilatı'nın, yoğun güncel faaliyetlerden öte, diğer ortak ve ikili akademik kuruluşlarla ilişkiler kurarak arzulan ve hedeflenen noktaya gelebilmesi, akademik hedeflerine ulaşabilmesi için ivedilikle yapılması gerekenler konusunda eleştirel değerlendirmeler de yapılmaktadır.¹²⁸

VIII. TÜRK ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ

A- TÜRK ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ'NİN KURULUŞU VE KURUCU ÜYELERİ

Türk Üniversiteler Birliği, Türk Konseyi'ne üye ülkeler arasında yükseköğretim alanında işbirliğini geliştirerek Türk Konseyi Yükseköğretim Alanı oluşturmak amacıyla kurulmuştur.

Adı Orhun Süreci olarak belirlenen süreçte, 10 Ağustos 2012 tarihinde Kırgızistan Issık-Göl Çolpan-Ata'da yapılan Türk Keneşi'ne üye ülkelerin eğitim bakanları toplantısı; 23 Ağustos 2012 tarihinde Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te gerçekleştirilen üye ülke devlet başkanlarının senelik toplantısı Türk Keneşi 2. Zirvesi; 28-29 Mart 2013 tarihleri arasında İstanbul'da yapılan Türk Keneşi Türk Üniversiteler Birliği hazırlık toplantısında alınan kararlar, Türk Üniversiteler Birliği'nin kuruluşunun dayanaklarını oluşturmuştur.¹²⁹

Türk Üniversiteler Birliği'nin genel kurulu, birliğe üye üniversitelerin rektörleri veya temsilcileri ve Türk Konseyi genel sekreteri veya temsilcisinden oluşan bir kuruldur. Birliğin

¹²³ Turkic Weekly/21, 2016.

¹²⁴ Mustafa Bıyıklı, (2016), "Türk Dünyası Ortak Kuruluşu Olarak Türk Akademisi Uluslararası Teşkilatı (TWESCO), Rolü ve İş Birlikleri", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Afro-Avrasya Özel Sayısı, Aralık, s. 413-414, twesco.org/tr/news/akademiya.

¹²⁵ twesco.org

¹²⁶ Uluslararası Türk Akademisi Türk Kütüphanesi ziyaretinde elde edilen veriler, 27.05.2016.

¹²⁷ Uluslararası Türk Akademisi Türk Müzesi ziyaretinde elde edilen veriler, 27.05.2016.

¹²⁸ Bakınız: Alyılmaz, 2016, s.660-661; Mustafa Bıyıklı, "Türk Dünyası Ortak Kuruluşu Olarak Türk Akademisi Uluslararası Teşkilatı (TWESCO), Rolü ve İş Birlikleri", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Afro-Avrasya Özel Sayısı, Aralık 2016, ss. 404-418.

¹²⁹ TDİK, (2014), "Türk üniversiteler Birliği ve Yükseköğretim Alanı oluşturma Yönergesi", *Resmî Belgeler*, İstanbul, s.87.

kurucu üyeleri, Türk Konseyi'ne üye 4 ülkeden (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkiye) aşağıda sıralanan 15 üniversitedir¹³⁰.

Azerbaycan Mimarlık ve İnşaat Üniversitesi,
 Azerbaycan Tıp Üniversitesi,
 Bakü Devlet Üniversitesi,
 Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak Türk Üniversitesi,
 Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi,
 Lev Nikolayeviç Gumilyev Avrasya Milli Üniversitesi,
 Nazarbayev Üniversitesi,
 Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi,
 Hüseyin Karasayev Bişkek Bilimler Üniversitesi,
 Uluslararası Kırgızistan Üniversitesi,
 Yusuf Balasagun Kırgız Milli Üniversitesi,
 İstanbul Üniversitesi,
 Atatürk Üniversitesi,
 Ege Üniversitesi,
 Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.¹³¹

Türk Üniversiteler Birliği'ne üyelik, adaylık başvuruları, Türk Konseyi sekretaryasına gerekçeleriyle birlikte yazılı olarak yapılmaktadır. Üyeliğe kabul ve üyeliğin sonlanması, üye üniversitelerin temas grubu aracılığıyla görüşlerinin alınmasını takiben birlik üyelerinin en az üçte ikisinin katılımıyla gerçekleştirilecek genel kurul toplantısında salt çoğunluk ilkesiyle kararlaştırılmaktadır.¹³²

B- TÜRK ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ'NİN YAPISI

Türk Keneşi/Konseyi'ne üye ülkelerden katılan üniversitelerden oluşan birliğin başkanı, Türk Konseyi'ni temsilen genel sekreterdir. Birliğin dönem başkanlığı, gönüllülük esasına göre talepte bulunan veya diğer katılımcılarca önerilen üye üniversiteler arasından genel kurul toplantısında iki yıllığına salt çoğunlukla seçilmektedir. Birliğin başkanı, görevlerini akademik işlerden sorumlu dönem başkanı üniversitenin rektörü ile eşgüdüm içerisinde ifa etmektedir.¹³³

Dönem başkanı üniversite, birliğin genel kurul toplantısına ev sahipliği yapmak ve genel kurulda alınan kararları uygulamak, başkanlık dönemi süresince birlik üyeleri arasında sekretarya ile eşgüdüm halinde gerekli işbirliği ve iletişimi sağlamak görevlerini üstlenmektedir. Dönem başkanı üniversitenin rektörü, görevi ile ilgili olarak, Türk Konseyi eğitim bakanları toplantısına ve/veya Türk Konseyi zirvelerine davet edilebilmektedir.¹³⁴

Birliğe üye üniversite rektörleri ve Türk Konseyi genel sekreteri veya temsilcilerinin katılımıyla Türk Üniversiteler Birliği'nin genel kurulu oluşturulmaktadır. Bunun yanı sıra oluşturulan temas grubu ise, Türk Konseyi'nden bir genel sekreter yardımcısı, üye üniversitelerin birlik çalışmalarından sorumlu birer rektör yardımcısı ile birer temsilciden meydana gelmektedir. Yılda en az iki kez toplanan temas grubunun görevi, birlik kararlarının uygulanmasında eşgüdümü sağlamaktır.¹³⁵

¹³⁰ A.g.e., s. 88.

¹³¹ A.g.y..

¹³² A.g.y..

¹³³ A.g.y..

¹³⁴ A.g.y..

¹³⁵ A.g.e., s. 89.

Türk Üniversiteler Birliği'nin altında birliğe üye üniversitelerden seçilen birer öğrenciden oluşan bir Birlik Öğrenci Konseyi/Keneşi de yer almaktadır. Öğrenci Konseyi'nin görev ve sorumlulukları ve diğer konular, birlik tarafından bir yönerge ile belirlenmiştir.¹³⁶

Türk Üniversiteler Birliği'nin dönem başkanlığını, bu dönem Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi rektörü Prof. Dr. Sebahattin Balcı üstlenmiştir.

C- TÜRK ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ'NİN HEDEFLERİ

Türk Üniversiteler Birliği, ortak tarih, kültür ve dil mirasından hareketle, Türk dili konuşan halklar arasında dostluk ve işbirliğini geliştirmek ve eğitim seviyesini yükseltmek için birliğe üye devletlerin yükseköğretim kurumları arasında işbirliğinin sağlanması kapsamında aşağıda yer alan hedeflerin gerçekleştirilmesini amaçlanmaktadır:

“1- Ortak medeniyete yönelik derslerin, çağdaş bilimsel düzeye uygun eğitim standartlarının uygulanması suretiyle tüm üye üniversitelerde verilmesi ve bu yolla ortak tarih, ortak dil, ortak kimlik ve kültür bilincine sahip nesiller yetiştirilmesi,

2- Yükseköğretim programlarının uluslararası akreditasyon standartlarına uyumlu hale getirilmesi,

3- Öğretim elemanı yetiştirme programlarının oluşturulması ve yürütülmesi,

4- Öğrenci ve öğretim elemanı hareketliliğinin teşvik edilmesi ve bu konuda gerekli düzenlemelerin yapılması,

5- Ortak kredi transfer sisteminin oluşturulması,

6- Yükseköğretim programları arasında tanınırlık sağlanması ve üye üniversitelerin birbirlerinin diploma denkliğini tanımalarına yönelik uygun zeminin oluşturulması,

7- Üniversitelerin belli alanlarda sahip oldukları öne çıkan üstünlüklerinden yararlanılması,

8- Uygulamaya yönelik ortak eğitim öğretim ve araştırma projelerinin ve programlarının yürütülmesi ve bu alanda yayınlar yapılması,

9- Sosyal ve kültürel alanda iş birliği yapılması,

10- Türk dünyasına yönelik çalışmalar yürüten öğrencilere özel burs sağlanması,

11- Türk dünyasındaki akademik çalışmalar ve projeler hakkında elektronik ortamda bilgi paylaşımı sağlanması ve bu çerçevede üniversitelerin yürüttükleri çalışmalara ilişkin internet sitesi adreslerinin Türk Konseyi internet sitesinden bağlantı verilmesini temin etmek üzere Türk Konseyi sekreteriyasına iletilmesi,

12- Birliğe üye üniversitelerin dış değerlendirme kalite güvencesi ve akreditasyon süreçlerine hizmet vermek üzere bağımsız bir “Türk Keneşi Kalite Güvencesi Kurulu” nun ihdası ve faaliyetlerinin desteklenmesi.”¹³⁷

D- TÜRK ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ'NİN ÇALIŞMA ESASLARI

Türk Üniversiteler Birliği'nin kararları, birliğe üye üniversitelerin rektör veya rektör tarafından belirlenen temsilcilerin ve Türk Konseyi genel sekreterinin veya temsilcisinin iştirak edeceği genel kurul toplantılarında salt çoğunlukla alınmaktadır. Birliğin sekreterya işlemleri, Türk Konseyi sekreteryası tarafından, dönem başkanı üniversite ile eş güdüm içerisinde yürütülmektedir. Birliğin kurumsal yapısı, çalışma usul ve esasları ile mali konulardaki uygulamalar, birliğe üye üniversiteler

¹³⁶ A.g.y.

¹³⁷ A.g.y.

tarafından salt çoğunlukla alınan kararlara balı olarak hazırlanan yönergeler göre belirlenmektedir. Birlik tarafından uygulamaya yönelik olarak alınan kararlar veya hazırlanan yönergeler, YÖK başkanının da iştirak edeceği Türk Konseyi Eğitim Bakanları toplantısında onaylandıktan sonra yürürlüğe girmektedir.¹³⁸

Türk Üniversiteler Birliği'nin faaliyetleri, Türkiye'den Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'ndan bir temsilcinin de dâhil olacağı Türk Konseyi Eğitim Bakanları Kıdemli Memurları tarafından aşağıdaki amaçlar doğrultusunda izlenmektedir:

- “1-Süreçte uygulanması planlanan projeleri takip etmek,*
- 2-Üye ülkeler arasında gerekli eşgüdümü sağlamak,*
- 3-Süreçte yaşanabilecek problemler için çözüm önerilerinde bulunmak,*
- 4-Sürecin taraflar arasında kabul edilebilirlik ve uygulanabilirlik seviyesini arttırmak amacıyla faaliyetler gerçekleştirmek,*
- “5-Ulusal düzeyde yaşanan problemlerin çözümüne yönelik gerekli ulusal mevzuat değişiklikleri için çalışma yapmak ve ilgili kurumlara önerilerde bulunmak suretiyle destek sağlamak.”¹³⁹*

E- TÜRK ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ'NİN FİNANS KAYNAKLARI

Birlik tarafından gerçekleştirilecek yükseköğretim faaliyetleri için yapılacak tüm harcamalar aşağıda yer alan kaynaklardan finanse edilmektedir:

- “1-Üye üniversitelerin kendi mali kaynakları,*
- 2-Kurulan “Türk Bilimsel Araştırma Fonu” ile fon sağlayan ulusal veya uluslararası kurum ve kuruluşlardan edinebilen kaynaklar,*
- 3-Birliğe üye üniversitelerin devletlerinden proje bazında sağlanan ilave kaynaklar,*
- 4-Üye üniversiteler tarafından yıllık olarak sekretaryada oluşturulan fona ödenen aidatlar,*
- 5-Konu ile ilgili tahsis edilebilen diğer kaynaklar.”¹⁴⁰*

F- TÜRK ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ ÖĞRENCİ VE ÖĞRETİM ELEMANI DEĞİŞİMİ

Türk Üniversiteler Birliği'ne üye üniversitelerce, kendi bünyelerinde var olan ve/veya oluşturacakları yaz ve kış okulu programlarına diğer üye üniversitelerden öğrenci kabul edilmektedir. Bu programlarda öğrencilere sunulacak imkânlar mütekabiliyet esasına göre belirlenmektedir. Öğrenci ve öğretim üyesi değişiminde Mevlana ve Erasmus gibi programlar örnek alınarak uygulanmaktadır. Öğrencilerin önceki eğitimlerinin tanınırlığı, öğrenci kabulü, öğrenim anlaşması ve transkriptlerin hazırlanması üye üniversitelerce belirlenen ortak kredi sistemine göre düzenlenmektedir.¹⁴¹

G- TÜRK KONSEYİ YÜKSEKÖĞRETİM ALANI (TÜYA)

TÜYA, üye ülkeler arasında oluşturulan ve yükseköğretim ile ilgili eğitim-öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bir alandır. TÜYA, üye ülkelerin oluşturacakları ortak platformlar aracılığı ile yukarıda yer alan hedefleri gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

¹³⁸ A.g.e., s. 89-90.

¹³⁹ A.g.e., s. 90.

¹⁴⁰ A.g.y.

¹⁴¹ A.g.e., s. 91.

Birliğe üye ülkelerin, Türk Konseyi Yükseköğretim Alanı kapsamında uygulamada gerçekleştirdiği işlemler şunlardır:

“1-Öğretim elemanı ve öğrenci değişimi programları,

2-Örgün öğretim, uzaktan eğitim veya açık öğretim yolu ile ön lisans, lisans ve lisansüstü seviyelerinde ortak diploma programları açma faaliyetlerini yürütürken ülkelerinde yürürlükte bulunan mevzuatın söz konusu işbirliği konularında uyumlu hale getirilme[sidir].¹⁴²

Yapılacak iş birliği kapsamında ise,

1-Birliğe üye üniversitelerin ve diğer resmi bilimsel kurumların verdikleri diploma denkliklerinin sağla[nması],

2-Avrupa Birliğine üye ülkeler tarafından kullanılmakta olan Avrupa Yükseköğretim Alanı oluşturma araçlarının kullanılması ve yaygınlaştırılmasının teşvik edilmesi, Türkiye’den Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı’ndan bir temsilcinin de dâhil olacağı Türk Konseyi Eğitim Bakanları Kıdemli Memurları aracılığıyla destekle[nmesidir].”¹⁴³

Türk Üniversiteler Birliği’nin hedefleri, çalışma esasları, programları ve finans kaynakları, dönem başkanı üniversite ile sekreteryaya tarafından iş birliği içerisinde yürütülmektedir.

H- TÜRK KONSEYİ TÜRK ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ ÖĞRENCİ KENEŞİ/KONSEYİ

Türk Konseyi Türk Üniversiteler Birliği’ne üye üniversite öğrencileri arasında eğitim, spor ve kültürel alanlarda iş birliği yapılmasını ve geliştirilmesini sağlamak üzere, 22 Kasım 2013 tarihinde Eskişehir’de Türk Keneşi Eğitim Bakanları Toplantısında imzalanan Türk Keneşi Türk Üniversiteler Birliği ve Yükseköğretim Alanı Oluşturulması Yönergesi’ne istinaden, üye üniversite öğrencilerini temsil etme yetkisiyle Öğrenci Keneşi (veya Konseyi) oluşturulmuştur.¹⁴⁴

Türk Üniversiteler Birliği’ne üye ülkelerde Öğrenci Keneşi üyelerinin belirlenmesi ve organlarının oluşturulması için yapılan seçimler, Türk Keneşi Sekreteryasının dönem başkanı üniversite ile birlikte belirlediği takvim, süre ve program esas alınarak birlik üyesi üniversiteler tarafından gerçekleştirilmektedir. Öğrenci Keneşi’ne seçilecek temsilci adaylarının üçüncü sınıf ya da dördüncü sınıf lisans, yüksek lisans veya doktora öğrencisi olması, ülkesini temsil kabiliyet ve becerisine sahip olması gerekmektedir.¹⁴⁵

I- ÖĞRENCİ KENEŞİ’NİN GÖREVLERİ VE ÇALIŞMA ESASLARI

Birliğe üye ülkelerin yükseköğretim kurumları arasında işbirliğinin sağlanması kapsamında Öğrenci Keneşi aşağıdaki görevleri yerine getirmektedir:

“1-Üye üniversite öğrencileri arasında işbirlikleri gerçekleştirmek,

2-Üye ülkeler arasında öğrenci hareketliliği programlarının tanıtım ve katılım faaliyetlerine katkıda bulunmak,

3-Üye ülkeler arasında var olan kültürel ve tarihsel bağlardan hareketle akademik alanda gerekli çalışmaların yapılması için projeler hazırlamak ve uygulamak.”¹⁴⁶

¹⁴² A.g.e., s. 90-91.

¹⁴³ A.g.y.

¹⁴⁴ A.g.e., s. 97.

¹⁴⁵ A.g.y.

¹⁴⁶ A.g.e., s. 97-98.

Öğrenci Keneşi'nin çalışma esaslarına göre, Öğrenci Keneşi başkanı, dönem başkanı üniversitenin öğrenci temsilcisidir. Öğrenci Keneşi başkanı, üniversitesinin dönem başkanlığı süresince başkanlığı yürütmektedir. Öğrenci Keneşi yılda en az bir defa olmak üzere dönem başkanı üniversitenin belirleyeceği bir tarihte ve yerde toplanmaktadır.¹⁴⁷

J- ÖĞRENCİ KENEŞİ GİDERLERİNİN KARŞILANMASI

Öğrenci Keneşi'nde görevli öğrencilerin yurt içi veya yurt dışı görevlendirilmeleri, mensup oldukları yükseköğretim kurumu tarafından yapılmakta ve bu kapsamdaki giderler söz konusu kurumlarca karşılanmaktadır. Öğrenci Keneşi çalışmaları ve faaliyetleri, ilgili yükseköğretim kurumları ile eşgüdüm sağlamak ve gerektiğinde ilgili kurul ve kurumların onayını almak suretiyle Öğrenci Keneşi ve Sekreteryaya tarafından işbirliği içerisinde yürütülmektedir.¹⁴⁸

K- TÜRK ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ'NİN FAALİYETLERİ

Üye ülkeler arasında en fazla önem verilmesi gereken konuların başında hiç şüphesiz ortak bir yükseköğretim alanı oluşturmaktır.

Bu amaçla, Türk Üniversiteler Birliği Hazırlık Toplantısı'ndan (Mayıs 2013 İstanbul) beri Türk Üniversiteler Birliği İkinci Toplantısı (Mayıs 2013 Bıшкеk), Türk Keneşi Türk Üniversiteler Birliği Mevlana Değişim Programı Çalıştayı (Kasım 2013 Eskişehir), Türk Keneşi Türk Üniversiteler Birliği Bologna Süreci Çalıştayı (Mart 2014 İzmir), Türk Keneşi Türk Üniversiteler Birliği I. Genel Kurulu (Ekim 2014 Erzurum), Türk Keneşi Türk Üniversiteler Birliği II. Genel Kurulu (Nisan 2016 Erzurum) olmak üzere beş adet toplantı gerçekleştirilmiştir.¹⁴⁹

Dönem Başkanı Atatürk Üniversitesi ev sahipliğinde 12 Nisan 2016 tarihinde Erzurum'da gerçekleştirilen Türk Keneşi Türk Üniversiteler Birliği'nin II. Genel Kurulunda, birliğin yeni dönem başkanlığına Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi (KTMÜ) seçilmiştir. 3 yıldır Birliğin Dönem Başkanlığını yürüten Atatürk Üniversitesi Rektörü Prof.Dr. Hikmet Koçak, görevi, törenle KTMÜ Rektörü Prof. Dr. Sebahattin Balcı'ya devretmiştir.¹⁵⁰

Zirveler ve Türk Keneşi Türk Üniversiteler Birliği'nin gerçekleştirdiği akademik faaliyetlerden de anlaşılacağı üzere, eğitimle ilgili olarak ilk zirvelerde alınan kararların sadece iş birliğini teşvik edici, iyi niyet göstergesi genel tavsiye niteliğinde olduğu, dönem başkanı Atatürk Üniversitesi'nin iş birliği ve koordinasyonu çerçevesinde yürüttüğü son toplantılarda alınan kararların ise daha somut, uygulanabilir ve sürdürülebilir kararlar olduğu, bir kısmının da uygulamaya geçirildiği¹⁵¹ ancak ilgili ortak kuruluşlar arasında işbirliğinin geliştirilmesi, akademik olarak güçlendirilmesi ve yoğun faaliyetlerden öte bilimsel çalışmaların derinleştirilmesi gerektiği görülmektedir.

IX. HOCA AHMET YESEVİ ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi,

“Orta Asya'nın kadim bilim ve kültür merkezi olan Türkistan şehrini yeniden bir bilim ve kültür merkezi haline getirmek, Türkiye ile Kazakistan arasındaki dostluk ve işbirliğini geliştirmek, Türk devlet ve toplulukları arasında siyasi ve ekonomik ilişkilerin bilimsel ve

¹⁴⁷ A.g.y..

¹⁴⁸ A.g.e., s. 98.

¹⁴⁹ Osman Mert, (2015), “Türk Konseyi (Keneşi) Türk Üniversiteler Birliği ve Türk Üniversiteler Birliği I. Genel Kurulu”, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 53, Erzurum, s. 284.

¹⁵⁰ “Türk Keneşi Türk Üniversiteler Birliği'nin yeni dönem başkanı, Manas Üniversitesi oldu”, 14 Nisan 2016, <http://mediamanas.kg/lang-tr/news/university/383-rektrmz-trk-kenei-trk-niversiteler-birlii-bakanlna-seildi.html>, 14.06.2016.

¹⁵¹ Mert, A.g.m., s.289.

kültürel altyapısını oluşturmak”

misyonunu yerine getirmek üzere Türkiye ile Kazakistan arasında ikili anlaşmayla kurulmuştur.¹⁵²

Üniversite,

“Türkiye ve Kazakistan Cumhuriyeti ile diğer Türk Dili konuşan devlet ve topluluklarına mensup üniversite çağında bulunan gençleri bir çatı altında eğitmek; çağdaş bilgi ve beceri ile donanmış, demokratik ve laik devlet esaslarına, millî ve manevi değerlere bağlı; hür ve bilimsel düşünce gücüne, tarih ve kimlik bilincine ve toplumsal sorumluluk duygusuna sahip; insan haklarına saygılı, hoşgörülü, dostluk ve dayanışmaya önem veren, girişimci insanlar yetiştirmek ve bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetlerini yürütmek”

amacıyla eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir.¹⁵³

Daha önce Kazakistan’ın 6 Haziran 1991 tarihli kararıyla, *“Orta Asya’nın tarihî ilim ve kültür merkezi olan Türkistan şehrini kalkındırmak”* amacıyla temeli atılan Türkistan Devlet Üniversitesi’nin, 29 Nisan-1 Mayıs 1992 tarihinde gerçekleşen Almatı zirvesinde yayımlanan *“Ortak Bildiri”* ve 1 Mayıs 1992’de Kazakistan ile Türkiye arasında imzalanan *“Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşması”* ile iki ülkenin ortak üniversitesi hâline getirilmesi kararı alınmıştır. Üniversite, iki ülkenin uluslararası, özerk statüye sahip, ortak devlet üniversitesi olarak 15 Ekim 1993 yılında resmen kuruluşunu tamamlamıştır.¹⁵⁴

Eğitim kalitesinin artırılması suretiyle üniversitenin Türk-Kazak işbirliğinin başarılı bir örneğini teşkil etmeye devam etmesi amacıyla, Türkiye ve Kazakistan Milli Eğitim Bakanlarınca Ankara Zirvesi’nde 22 Ekim 2009 tarihinde *“Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesinin İşleyişine Dair Anlaşma”* imzalanmıştır. Anlaşma, 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 23 Aralık 2010 tarihli *“22 Ekim 2009 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesinin İşleyişine Dair Anlaşmaya Değişiklikler Getirilmesi Hakkında Protokol”* ile taraf devletlerin üniversiteyle ilgili hak ve yükümlülüklerini yeniden düzenleyerek zaman içinde ortaya çıkan idari ve hukuki sorunlara çözüm getirilmeye çalışılmıştır.¹⁵⁵

Üniversite,

“Türk Dili konuşan Devlet ve Topluluklara mensup öğrencileri, bir çatı altında eğitmek; hür ve bilimsel düşünce gücüne, çağdaş bilgi ve beceriye, toplumsal sorumluluk duygusuna sahip, insan haklarına saygılı, hoşgörülü, millî ve ahlâkî değerlere bağlı, sorgulayan, araştıran, girişimci, demokratik ve laik devlet esaslarına bağlı, tarih ve kimlik şuuruna sahip bireyler yetiştirmek; araştırma ve geliştirme faaliyetleri ile bilim ve toplum hayatına katkıda bulunmayı”

kendisine misyon edinmiştir.¹⁵⁶

Bununla beraber,

“uluslararası standartlarda eğitim ortamı, bilimsel ve teknolojik araştırma altyapısı ve hizmet anlayışı ile, eğitim ve araştırma faaliyetleri yürüten, Türk Devlet ve Toplulukları arasındaki dostluk ve dayanışmanın sembolü, rekabet gücü yüksek bir üniversite olmayı”

¹⁵² Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Tüzüğü, <http://www.ayu.edu.tr/mevzuat>, 14.06.2016.

¹⁵³ A.g.int.

¹⁵⁴ Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, “Tarihçe”, <http://www.ayu.edu.tr/tarihce>, 14.06.2016.

¹⁵⁵ A.g.int.

¹⁵⁶ Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, “Misyonumuz”, <http://www.ayu.edu.tr/misyon>, 14.06.2016.

kendisine vizyon edinen üniversite, dostluk, eşitlik ve hoşgörü, bilimsel yaklaşım, konukseverlik, kalite bilinci, şeffaflık, hesap verilebilirlik, adalet, katılımcı yönetim, yenilikçilik ve üreticilik, sürekli gelişim, çevrecilik, geleceğe inanmak, toplumsal sorumluluk gibi temel değerleri prensip olarak kabul eden bir üniversite haline gelmiştir.¹⁵⁷

Tüzük gereği Üniversite Rektörü beş yıllığına Kazakistan Cumhuriyeti, Rektör Vekili (Eş Rektör) ise dört yıllığına Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurulu tarafından atanmaktadır. Üniversitenin dönem Rektörlüğünü Prof. Dr. Valihan Abdibekov, Rektör Vekilliğini (Eş Rektör) ise Prof. Dr. Mehmet Kutalmış üstlenmiştir.

Üniversite, beşi Türkiye Cumhuriyeti, beşi de Kazakistan Cumhuriyeti tarafından atanan on kişilik bir Mütevelli Heyet tarafından yönetilmektedir. Mütevelli Heyet Başkanı T.C. Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan atanmaktadır. Üniversitenin dönem Mütevelli Heyet Başkanlığı'nı Prof. Dr. Musa Yıldız üstlenmiştir. Başkanlık Ankara'daki binasında faaliyetlerini sürdürmektedir. Örgün, açık ve uzaktan eğitim veren üniversitenin, Türkiye Türkçesiyle Uzaktan Eğitim Programlarının (TÜRTEP) koordinasyonu da Ankara'daki birimlerinden yürütülmektedir.

Öğrenci alımına 1994-1995 Öğretim Yılı'nda başlamış olan Ahmet Yesevi Üniversitesi'nde, bugün (2016-2017) 10 fakülte ve 1 yüksekokul, 6 araştırma enstitüsü ve 1 uygulama merkezinde, çoğunluğu sırasıyla Kazakistan, Türkmenistan, Türkiye, Kırgızistan ve Özbekistan'dan olmak üzere 31 ülkeden 12 binden fazla öğrenci öğrenim görmekte ve 972 akademik personel, 976 idari personel görev yapmaktadır. Akademik personelden 125'i prof.dr., 328'i doç.dr. ve 519'u öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. 959 akademik personel içerisinde Türkiye'den akademik personel olarak görevlendirilen prof.dr. sayısı 6, doç.dr. sayısı 17, öğretim görevlisi okutman sayısı 27 olmak üzere toplam 50, 971 idari personel içerisinde ise Türkiye'den görevlendirilen idari personel sayısı 13'tür.¹⁵⁸

Bağımsızlığından itibaren kurumsallaşmasına, kalkınmasına, gelişmesine ve bu yeni cumhuriyetin ayakları üzerinde durmasına tecrübesi ve gücüyle katkıda bulunmaya çalışan Türkiye Cumhuriyeti ile ortaklaşa kurulan Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin personel yapısı gösteriyor ki, amaçları doğrultusunda bu ülkenin eğitim öğretim alanında da epey kurumsallaşmış, gelişmiş, eğitimin yanında, Kazak vatandaşları için önemli bir istihdam ve iş alanı oluşturmuş, çoğunlukla yetiştirebildiği kendi yerel akademik personeliyle ayakları üzerinde durur hale ve bölge eğitim öğretiminde bir marka haline gelmiştir. Bu yandan bakılınca olumlu bir gelişme görülmele beraber, diğer yandan ortak iki ülke arasındaki personel sayıları arasındaki dengesizlik, Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin gittikçe bir Kazak devlet üniversitesi haline dönüştüğünü ve yerelleştğini de göstermektedir. Kazakistan'ın ikili anlaşma çerçevesinde üniversiteyi Türkiye akademisyenleri için de cazibe haline getirmesi ve Türkiye'nin üniversiteyi akademik kadroyla güçlendirmesi uluslararasılaşma açısından da daha doğru olacağı öngörülmektedir.

Merkez yerleşkesi, Güney Kazakistan'daki Türkistan şehrinde, Hoca Ahmet Yesevi'nin türbesinin bulunduğu mekânında 300 hektarlık bir arazi üzerine kurulmuş olan Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk- Kazak Üniversitesi'nde, 1994-2016 yılları 22 dönemlik süreçte, 21 ülke ve 33 topluluktan toplam 73,631 öğrenci eğitim öğretim görmüştür. Bu öğrenciler arasında 2013-2014 Eğitim-Öğretim Yılı ile 2015-2016 Eğitim-Öğretim Yılı arasında üç yıllık dönemde 78 doktora, 403 yüksek lisans, 25 uzman doktor eğitim öğretim görmüştür.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, "Vizyonumuz", <http://www.ayu.edu.tr/vizyon>, 14.06.2016.

¹⁵⁸ Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Personel Dairesinden alınan bilgiler, 13.06.2016.

¹⁵⁹ Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Öğrenci İşleri Dairesi Başkanlığı'ndan alınan bilgiler, 10.06.2016.

2011-2012 Eğitim-Öğretim Yılı ile 2015-2016 Eğitim-Öğretim Yılı arasında beş dönemde Mevlana Programı'yla dönemlik olarak Türkiye'ye 24 üniversiteye toplam 179 öğrenci eğitim öğretim görmek amacıyla gitmiştir. İmkânlar dâhilinde Türkiye'ye giden öğrenci sayısı yok denecek kadar az görülmektedir. Bunun teşvik edilmesi önemlidir. Çünkü giden öğrencilerin ortak değerleri, ortak kültürü, ortak tarihi görerek yaşamaları, iki ülke insanlarının birbirlerini, ülkelerini yakından tanımaları, anlaması sonucunda öğrencilerde olumlu yönde önemli derecede bakış açısı değişikliği, zihniyet ve algı değişimi gözlemlenmiştir.

1994 - 2016 Yılları Arası 22 Dönemlik Öğrenci Sayıları:¹⁶⁰

No:	Eğitim-Öğretim Yılı	Öğrenci Sayısı
1	1994-1995	1581
2	1995-1996	1258
3	1996-1997	932
4	1997-1998	1124
5	1998-1999	1521
6	1999-2000	2042
7	2000-2001	2529
8	2001-2002	2522
9	2002-2003	2675
10	2003-2004	3980
11	2004-2005	4331
12	2005-2006	4936
13	2006-2007	4967
14	2007-2008	7115
15	2008-2009	6684
16	2009-2010	6797
17	2010-2011	5622
18	2011-2012	4118
19	2012-2013	2907
20	2013-2014	2732
21	2014-2015	1798
22	2015-2016	1460

Tabloda görüldüğü üzere, iki binli yılların ilk on yılında kayıt yaptıran öğrenci sayılarında ciddi bir artış görülmekle beraber, 2010 yılından itibaren ise kayıt yaptıran öğrenci sayılarında ciddi bir azalma göze çarpmaktadır.

1993 yılında Çimkent ve 1999'da Taraz şehirlerindeki kapanma riski bulunan üniversitelerin de Ahmet Yesevi Üniversitesi'ne bağlanmasıyla, üniversite, altı ayrı yerleşim biriminde konuşlanmış, 31 bin öğrencisi olan, yönetilmesi güç, kaynaklarını zorunlu ihtiyaçlarını karşılamaya ayıran bir kurum hâline gelmişti. 2008 yılında Mütevelli Heyeti kararıyla, üniversiteyi rekabet gücü yüksek bir kurum hâline getirmek amacıyla Türkistan ve Kentav Yerleşkesi dışındaki birimler Kazakistan

¹⁶⁰ Öğrenci İşleri Dairesi Başkanlığı'ndan alınan bilgiler, 10.06.2016.

Eğitim ve Bilim Bakanlığı'na devredilmiştir. Ayrıca Açık Öğretim programlarına 2009 yılından itibaren öğrenci alımları yavaşlatılmaya başlamıştır. Durum, bu sebeplerden ötürü öğrenci sayılarında düşüş gözlenmektedir şeklinde yorumlanabilir.¹⁶¹

Öğretim üyesi odası sistemi uygulamayan üniversite, öğrencilerinin rahat, sağlıklı ve başarılı bir eğitim alabilmeleri ve düşünen, üretken, deneyimli bir gençlik olarak yetişebilmeleri için kültür merkezinden spora, öğrenci yurtlarından yemekhanesine, sağlık merkezinden kütüphanesine geniş yelpazeli bir altyapı ve imkânlar sunmaktadır.

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, pek çok kitap yayını yanında kış yaz olmak üzere 51. sayıda AYHABER haber dergisi ile Ahmet Yesevi Üniversitesi bünyesinde 1996 Şubatı'nda bir bilim-kültür dergisi olarak yayımlanmaya başlanan, Kış/Ocak, Bahar/Nisan, Yaz/Temmuz ve Güz/Ekim olmak üzere yılda dört sayı yayımlanmakta olan uluslararası hakemli Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi *bilig*'i yayımlamaktadır. *bilig*, başta SSCI (Social Sciences Citation Index) olmak üzere pek çok indekste taranmaktadır.¹⁶²

Bütün bunlarla beraber üniversite, Türk Dünyası arasındaki eğitim, sanat, kültürel ve bilimsel ilişkilerin gelişmesine önemli katkılar sağlamakta ve Türk-Kazak dostluğunun sembol eğitim kurumu olarak çağdaş eğitim standartlarına uygun bütün Türk Dünyası öğrencilerine kaliteli eğitim sunmakta ve her geçen gün başarılı gelişimine devam etmektedir.¹⁶³

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, ikili bir ortak kuruluş olarak, kuruluşundan beri Türkiye ile Türk Dili konuşan diğer ülke hakları arasında ortak değerleri, ortak kültürü, ortak tarihi, insanların birbirlerini yakından tanınması, anlaması, ülkeler arasında zihniyet ve algı değişimini sağlaması açısından önemli bir hizmet yapmakta ve bölgede bilim, kültür ve üretim alanında önemli bir rol oynamaktadır.

X. KIRGIZİSTAN TÜRKİYE MANAS ÜNİVERSİTESİ (KTMÜ)

Üniversite, 30 Eylül 1995 tarihinde İzmir'de imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Kırgızistan'ın Başkenti Bişkek Şehrinde Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Kurulmasına Dair Anlaşma", 24 Ekim 1997 tarihinde Ankara'da imzalanan bu anlaşmaya "Ek Protokol" ve 26 Nisan 2011 tarihinde "Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nin İşleyiş Esaslarına Dair Anlaşma"nın her iki ülke yetkili makamlarınca onaylanmasına müteakip 1997-1998 öğretim yılında öğretime başlamış ve ikili anlaşmalar çerçevesinde gittikçe kurumsallaşarak devam etmiştir.¹⁶⁴

"Modern Avrupa Modeli" esas alınarak iki ülke arasında bir "*altın köprü*" olarak kurulan¹⁶⁵ uluslararası nitelikli üniversitenin genel yönetimi, ortak işletme-ortak idare prensibinden hareketle, Türkiye Cumhuriyeti ve Kırgız Cumhuriyeti hükümetlerince atanan 8 kişiden oluşan bir Mütevelli Heyet tarafından yönetilmektedir. Mütevelli Heyeti Başkanı ve 3 üye, Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Genel Kurulu'nun önerisi üzerine Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanan üçlü kararnameyle atanmakta, Heyet'in diğer 4 üyesi ise Kırgız Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın teklifi üzerine Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti tarafından cari usullere göre tayin

¹⁶¹ Üniversiteden alınan bilgiler, 24.06.2016.

¹⁶² Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, "Linkler", <http://www.ayu.edu.tr>, 14.06.2016.

¹⁶³ Çetin, Nursulu, (2015), "Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi", *Türk Cumhuriyetleri ve Topulukları Yılığ* 2013, Editör: Murat Yılmaz, Turgut Demirtepe, Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları, s. 620.

¹⁶⁴ "Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Arasında İşbirliği Protokolü", <http://iro.manas.edu.kg/uib/pdf/1434006958.pdf>, 15.06.2016, "Tarihçe", <http://www.manas.edu.kg/index.php/kurumsal/tanitim/tarih%C3%A7e>, 15.06.2016.

¹⁶⁵ Karbek Moldobayev, (2012), *Bir Devrin Tanığı*, KTMÜ yayınları, Bişkek, s.155.

edilmektedir.¹⁶⁶

Üniversitenin dönem Mütevelli Heyet Başkanlığını Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Müsteşarı Kemal Madenoğlu yürütmektedir.

Üniversitenin Rektörü, Mütevelli Heyetin teklifiyle Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Genel Kurulunca, Rektör Vekili (Rektör Birinci Yardımcısı), Mütevelli Heyetin teklifi üzerine Kırgız tarafınca cari usullere göre 4 yıl için atanmaktadır. Dönem rektörlüğüne Prof. Dr. Sebahattin Balcı, dönem rektör vekilliğine ise Prof. Dr. Asılbek Kulmirzayev atanmışlardır.

Üniversite,

“Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akraba Topluluklarındaki gençler başta olmak üzere sürekli eğitime inanan her kesimden bireylerin birlikte öğrenmeleri ve ortak anlayış geliştirmeleri amacıyla, alanında yetkin ve özgüveni yüksek, ortak kültür değerleri etrafında ahlaki ilkeler ve evrensel değerlerle donatılmış, toplumsal sorumluluk sahibi, çağdaş, uluslararası istihdam edilebilir nitelikte bireyler yetiştirmek ve başta Türk Uygarlığı olmak üzere dünya bilimine katkı sağlamak” misyonu ve

“Eğitimde uluslararası bir marka olarak akademik çalışmalarını ve topluma sunduğu hizmetlerle Türk Dünyası’na ve insanlığa değer katan, ‘uluslararası düzeyde saygın ve tanınan bir üniversite’ olmak”

vizyonuyla faaliyetlerine devam etmektedir.¹⁶⁷

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, Türkiye ve Kırgızistan’daki devlet üniversiteleri ile aynı statüde bilimsel özerkliğe sahip bir üniversite olup, Eğitim-Öğretim dili, Türkiye Türkçesi ve Kırgızca’dır. Bunun yanı sıra bazı programlarda diğer yabancı dillerde eğitim-öğretim yapılmaktadır. Öğrenci alımına 1997-1998 öğretim yılında başlamış olan üniversitede, esnek, modüler ve sorun çözmeye odaklı eğitim programları geliştirilerek toplumun ve iş dünyasının beklenti ve ihtiyaçlarını karşılama görev ve bilinciyle bugün 9 fakülte, 3 yüksekokul, 1 meslek yüksek okulu, 2 enstitü ve 7 Uygulama ve Araştırma Merkezi ile eğitim öğretim vermektedir.¹⁶⁸

Manas Üniversitesi, kaliteli, sürekli gelişmeci eğitim öğretim veren bir yükseköğretim kurumu olmanın yanı sıra, Kırgızistan vatandaşlarına önemli bir iş ve istihdam alanı oluşturmaktadır. 2016-2017 eğitim öğretim dönemi verilerine göre, Manas Üniversitesi’nde, 194 Türkiye Cumhuriyeti uyruklu, 645 Kırgız Cumhuriyeti uyruklu ve 9 diğer olmak üzere genel toplamda 848 akademik ve idari personel, 383 tam zamanlı, 61 yarı zamanlı, 108 ders saat ücretli olmak üzere toplam 552 akademik personel görev yapmaktadır. Toplam akademik personelin 155’ini Türkiye Cumhuriyeti’nden görevlendirilen akademik personel oluşturmaktadır. Tam zamanlı akademik personelden 46’sı Prof. Dr., 47’si Doç. Dr., 40’i Yrd. Doç. Dr., 51’i Öğr. Gör. Dr., 53’ü Öğr. Gör., 92’si Okutman, 11’i Akademik Uzman, 43’ü ise Arş. Gör. olarak görev yapmaktadır. Tam zamanlı çalışan 384 akademik personel içerisinde Türkiye’den akademik personel olarak görevlendirilen Prof. Dr., sayısı 25, Doç. Dr. sayısı 21, Yrd. Doç. Dr. sayısı 22, Öğr. Gör. Dr. sayısı 6, Öğr. Gör. sayısı 19, Okutman sayısı 46, Akademik Uzman sayısı 6, Arş. Gör. sayısı ise 6’dır. Yani tam zamanlı çalışan 383 akademik personelden 151’ini Türkiye Cumhuriyeti’nden görevlendirilen akademik personel, 228’ini ise Kırgız Cumhuriyeti’nden görevlendirilen akademik personel oluşturmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti uyruklu akademik personelin sayısı herhangi bir kısıtlamaya

¹⁶⁶ A.g.y.

¹⁶⁷ “Misyon ve Vizyon”, <http://manas.edu.kg/index.php/kurumsal/misyon-ve-vizyon>, 15.06.2016.

¹⁶⁸ “Tarihçe”, <http://www.manas.edu.kg/index.php/kurumsal/tanitim/tarih%C3%A7e>, 15.06.2016.

tabi olmamasına, Türkiye şartlarına, akademisyenlerin talep imkânlarına göre az çok bir denge ve yeterlilik sağlanmasına rağmen yine de düşük görünmektedir. 296 idari personel içerisinde ise Türkiye Cumhuriyeti uyruklu idari personel sayısı 39, Kırgız Cumhuriyeti uyruklu idari personel sayısı ise 257'dir.¹⁶⁹

2015-2016 eğitim öğretim yılı itibariyle çoğunluğu sırasıyla Kırgızistan, Türkiye, Tacikistan, Özbekistan, Kazakistan, Afganistan, Azerbaycan, Çin, Rusya, Moğolistan ve Türkmenistan'dan olmak üzere 12 ülkeden toplam 5020 (3114 K+1906 E) ön lisans, lisans ve lisansüstü öğrenci Manas Üniversitesi'nde eğitim öğretim görmektedir.¹⁷⁰

Rusça, Çince, İngilizce de öğrenme ortamı bulan bu öğrencilerin 531 (123 K+ 408 E)'i Türkiye'den, 4183 (2892 K+1291 E)'ü Kırgızistan'dan, 305 (101 K+ 204 E)'i ise diğer ülkelerdendir. Kırgızistan ve Türkiye haricinde diğer Asya Türk Coğrafyası Türk dili konuşan cumhuriyetlerden toplam 171 ön lisans ve lisans öğrencisi eğitim öğretim görmektedir. Üniversitede, 186 (115 K + 71 E) öğrenci Yüksek Lisans, 81 (38 K + 43 E) öğrenci Doktora olmak üzere genel toplamda 286 (164 K + 122 E) lisansüstü öğrenci eğitim öğretim görmektedir. Bu öğrencilerden 235 (125K + 110 E) lisansüstü öğrenci sosyal bilimler alanında öğrenim görmektedir. Bunlardan, 122 (80 K+40 E)'i Kırgızistan'dan, 48(16 K+ 32 E)'si Türkiye'den ve 6 (4 K+ 2 E)'i diğer ülkelerden olmak üzere toplam 176(100 K+ 76 E) Yüksek Lisans öğrencisi, 24 (18 K+6 E)'ü Kırgızistan'dan, 32 (5 K+ 27 E)'i Türkiye'den ve 3 (1 K+ 2 E)'ü diğer ülkelerden olmak üzere toplam 59 (24 K+ 35 E)'ü Doktora öğrencisidir. 2001 yılında Türkoloji ve Tarih alanlarında açılan yüksek lisans programları ile eğitim öğretime başlamış olan enstitü, şu anda iktisat, işletme ve iletişim bilimleri, eğitim bilimleri anabilim dallarında yüksek lisans ve doktora; turizm işletmeciliği ve otelcilik, ilahiyat fakültesi İslâm bilimleri, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, mütercim ve tercümanlık, eğitim yönetimi ve denetimi anabilim dallarında ise yüksek lisans programları devam etmektedir. Öğrencilerden 71 (42 K+29 E) lisansüstü öğrenci fen bilimler alanında öğrenim görmektedir. Bunlardan, 49 (35 K+14 E) öğrenci Kırgızistan'dan, 7 (1 K+ 6 E) öğrenci Türkiye'den ve 3 (0 K+ 3 E) öğrenci diğer ülkelerden olmak üzere toplam 59 (36 K+ 23 E) öğrenci Yüksek Lisans eğitim öğretileri görmektedir. 10 (5 K+5 E) öğrenci Kırgızistan'dan, 2 (1 K+1 E) öğrenci Türkiye'den olmak üzere toplam 12 (6 K+6 E) öğrenci Doktora eğitim öğretileri görmektedir. Sosyal bilimler alanında 2002-2016 yılları arasında toplam 549 öğrenci Yüksek Lisans ve Doktora eğitim ve öğretilerini tamamlayarak mezun olmuştur. Bunlardan 75'i tezsiz olmak üzere, 403'ü tezli Yüksek Lisans, 71'i de doktora öğrencisidir. Fen bilimleri alanında ise, 2009-2016 yılları arasında 65 öğrenci Yüksek Lisans ve 7 öğrenci doktora eğitim ve öğretilerini tamamlayarak mezun olmuştur.¹⁷¹

2013-2014 ve 2015- 2016 arası Mevlana Değişim Programı'yla eğitim öğretim amacıyla Türkiye'ye giden öğrenci sayısı 171 (41 K+130 E), gelen öğrenci sayısı ise 59(22 K+37 E)'dur. Türkiye'ye giden öğretim elemanı sayısı 26 (20 K+6 E), gelen öğretim elemanı sayısı ise 97(79 K+18 E)'dir. Bununla birlikte, Japonya ile İkili İş Birliği Anlaşması, Almanya ile Logo, Amerika ile UGRAD, Norveç ile "İnovasyon ve Sürdürülebilir Turizm Alanında Eğitim" projesi ve Türkiye ile Erasmus+ değişim programları ile, Türkiye'de 3, Amerika'da 2, Japonya'da 2, Almanya'da 18 ve Norveç'te 2 öğrenci uygulamalı eğitim ve öğretim görme imkanını bulmuştur.¹⁷²

¹⁶⁹ KTMÜ Personel Dairesi Başkanlığı'ndan alınan bilgiler, 24.02.2017.

¹⁷⁰ KTMÜ Öğrenci İşleri Dairesi Başkanlığı, Lisans, Ön lisans, Lisansüstü İstatistikleri, <http://oidb.manas.edu.kg/sayiyeni.php>, 15.06.2016.

¹⁷¹ Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri Enstitüsü'nden alınan bilgiler, 24.02.2017.

¹⁷² Mevlana Değişim Programı biriminden alınan bilgiler, 16.06.2016.

Öğrenciler, başta Türkiye olmak üzere, Rusya, Çin, Türk Dili konuşan cumhuriyetler, akraba topluluklar ve diğer ülkelerde staj yaparak mesleki bilgi ve tecrübelerini arttırmakta ve 27 ülkede istihdam edilmektedirler.

Veriler göstermektedir ki, üniversite, dünya üniversiteleri arasında rekabet, uluslararasılaşma ve iki ülke arasında yakınlaşma, ortak algı ve ortak bilincin oluşması adına imkânlar dâhilinde, eğitim öğretim ve ihtisaslaşmada 20 yılda önemli bir mesafe katetmiştir.

Bunun yanında öğrenci hareketliliği, Türkiye'ye ve diğer ülkelere gidebilen öğrenci sayısı çok düşük seyretmektedir. Bunun imkânlar dâhilinde teşvik edilmesi önemlidir. Çünkü giden öğrencilerin ortak değerleri, ortak kültürü, ortak tarihi görerek yaşamaları, iki ülke insanların birbirlerini, ülkelerini yakından tanımaları, anlaması sonucunda öğrencilerde olumlu yönde önemli derecede bakış açısı değişikliği, zihniyet ve algı değişimi gözlemlenmiştir.

1997-2016 Yılları Arası 19 Dönemlik Yıllara Göre Kayıt Yaptıran Öğrenci Sayıları:

No:	Eğitim-Öğretim Yılı	Öğrenci Sayısı
1	1997-1998	87
2	1998-1999	141
3	1999-2000	467
4	2000-2001	536
5	2001-2002	350
6	2002-2003	528
7	2003-2004	432
8	2004-2005	400
9	2005-2006	587
10	2006-2007	521
11	2007-2008	763
12	2008-2009	1060
13	2009-2010	1065
14	2010-2011	1028
15	2011-2012	1149
16	2012-2013	1361
17	2013-2014	1468
18	2014-2015	1513
19	2015-2016	1469

Merkez yerleşkesi, Kırgızistan'ın başkenti Bişkek şehrinde, geniş bir arazi üzerine kurulmuş olan ve mezunlarını 2002'de vermeye başlayan Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, 1997-2016 yılları arası 19 dönemlik süreçte, 10006 öğrenciye eğitim öğretim vermiş, 4742 öğrenci mezun etmiş, kendi isteği, kayıt yenilememe, başarısızlık, devamsızlık, yatay geçiş gibi çeşitli sebeplerle 3795 öğrencinin de ilişkisini kesmiştir.¹⁷³

Şubat 2017 tarihi itibarıyla, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi'nde Hazırlıkta toplam 1258 (765 K + 493 E), Önlisans ve Lisansta toplam 3911 (2502 K + 1409 E) olmak üzere genel toplamda 5169 öğrenci eğitim ve öğretimine devam etmektedir.¹⁷⁴

¹⁷³ KTMÜ Öğrenci İşleri Dairesi Başkanlığı' <http://oidb.manas.edu.kg/sayiyeni.php>, 20.06.2016.

¹⁷⁴ KTMÜ Öğrenci İşleri Dairesi Başkanlığı, <http://oidb.manas.edu.kg/ss.php>, 27.02.2017.

2002-2016 yılları arası mezun olan 5437 öğrenciden irtibat kurulan 3186 mezun öğrencinin, %51,74'ü özel sektör, %18,68'i diğer, %13,68'i kamu, %9,26'i lisansüstü ve %4,94'ünün ticaret sektöründe çalışma imkânı bulduğu tespit edilmiştir.¹⁷⁵

Tabloda görüldüğü üzere, eğitim öğretime başladığı 1997 yılından beri kayıt yaptıran öğrenci sayılarında düzenli bir artış görülmektedir. Bu da Asya'da gittikçe itibarı artan, rağbet gören ve tercih edilen bir üniversite olduğunu göstermektedir.

Üniversite'ye Türkiye, Kırgızistan ve diğer Türk cumhuriyetleri ile topluluklarından gelecek öğrencilere imkânlar ölçüsünde ve kabul esaslarına göre öncelik verilmektedir.

Üniversiteyi tercih eden Kırgız Cumhuriyeti uyruklu öğrencilerin yüzde elliden fazlasının kız öğrenci olması dikkat çekicidir.

Asya Türk Coğrafyasının en gelişmiş ve bakımlı kampüsüne sahip olan üniversite, öğrencilerinin rahat, sağlıklı ve başarılı bir eğitim alabilmeleri ve düşünen, üreten, deneyimli bir gençlik olarak yetişebilmeleri için sosyal tesislerden spor alanlarına, sağlıklı öğrenci yurtlarından yemek kalitesine, sağlık imkânlarından kütüphanelerine geniş yelpazeli bir altyapıda ortak kültür değerleri etrafında birlik, beraberlik, sevgi, saygı, kardeşlik, dostluk ve dayanışma duyguları ile yoğrularak ortak bilincin geliştirilmesine yönelik her türlü imkân sunulmaktadır.¹⁷⁶

Eğitim öğretim ve bilimde bir uluslararası marka, bölgesinde bir “*kutup yıldızı*”, Kırgızistan ile Türkiye arasında bir “*bilim köprüsü*” ve üniversiteler arasında rekabette ön sıralarda olma idealiyle azim ve kararlılıkla faaliyetlerini çok yönlü ve halka inerek yürüten üniversite, yenilikçilik ve uluslararasılaşma anlayışı içerisinde büyüme ve gelişmesini hızla sürdürmektedir.

Üniversitede yapılan bilimsel çalışmalarda son yıllarda hızlı bir artış gözlemlenmektedir. KTMÜ, akademik üretkenlik açısından toplamda Kırgızistan'da ilk sıralarda gelmekte, diğer üniversiteleri geride bırakmaktadır. Eğitim ve öğretime yapılan yatırımların sonuçlarının uzun bir zaman sonra alınacağı düşünülürse Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nin Kırgızistan ve Asya'daki etkisini ve başta Türk- Kırgız ilişkileri olmak üzere Türk dili konuşan diğer ülke ve topluluklara olan katkısını ölçmek için önce insan unsuruna yapılan yatırımları görmek ve bu yatırımlar sonucunda ortaya çıkan verimliliği, değerleri ve sonuçları değerlendirmek gerekmektedir.¹⁷⁷

Çeşitli üniversite ve bilimsel merkezlerle işbirliği kurarak ortak projeler yürüten Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, pek çok kitap yayını yanında Manas Bülteni¹⁷⁸, Gazete Manas¹⁷⁹ ve aşağıda listelenen uluslararası hakemli bilimsel e-dergileri¹⁸⁰ yayımlamaktadır:

1- MJEN, Manas Journal of Engineering 2- MJSS, Manas Journal of Social Studies 3- MJAL, Manas Journal of Agriculture and Life Science 4- REFORMA, Manas Journal of Economics and Administrative Science.

Üniversite, TRT'nin danışmanlığında üniversitede kurulan modern televizyon stüdyosu ve Manas FM-Radyo¹⁸¹ ile Türk Dili konuşan ülkeler arasındaki ilişkilerin gelişmesine halk nezdinde de önemli katkılarda bulunmaktadır.

Bilim ve devlet adamı Karıbek Moldobayev'in temelini attığı üniversite, “*gelecek elimizde*”

¹⁷⁵ KTMÜ Mezunları ve Mensupları Derneği'nden alınan bilgiler, 28.02.2017.

¹⁷⁶ “KTMÜ Tanıtım Filmi”, <http://manas.edu.kg/index.php/kurumsal/tanitim/tan%C4%B1t%C4%B1m-filmi>, 15.06.2016.

¹⁷⁷ Yaşar Sarı, (2015), “Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi”, *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Yılığ* 2013, Editör: Murat Yılmaz, Turgut Demirtepe, Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları, s. 625.

¹⁷⁸ Manas Bülteni, <http://www.manas.edu.kg/index.php/kurumsal/manas-b%C3%BClteni>, 20.06.2016.

¹⁷⁹ Gazete Manas, <http://www.manas.edu.kg/index.php/kurumsal/gazete-manas>, 20.06.2016.

¹⁸⁰ MANAS Scientific Publications Office, <http://journals.manas.edu.kg>, 20.06.2016.

¹⁸¹ KTMÜ, Radyo TV Manas-Medya Manas, mediamanas.kg, 20.06.2016.

sloganıyla iddialı yürüyüşünü ve gelişimini devam ettirmektedir:

“bu güzide kurum, yakın bir gelecekte eğitimde uluslararası bir marka, bilimde bir cazibe merkezi, toplum ve iş dünyası için gerçek bir değer, uluslararasılaşmada örnek bir yüksek öğretim kurumu, Türk dünyasının birlikteliği ve gelişmesinde etkin bir güç ve nihayet dünya bilimi ve insanlığa katkıları ile saygın bir üniversite olarak Türk dünyasına ebediyen hizmet edecek gençleri daha iyi ve nitelikli bireyler olarak yetiştirmek için çaba sarf etmektedir”.¹⁸²

Üniversite, Bologna Süreciyle uyumlu olarak düzenlenen akademik faaliyetleriyle, gelişmiş akademik sistem ve modern altyapısıyla ücretsiz fakat kaliteli bir eğitim vermeye çalışmaktadır. 20 yılda geldiği aşamada, rağbet gören ve tercih edilen bir üniversite ve ikili, ortak bir kuruluş olarak, kuruluşundan beri Türkiye ile Türk Dili konuşan diğer ülke hakları arasında ortak değerleri, ortak kültürü, ortak tarih bilincini, halkların birbirlerini yakından tanınması, anlaması, ülkeler arasında zihniyet ve algı değişimini sağlaması ve toplumsal, ekonomik, kurumsal, kültürel kalkınma hizmetlerinin iki ülke halkının gönlünde de yer etmesi açısından önemli bir hizmet yapmaktadır. Bölgede bilim, ortak kültür, çağdaş üretim ve modern kurumsallaşma alanında bir cazibe merkezi olarak önemli bir rol oynamaktadır.¹⁸³

Bu noktada KT Manas Üniversitesi, Türk devlet ve toplulukları arasında ekonomik, kültürel ve insani ilişkilerin güçlendirilmesi, Türk Dili konuşan ülkeler arasında çeşitli alanlarda ilişkilerin geliştirilmesinde uzman potansiyelini artırmak, eğitim ve akademik kurumların Türk Dünyası'nın parlamenter boyutu çerçevesindeki işbirliğine katkıda bulunabilmek ve Türk Dili konuşan ülkeler arasındaki işbirliğinin çeşitli alanlarında ortak projeler başlatmak, geliştirmek için, bilgi alışverişi, ortak uluslararası etkinlikler düzenleme ve bilimsel işbirliği konularında TÜRKPA ile 15.04.2016 tarihinde Bişkek'te bir protokol imzalamıştır.¹⁸⁴

XI. AVRASYA ASKERÎ STATÜLÜ KOLLUK KUVVETLERİ TEŞKİLÂTI (TAKM)

Avrasya Askerî Statülü Kolluk Kuvvetleri Teşkilâtı (TAKM) 25 Ocak 2013 tarihinde Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de düzenlenen Konsey Toplantısı'nda tarafların imza beyanı ile uluslararası bir teşkilat olarak resmen kurulmuştur. Avrasya bölgesinde, karşılıklı işbirliğini geliştirmek isteyen diğer tüm ülkelerin Askerî Statülü Kolluk Kuvvetleri ve Jandarmalarının üyeliğine açık bulunan TAKM, hiçbir ülke ve kuruluşa karşı oluşturulmamış olup sadece barışa hizmet etmeyi ve vatandaşlarına insan odaklı çağdaş kolluk ve koruma hizmeti vermeyi hedeflemektedir. Dünyada 56 ülkede Jandarma ve Askerî Statülü Kolluk Kuvvetleri Teşkilâtı bulunmakta olup, bu teşkilâtlar, Avrupa ve Akdeniz Jandarmalar ve Askerî Statülü Kolluk Kuvvetleri Birliği (FIEP), Avrupa Jandarma Kuvveti (AJK), Afrika Jandarmaları Birliği gibi uluslararası organizasyonlar vasıtasıyla zaman zaman bir araya gelmektedirler. Benzer şekilde, Türk Jandarma Genel Komutanlığının öncülüğünde Kafkaslar ve Asya Türk Coğrafyasında bulunan askerî statülü kolluk kuvvetleri arasında bilgi ve tecrübe değişimini esas alan bir organizasyon kurma girişimlerine Azerbaycan Dâhilî Koşunlar Komutanlığı, Kırgızistan ve Moğolistan İç Kuvvetler Komutanlıkları da destek vermiş, organizasyonun kurulması ve işbirliğine gidilmesi üzerinde fikir birliğine varılmasından sonra, Türkiye, Azerbaycan, Kırgızistan ve Moğolistan

¹⁸² Sebahattin Balcı, (2012), ““Altın Küprü”ün Mimarı Karıbek Moldobayev,” *Bir Devrin Tanığı*, KTMÜ yayınları, Bişkek, s.209.

¹⁸³ “Rektör ve Rektör Vekilinden”, <http://manas.edu.kg/index.php/y%C3%B6netim/rekt%C3%B6rl%C3%BCK>, 15.06.2016.

¹⁸⁴ “Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA) Sekreteryası ile Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Arasında İşbirliği Protokolü”, <http://iro.manas.edu.kg/uib/pdf/1434006958.pdf>, 15.06.2016.

arasında bir dizi çalışma toplantıları yapılarak organizasyonun organları, işleyiş tarzı, görev alanları ve kurucu anlaşması üzerinde önemli kararlar alınmıştır. Kısaltma adı TAKM, kurucu bu dört ülkenin baş harflerinden oluşmuştur. Teşkilatın temelleri 02.03.2011 tarihinde başlatılan Çalışma Toplantısı'yla Ankara'da atılmıştır. Kuruluş amacı: "Askerî statülü kolluk kuvvetleri arasındaki işbirliği ve dayanışmayı geliştirmek" olarak açıklanan teşkilatın ana karargâhı Ankara'da bulunmaktadır. Mart 2011-Ocak 2013 tarihleri arasında düzenlenen çalışma toplantılarında, kurulması plânlanan organizasyonun temel yapısı ile çalışma prensipleri belirlenmiştir. Bu kapsamda, Türkiye'de 07-10 Haziran 2011 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen Komutanlar Toplantısı'nda, Avrasya Askerî Statülü Kolluk Kuvvetleri Teşkilâtı'nın kurulmasına yönelik iradeyi ortaya koyan "Niyet Beyanı" teşkilâtın komutanları Alb. Sovetbek Arbaev, Tümğ. Zakir Hasanov, Org. Necdet Özel, Tuğg. Ruslan Jaksılıkov ve Tuğg. Tugio Khurelbaatar tarafından imzalanmış, Azerbaycan'da 08 Ocak 2013 tarihinde Bakü'de yapılan Çalışma Toplantısı ve 25 Ocak 2013 tarihinde Bakü'de düzenlenen Konsey Toplantısı'nda ise "Mutabakat Muhtırası"nın Türk Jandarma Genel Komutanlığı, Azerbaycan Dâhilî Koşunlar Komutanlığı ve "Kırgızistan Millî Muhafız Komutanlığı" olarak ismi değişmiş olan Kırgızistan İç Kuvvetler Komutanlığı tarafından imzalanması ve Moğolistan İç Kuvvetler Komutanlığı'nın imza beyanı ile resmen kurularak faaliyetlerine başlamıştır. Mart 2014 ayı içinde Moğolistan'ın askerî statülerini kaybetmelerini gerekçe göstererek Mutabakat Muhtırası'nı imzalamaması nedeniyle imzalanan anlaşma geçersiz olmuş ve kuruluş süreci yeniden başlatılmıştır. Daha önceki çalışmaların tamamında yer alan ancak teşkilatındaki yapısal değişiklik ve iç prosedürlerini yetiştiremedikleri için Mutabakat Muhtırası'nı imzalayamayan Kazakistan'ın yeniden müracaatı sonucunda, TAKM teşkilatının Türkiye, Azerbaycan, Kırgızistan ve Kazakistan arasında yeniden oluşturulması planlanmıştır. Bu kapsamda yürütülen çalışmalar devam etmektedir.¹⁸⁵

A- TAKM'İN YAPISI, ORGANLARI VE ÇALIŞMA ESASLARI

TAKM'in organları, dönem başkanlığı, sekreteryâ, genel komutan/Direktörler Konseyi'nden ve komisyonlardan oluşmaktadır. TAKM'da daimi bir sekreteryâ ve başkanlık sistemi mevcut değildir. Bu görevler üye ülkeler arasında dönüşümlü olarak yürütülmektedir. Dönem başkanlığı ve sekreteryâ görevleri her yıl Mayıs ayında yapılan genel komutanların katıldığı konsey toplantısı ile başlamaktadır. Bu görevleri yürüten teşkilât, başkanlık ve sekreteryâ görevlerini ülkesinde düzenlediği konsey toplantısı ile kendisinden sonraki teşkilâta devretmektedir. Teşkilâtın dönem başkanlığı, 1 yıl süre ile üye ülkeler arasında sıra ile yapılmaktadır. Dönem Başkanlığı görevini yürüten ülke, her yıl Mayıs ayında düzenlenen konsey toplantılarının yanı sıra, hazırlık faaliyetlerini düzenlemekten ve toplantılara ev sahipliği yapmaktan sorumludur. Dönem başkanı, TAKM'ı temsil etmekte ve konseyin belirlediği programları koordine ve kontrol etmektedir. Başkanlık sırası gelen teşkilat, bir yıllık dönem için, kendi karargâhında konuşlu bir Başkanlık Sekreteryâsı kurmaktadır. Bu sekreteryâ aşağıdaki belirtilen faaliyetlerin zamanında yapılması için, birliğe üye Askerî Statülü Kolluk Kuvvetleri'nin irtibat subayları arasında internet ve telefon bağlantıları sağlamakla görevlidir:

- 1-Mutabakat muhtırasının öngördüğü faaliyetleri yürütmek,
- 2-Komisyonlar arasındaki iletişimi sağlamak,
- 3-Her teşkilât bünyesindeki dış ilişkilerden sorumlu birimlerde görev yapan irtibat subayları arasında bağlantı vazifesi görmek,

¹⁸⁵ Avrasya Askerî Statülü Kolluk Kuvvetleri Teşkilâtı (TAKM), <http://www.jandarma.tsk.tr/dis/takm.htm>, 10.06.2016.

- 4-Gerekli dokümanları hazırlamak,
- 5-Konsey hazırlık ve komisyon toplantıları gibi müşterek faaliyetleri koordine ve organize etmek,
- 6-Raporların ve bilgilerin toplanması ve dağıtılması amacıyla bir irtibat noktası görevi yapmak,
- 7-Konsey kararlarını, ortak açıklamasını ve toplantı tutanaklarını hazırlamak,
- 8-Komisyonlarda alınan kararları, toplantılara her yıl ev sahipliği eden üyelerden alacağı raporlar vasıtasıyla takip etmek,
- 9-Tarafların sunduğu genel veya özel teklifleri ve istekleri incelemek,
- 10-Üçüncü ülke teşkilâtlarından yapılan başvuruları kabul etmek.¹⁸⁶

B- TAKM KOMİSYONLARI, GÖREVLERİ VE ÇALIŞMA USULLERİ

TAKM'de Harekât ve Teşkilatlanma, Suçla Mücadele, Personel ve Eğitim İşbirliği, Lojistik, Teknoloji ve Araştırma Geliştirme şeklinde dört komisyon oluşturulmuştur.

Komisyonlar, faaliyet alanlarında işbirliğini başlatmak, tecrübe değişimi ile ortak mirası geliştirmek, yapılacak girişimlerin planlanmasını sağlamak ve müşterek faaliyetleri geliştirmek üzere görevlendirilmişlerdir.

Başkanlığı yürüten ülkenin belirlediği toplantı başkanı komisyonlara toplantı başkanı olarak başkanlık etmektedir. Her üye ülke, önceden belirlenmiş takvime göre dönüşümlü olarak komisyon toplantısına ev sahipliği yapmaktadır. Gelecek dönemde yapılacak komisyon toplantılarının tarihleri, yerleri ve konuları, her yıl düzenlenen konsey toplantısında belirlenmektedir. Komisyon toplantı sonuçları, başkanlık sekreteryası tarafından, her yılın sonunda onay için konseye sunulmaktadır. Komisyon toplantılarının devamlılığını ve düzenini arttırmak amacıyla bir çalışma protokolü hazırlanmaktadır.

1- Harekât ve Teşkilatlanma Komisyonu

Harekât ve Teşkilatlanma Konuları Komisyonu bilgi ve tecrübe değişimi vasıtasıyla; 1-Kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge ve uygulamalar, 2- Görev alanları ile ilgili teşkilât ile taktik ve teknikler, 3- Terörle mücadele harekâtı, 4- Toplumsal olaylara müdahale, 5- Sınır koruma, 6-Barışı destekleme ve koruma harekâtı, 7-Halkla ilişkiler ve bu kapsamdaki diğer alanlarda işbirliğinin geliştirilmesini sağlamaktadır.

2- Suçla Mücadele Komisyonu

Suçla Mücadele Komisyonu bilgi ve tecrübe değişimi vasıtasıyla; 1- Kamu düzeninin korunması çalışmalarını yönetme ve organize etmede kullanılan yöntemleri standart hale getirmek amacıyla, bu konuda yaşanan sorunların incelenmesi ve değerlendirilmesi, 2- Terörle mücadele ile narkotik ve psiko trop madde kaçakçılığı, organize suç örgütleri, yasadışı göç ile mücadele alanlarında periyodik ziyaretler yapılması ile kurs ve seminerler organize etme, 3- Bilimsel soruşturma, 4- Patlayıcı maddelerin etkisiz hale getirilmesi ve sabotaja karşı mücadele edilmesi, 5- Çevre ve kültürel varlıkların korunması ve bu kapsamdaki diğer alanlarda işbirliğinin geliştirilmesini sağlamaktadır.

3- Personel ve Eğitim İşbirliği Komisyonu

Personel ve Eğitim İşbirliği Konuları Komisyonu, bilgi ve tecrübe değişimi vasıtasıyla; 1- Personel temin ve yönetim esasları, 2- Tek er, birlik ve lider eğitimi, 3- Özel birlik ve birimlerin eğitimi, 4- Eğitim kurumlarının incelenmesi ve bu kapsamdaki diğer alanlarda iş birliğinin

¹⁸⁶ A.g.int.s..

geliştirilmesini sağlamaktadır.¹⁸⁷

4- Lojistik, Teknoloji ve Araştırma-Geliştirme Komisyonu

Lojistik, Teknoloji ve Araştırma-Geliştirme Konuları Komisyonu, bilgi ve tecrübe değişimi vasıtasıyla; 1- Görevde kullanılan silâh, teçhizat, araç ve malzemenin incelenmesi, 2- Keşif ve yer tespit amaçları için kullanılan teknik ve yöntemler, 3- Olay yeri inceleme teknikleri, 4-Muhabere elektronik bilgi sistemleri, 5- Yeni teknolojiler ve bu kapsamdaki diğer alanlarda işbirliğinin geliştirilmesini sağlamaktadır.

Görüldüğü üzere Avrasya Askerî Statülü Kolluk Kuvvetleri Teşkilâtı (TAKM), askeri statülü kolluk kuvvetlerinin bilgi ve tecrübe değişimini amaçlayan uluslararası bir kolluk organizasyonudur. Mutabakat muhtırasında belirtilen çalışma komisyonları vasıtasıyla halkla ilişkiler, insan hakları, personel temin ve yönetim esasları ile eğitimi, barışı koruma, bilimsel soruşturma vb. alanlarda çalışmalar yapılarak askerî statülü kolluk kuvvetleri arasında kurulan bağları ve ilişkileri güçlendirmeyi, yenilikçi ve aktif fikirleri geliştirmeyi, karşılıklı dayanışmayı artırmayı hedeflemiştir. TAKM'nin askerî bir kuvveti olmadığı gibi, üye ülke askerî kuvvetlerinin birlikte bir bölgeye müdahalesini de kapsamamaktadır. TAKM'nin faaliyet sahası tamamen üye ülkelerin askerî statülü kolluk kuvvetleri arasında bilgi ve tecrübe değişimi esasına dayanmaktadır. "Askerî Statülü Kolluk Kuvveti" tanımından, askerî statüye sahip, merkezî veya yerel sivil otoritenin yönetimi altında kamu düzenini sağlamak görevi bulunan ve diğer kolluk kuvvetleri ile birlikte eş sorumluluk verilmiş olan kolluk kuvveti anlaşılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Jandarma Genel Komutanlığı, sadece TAKM değil, aynı zamanda Avrupa ve Akdeniz Jandarmalar ve Askerî Statülü Kolluk Kuvvetleri Birliği (FIEP) ve Avrupa Jandarma Kuvveti (AJK) üyesidir. Türkiye Cumhuriyeti Jandarma Genel Komutanlığı'nın TAKM çalışmalarında öncülük etmesinin sebebi, sadece FIEP üyeleri ile değil, diğer bölgelerdeki askerî statülü kolluk kuvvetleri ile de işbirliğini artırmayı sağlamak, karşılıklı olarak tecrübelerden istifade ederek sunulan kolluk hizmetinin kalitesini artırmak olarak belirtilmiştir. TAKM, hiçbir ülke ve kuruluşa karşı veya alternatif olarak oluşturulmamış, ortak birlik kurulmasını hedeflememiş, FIEP'te olduğu gibi sadece katılımcı ülkelerin askeri statülü kolluk kuvvetleri arasında işbirliğini geliştirmeyi, barışa hizmet etmeyi ve Türkiye vatandaşlarına sunduğu insan odaklı, çağdaş kolluk hizmetinin kalitesini artırmayı hedeflemiştir. TAKM, karşılıklı işbirliğini geliştirmek isteyen diğer tüm ülkelerin Askerî Statülü Kolluk Kuvvetleri'ne ve jandarmalarına açıktır.¹⁸⁸

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Geniş Türk Coğrafyasını kapsayan ve Türk Dili konuşan ülkeler adına çeşitli tarihlerde kurulan söz konusu ortak kuruluşların, hem geniş bir coğrafi potansiyeli temsil ettiği ve hem de geniş bir nüfuz ve kültür alanı oluşturduğu ortaya çıkmaktadır.

Birleşmiş Milletler 2016 verilerine göre, Türk dili konuşan devletler (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye, Türkmenistan), Avrasya kuşağında 150.291.000 nüfusa sahip büyük bir birlik, sınırdaş olarak 4.735.191 km² yüzölçümüne sahip büyük bir coğrafya ve büyük bir ekonomik potansiyel oluşturmaktadır.¹⁸⁹

Görülüyor ki, Türk Konseyi'nin beklentileri daha fazla, daha hızlı olması, faaliyetlerin daha

¹⁸⁷ A.g.int.s.

¹⁸⁸ A.g.int.s.

¹⁸⁹ Birleşmiş Milletler 2016 genel ekonomik verileri için bkz.: <http://unctadstat.unctad.org/CountryProfile/GeneralProfile/en-GB/031/index.html>, 15.05.2018

hızlı yapılması yönündedir. Türk devletlerinin entegrasyonu/uyumu sürecine yönelik sistemli bir şekilde gereken adımların atıldığı gözlemlenmektedir. Ortak zirvelerin ve toplantıların sistemli şekilde yürütülmesi önem arz etmektedir. Tabii ki zirve ve toplantılardan daha önemlisi toplantılardan sonraki süreçte yapılan işlerin ortak ilişki ve işbirliklerine sağladığı faydalardır.

Toplantılarda ele alınan özellikle Türk Dünyası'nın turizm zenginliğinin ortaya çıkarılması, yap-işlet-devret modeliyle, hava-kara modern ulaşım ağı ve her çeşit toplum ihtiyacına cevap verebilecek donanımlı sosyal tesisleriyle altyapısı hazırlanmış su, dağ ve yayla turizminin geliştirilmesi, medya-ajans işbirliği, Türk Dünyası'nda medya işbirliği noktasında etkin bir üretim ve etkin bir işbirliğinin gözle görülür hale gelmesi de üye ülkelerin kısa ve uzun vadeli kazanımları, kalkınmaları açısından büyük önem arz etmektedir.

Türkiye'nin ortak medya konusundaki çalışmaları bilinmektedir. Özellikle Türk lehçelerinde yayın yapan TRT AVAZ bu konuda atılan ciddi adımlardan biridir. Ancak Türk Dili konuşan ülkeler arasında ortak bir medya-ajansın da geliştirilmesi önemli ve gereklidir. Karşılıklı haber, iletişim bağlantılarının oluşturulması ve geliştirilmesi noktalarında Türk Dili konuşan ülkelerin ortak haber kaynakları, televizyonu ve radyosu çok önemli meselelerden biri olarak karşımızda durmaktadır.

Bu konuda ortak dil önem arz etmektedir. Rusçanın etkisinin fazla olduğu Asya Türk Coğrafyası ülkelerinde ortak teknoloji dilinin oluşturulması gerekmektedir. Türkiye-Azerbaycan arasında medya işbirliği bu konuda örnek teşkil edebilecek durumda sayılır. Bu durumda Türk dili konuşan ülkeler medya-ajans-radyo konularında birbirlerine olumlu yaklaşımları, zirvelerde alınan kararları ve bu hususta imzalanan ortak işbirliği protokollerini hayata geçirmede yardımcı olmaları gerekmektedir. Toplumun nabızı, istek ve algılarının da dikkate alınması önem taşımaktadır. Türkçe eğitim veren Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi ve TÖMER'in Türk Dili konuşan ülkelere Türkçe öğretim faaliyetleri ve Üniversitenin Manas FM-TV'si de aslında medya altyapısının oluşmasına önemli katkılar sunmaktadır.

Türk Konseyi'nin oluşturabileceği ortak medya-ajans-TV-radyo, öncelikle sadece Türkiye Türkçesi değil, Türk Dili konuşan ülkelerin resmi ve devlet dilleri konusunda yayın yapabilmelidir. Bu diller, Türk Konseyi'nin de ortak diller kabul ettiği milli dillerin yanında Rusça ve İngilizcedir. Böylece Türk Konseyi üyeleri birbirlerini daha iyi anlayacağı gibi, kendilerini dünyaya daha iyi ve doğru olarak ifade edebileceklerdir.

Bunların yanı sıra Türk Konseyi'nin Türk İş Konseyi'nin Avrupa gümrük birliğine üye Türkiye için Asya ekonomik birlikleri için de stratejiler geliştirmeye devam etmesi önem taşımaktadır. Avrupa Birliği genişlemekte, büyümekte, alanını arttırmakta öte yandan Türkiye'nin iddia sahibi olduğu bölgede Avrasya Ekonomi Birliği, Şanghay İşbirliği de gittikçe alanlarını arttırmaktadır. İki önemli doğu batı gümrük birlikleri arasında sıkışan Türkiye bunları daha net algılaması, takip etmesi ve yeni stratejiler, politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Türkiye'nin bu durumda nasıl davranacağı, nasıl bir politika geliştireceği, bu oluşumlara ne kadar hazırlıklı olduğu merak konusudur.

Üye ülkeler arasında işbirliğini amaçlayan ve sadece Türk Dili konuşan ülkelerin katılımına açık uluslararası bir çatı, şemsiye kuruluş ve ancak Türk Dili konuşan ülkelerin dışındakilere kapalı bölgesel bir teşkilat olan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'ne henüz katılmayan Türkmenistan daimi tarafsızlığa sahip olsa da aktif daimi tarafsızlık denen bir politikayı kullanmaktadır. Dolayısıyla Türk Konseyi üyeliği onun herhangi bir bloka, bir devlete karşı olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü Türk Konseyi herhangi bir bloka, güç merkezine ve devlete karşı

oluşturulmuş bir kuruluş ve birlik değildir. Daha ziyade Türk Dili konuşan ülkelerin ekonomik, sanatsal ve kültürel işbirliğini sağlamaya çalışan bir kuruluştur.

Sovyetler birliği dağıldığı zaman bölgenin en parlak devleti olarak düşünülen ve ilk başlarda aktif bir dış politika takip eden Özbekistan, zamanla gittikçe içerisine kapanmaya başlamıştır. İçeride bir takım gelişmeler sonucu dışa tamamen kapanmış duruma gelmiştir. İç sorunlarını hemen hemen çözmüş olan ve aynı zamanda zengin kültürel, turizm ve ekonomik altyapı ve mirasa sahip olan Özbekistan'ın da Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi içerisinde yer alarak ve en kısa zamanda Avrasya entegrasyonu/uyumuna dâhil olarak kontrollü bir şekilde bölgeye açılması topyekûn ve çok yönlü olarak refaha ulaşma yoluna girmesinin lehine bir gelişme olacağı ve birlik sayesinde Asya'da sıçrama yapacağı öngörülmektedir.

Türk Dili konuşan ülkeler arasında en önemli faktörlerden birisi de üye ülkeler arasında öğrenci değişimi, bilim, eğitim ve algıdır. Bu hususta başta başkent Bişkek'te bulunan Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi ile Kazakistan Türkistan'da bulunan Ahmet Yesevi Üniversitesi olmak üzere devlet ve özel üniversiteler önemli bir yer teşkil etmektedir. Ortak ve milli üniversitelerde tahsillerini, öğrenimlerini tamamlayan öğrenciler ileride Türk Dili konuşan ülkeler arasındaki işbirliğinin, köprünün oluşmasında çok önemli rol oynayacaklardır. Bu öğrenciler sayesinde sağlam bir bilim, eğitim, gönül ve ortak akıl köprüsü kurulmaktadır. Kültürel birlik ve duygu birlikteliği yanı sıra ortak akıl, ortak düşünce ve ortak mantık sayesinde kurumsal, ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda daha fazla iş yapılabilecek ve beraber daha büyük projelere imza atılabilecektir. Türk Dili konuşan ülkeler, kendi aleyhlerine gelişen uluslararası olaylar ve durumlarda ortak hareket ederek daha güçlü tavır koyabileceklerdir.

Bunları ifade ederken tabii ki ortak akıl, ortak hareket ve ortak düşünce noktalarında Türk Dili konuşan ülkeler yani Türkistan Asya coğrafyasının bu devletleri, bu bölgeden kopmamaları, ortak sorunlara ilgili ve duyarlı olmaları, çok yönlü bakmaları ve birbirlerini ötekileştirmemeleri gerekmektedir.

Zaten ortak bir tarihe sahip olan Türk Konseyi üye devletlerinin okullarında 8. sınıf ve sonrasında okutulmak üzere ortak tarih konusundaki çalışmaları, önemli bir aşama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ortak dile sahip ülkeler vatandaşlarının birbirlerini daha iyi anlamak, ortak kültüre, ortak tarihe vurgu yapmak açısından üyeleri bir ileri taşımaktadır. Ortak tarih kitabıyla beraber daha ziyade Türk Dili konuşan ülkelerde tarih kitaplarının siyasi veya ideolojik yaklaşımlardan uzak, gerçek tarih üzerinden hareketle doğru ve uygun şekilde yazılması gerekmektedir.

Üye ülkeler arasında bölgesel işbirliğinin başlatılması, kurumsal ortak kuruluşların kurulması kadar, halk nezdinde tanınması, etkili ve etkin bir şekilde sürdürülmesi de önem arz etmektedir. Ortak ilişkiler ve işbirliği sürecinin başarısı, ortak çıkarlar uğruna kazanılan ve üye ülkelerin halkları nezdinde de etkileri ve kazanımları hissedilecek ve halkın gönlünde yer tutacak kazanımlara da bağlı bulunmaktadır. Üye ülkelerde, kaliteli alt ve üst yapılar ile devlet kurumlarının kurumsallaşmış yapıları ve geliştirilmiş mevzuatları, çağdaş çerçevede birbiriyle uyumlaştırıldığı sürece etkili iletişim ve verimli işbirliğinin etkinliği daha da arttırılabilecektir.

Günümüzde kökleri bir, ilişkileri gelişmekte olan ayrı bağımsız devletler halinde Türk Dili konuşan devletlerin halkları ve dünyada dağınık olarak yaşayan, Çin'de, Avrasya'da ve Ortadoğu'da ortak kökleri olan, dini ve kültürel olarak Arktik Okyanusu'ndan Akdeniz kıyılarına kadar yayılmış bulunan 200 milyonu aşan toplulukları, 21. yüzyılda ciddi çıkarları olan ortak coğrafyada, ortak kuruluşlar sayesinde ortak işbirliği yürütebilirler ve birlik içerisinde olabilirler. Bu açıdan ortak kuruluşların uluslararası konumlarının güçlendirilmesi, yükseltilmesi ve Türk Konseyi'nin İslam

İşbirliği Teşkilatı ve BM'de yer alması önem arz etmektedir.

Türk Dili konuşan ülkelerin, bağımsızlıklarından itibaren kurumsallaşmasına, kalkınmasına, gelişmesine ve bu yeni cumhuriyetlerin ayakları üzerinde durmalarına tecrübesi ve gücüyle katkıda bulunmaya çalışan Türkiye Cumhuriyeti ve ortaklaşa kurdukları kuruluşlar, amaçları doğrultusunda bu ülkelerin modern kurumsallaşması, çağdaş gelişmesi, Türk Dili konuşan ülkeler ile bütünleşmesi ve dünya ile uyumuna olumlu ve önemli katkılar sağlamaya çalışmaktadır.

Türk Dili konuşan üye ülkelerin her alanda ortak kuruluşlar kurması, onların bütünleşmeye arzulu olduğunu göstermektedir. Bütün bu kurumsal gelişim ve değişim faaliyetleri, doğrudan ilişkiler ve kalıcı işbirlikleri, üye ülkeler arasında Asya uyumuna önemli katkılar da sağlayabilir.

Bunların yanında müşahede edilmektedir ki Türk Dünyası projesi son dönemde uluslararası ortak kuruluşlar aracılığıyla geliştirilmektedir. Türk Keneşi, TÜRKSOY, TÜRKPA, Türk Akademisi, Türk Üniversiteler Birliği ve Türk Kültürü ve Mirası Vakfı'nın ortak işbirliği, uyum, bütünleşme ve iletişim çalışmaları, siyasi-diplomatik-ekonomik, kültürel-yumuşak güç ve bilimsel-entelektüel alanları kapsamaktadır.

Bu kapsamda Türk Dünyası'nın gözbebeği Türk Konseyi, BM temelinde kurulan güzide uluslararası hukukî bir teşkilat olarak genelde Batıdaki uluslararası teşkilatlarla uyum içinde çalışarak Türkiye başta olmak üzere Türk Dili konuşan ülkeleri içeren Türk Dünyası için faaliyet göstermektedir. Kurumda 15'in üstünde diplomatın, araştırma uzmanlarının, sekreteryaya ekibinin çalışmaları ciddi bir potansiyel olmakla beraber, olması gerekenler beklentilerin altında görülmektedir çünkü üst düzey imkânlarla rağmen kurumun çalışma alanlarına yönelik faaliyetler dağınık bir seyir takip etmektedir. Mesela diaspora, ulaşım, turizm, enerji vb. pek çok toplantılar yapılmakta olmasına rağmen meseleler yelpazesi çok geniş olduğundan gelişim ve ilerleme yavaş olmakta ve üye ülkelerde bu çalışmaların duraksadığı müşahede edilmektedir.

Türk Keneşi/Konseyi'nin Birleşmiş Milletler ve İslâm İşbirliği Teşkilatı'ndaki gözlemci sürecinin duraksaması ve uluslararası alandaki sesinin pek duyulmuyor olması dikkatlerden kaçmamaktadır. Türk dili konuşan ülkeleri içeren Türk Dünyasına ve ortak kuruluşlara çatı, şemsiye görevi gören hukuki kişiliğe sahip uluslararası konseyin, farklı olaylar demokrasi, insan hakları, terörizm, güvenlik, bölge meseleleri ve bir biri içinde yaşayan üye ülkelerin vatandaşlarının problemleri konularında sesinin daha gür çıkması beklenmektedir.

Konseyin Türk Dünyası'ndaki tanınırlığı yeterli görülmemektedir. Konseyin çalışan verimli ekibi ve gür sesi, teşkilatın uluslararası itibarını, ağırlığını ve üye ülkeler halkları nezdinde tanınırlığını daha da artırabilir.

Aynı çatı altında ilişkili çalıştığı ortak kurumlara bir gündem önerememesi, sorunların zirveden zirveye sürüklenmesi, bürokratların isteksizliği, stratejik veya taktik kararlar alamaması dikkat çeken hususlar arasındadır.

Türk Akademisi bünyesinde Astana'da haftalık olarak çıkan Turkic Weekly bülteninin, uluslararası kamuoyunda ve özellikle Türk Dünyasında sesi daha fazla çıkması beklenen Türk Konseyi/Keneşi bünyesinde, konseyin sesi olarak çıkması, daha isabetli ve daha doğru olacaktır.

TÜRKSOY, BM'de ve diğer uluslararası yerlerde yaptığı, itibar kazandıran üst düzey sanat faaliyetleriyle beraber, kendisinden Türk dili konuşan ülkeler halkları arasında ortak tarihi, kültürel, felsefi ve manevi mirasa daha ağırlık vermesi beklenmektedir. TÜRKSOY'un faaliyetlerinde, Türk Dili konuşan ülkelerin halkları gönül dilini, duygularını, ideallerini ve ortak geleneksel değerlerini bulması, halkın gönlünde de kurumun itibarını artıracığı kesindir ve önemlidir. Bu, Türk Dili konuşan topluluklar arasındaki kültürel etkileşim, uyum ve iletişimi daha da güçlendirecektir.

Bunun için Türk kültürünün ortak hazineleri, ortak değeri olarak bütün Türk dili konuşan halkların yeniden bir araya gelip ortak kültür mirasını etraflı bir şekilde ve derinlemesine ele almaları, kurum çatısı altında paylaşarak çoğaltmaları, anlatmaları ve kavratmaları açısından da önemlidir.

Türkiye’de bile az bilinen TÜRKSOY’dan üye ülkeler, Asya Türk Coğrafyası ve BDT’de çok şeyler beklenmektedir.

Henüz faaliyetleri Türk Dünyası kamuoyunda pek duyulmayan TÜRKPA’dan, sekreterlik olmaktan öte, insan hakları, demokrasi, üye ülkeler ve bölge sorunları vb. konularda ses getirici faaliyetler beklenmektedir. Yılda birkaç kez düzenli ve zamanlı yapılan ve bir grup milletvekilinden oluşan toplantılarının daha etkin olması, kanuni fırsatları elinde bulunduran kurumun üye ülkeler arasında entegrasyonun/bütünleşmenin önemli sorunları ile ilgili çözümler üretmeye ve belgeleri hazırlamaya odaklanması kurumun itibarını, uluslararası tanınırlığını ve etkinliğini daha da artıracığı aşikârdır.

Türk Kültürü ve Mirası Vakfı, kuruluş aşamasında olan ve henüz personel meselesi çözülmemiş uluslararası bir kuruluş olarak durmaktadır. Vakıf başkanın katıldığı faaliyetlerden öte, kurumun görevlerini ve amaçlarını yerine getirme konusunda diğer ilgili ortak kuruluşlarla işbirliği içerisinde aktif faaliyet göstermesi ve personeli oluşma safhasında olan vakfın TÜRKSOY, Türk Akademisi ile ilişkileri ve farklı faaliyetlerinin net olarak belirginleşmesi beklenmektedir.

Türk Akademisi Uluslararası Teşkilatı, 2 yıl önce ulusal düzeyde ve ismi duyulmamış bir kurum iken bugün uluslararasılaşan, BM, UNESCO, OIC’e bağlı kurumlar tarafından tanınan ve pek çok akademik kuruluşla ikili ilişkiler kurmuş olan bir markaya dönüşmüş ve uluslararası alanda tanınmaya başlamıştır. Kısa sürede farklı devletlerin ve uluslararası teşkilatların dikkatlerini çekmiştir. Bunda Türkiye, Kazakistan, Azerbaycan ve Kırgızistan arasındaki işbirlikleri ve ilişkilerin katkısı büyük olmuştur. Söz konusu katkılar ve etkinlikler aracılığıyla dünyada ve BDT alanında meşruiyetini, tanınırlığını ve potansiyelini artıran kuruma dönüşmüş, uluslararası teşkilatlarla ilişkilerini arttırmıştır. Bununla birlikte sadece etkinliklerle ve tanıtım projeleriyle, ortak anlaşmada belirlenen görevlerini yerine getirmesi ve akademik hedeflerine ulaşması zor görünmektedir. Kurumun akademik çalışmalara daha fazla önem vermesi gerektiği ortadadır. Mesela Türk araştırmalarının perspektifi ve kapsamı ne olmalı, ortak ilmi ve kültürel stratejiler, Türk Dünyasının güncel ekonomik-sosyal sorunları nedir, radikalizm nasıl önlenabilir, Türk Dünyası nereye gidiyor, Türkiye’nin adımları veya sorumlulukları nelerdir, Türk Dünyası arasındaki bağlar ne derecededir, Türkiye ve BDT-Avrasya ilişkileri nereye götürmektedir gibi sorulara akademik, bilimsel cevaplar aramalı ve üye ülkelere yönelik eserler ortaya koymalıdır. Tam bir Akademi ve tam bir uluslararası kuruluş olma yönünde ilerleyen teşkilatın, önemli akademik projelere imza atması, acele etmeden Türk Dünyasının en iyi akademisyenlerini ve fikir adamlarını kendine çekmeyi başarması beklenmektedir. Kapasitesi ve imkânlarının üstünde faaliyet gösteren akademiyi, üye ülkeler ve özellikle Türkiye’nin daha fazla ve samimi olarak desteklemesi ve Türkiye Türkçeci bilen akademik personelle kurumu daha da güçlendirmesi söz konusudur.

Türk Üniversiteler Birliği’nin ilgili ortak akademik ve kültürel kuruluşlarla işbirliği içerisinde çalıştırılması, Türk Akademisi, Türk Kültürü ve Mirası Vakfı ile Türk Üniversiteler Birliği arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Bir üst kurum olan Türk Konseyi çatısı altında toplanan ve faaliyetlerini yürüten bu uluslararası ortak kuruluşlar arasındaki ilişkileri, denk bütçe ve personel maaş eşitliğini düzenleyen ve her birinin sorumluluklarını belirleyen bir belgenin düzenlenmesi gerektiği ortadadır. Uluslararası hukuki özellik taşıyan ve depozito yetkisi verilen bu ortak kuruluşlar, özellikle iki taraflı ortak

kuruluşlar, siyasî açıdan uzak ihtimal olsa bile, istihdam açısından uzun vadede ulusallaşma ve yerelleşme tehlikesi de taşımaktadır. Bu açıdan ortak kuruluşların uluslararasılaşması adına, yetkileri geniş kurum başkanlarının da katkılarıyla, her bir kurumda üye ülkelerden tarafları temsilen oluşacak kurulların karar vermesi daha doğru görülmektedir.

KAYNAKÇA

- 20 Yılın Birikimi: Faaliyet Raporu 2012-2014, (2014), Hazırlayan: Salim Ezer, TÜRKSOY Genel Sekreterliği Yayınları, Ankara.
- “4.TÜRKSOY Üyesi Ülkeler UNESCO Milli Komisyonları Toplantısı”, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,62700/4-turksoy-uyesi-ulkeler-unesco-milli-komisyonlari-topla-.html>, 01.06.2016.
- Alyılmaz, Cengiz, (2016), “Uluslararası Türk Akademisi ve Altay Cumhuriyeti’ndeki Eski Türk Yazıtları Albümü Adlı Eser Üzerine”, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 56, Erzurum, ss.657-690.
- “Avrasya Askerî Statülü Kolluk Kuvvetleri Teşkilâtı” (TAKM), <http://www.jandarma.tsk.tr/dis/takm.htm>, 10.06.2016.
- Balcı, Sebahattin, (2012), “ “Altın Küprü” nün Mimarı Karıbek Moldobayev,” *Bir Devrin Tanığı*, KTMÜ yayınları, Bişkek.
- Bıyıklı, Mustafa, (2016), “Türk Dünyası Ortak Kuruluşu Olarak Türk Akademisi Uluslararası Teşkilatı (TWESCO), Rolü Ve İş Birlikleri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Afro-Avrasya Özel Sayısı, Aralık, ss. 404-418.
- Bıyıklı, Mustafa, “Türk Dili Konuşan Ülkeler Kültür ve Turizmde Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY)’nın Yeri ve Önemi”, *3. Uluslararası Türk Dünyası Turizm Sempozyumu (20 - 22 Nisan 2017 – Bişkek / Kırgızistan)*, *Bildiriler Kitabı*, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, Bişkek 2017, ss. 261-273.
- Bıyıklı, Mustafa, “Bağımsızlığının 25. Yılında Türk Dili Konuşan Ülkeler Arasında Kırgızistan’ın Üye Olduğu Ortak Kuruluşlar”, *Kırgızistan: Tarih-Toplum-Ekonomi-Siyaset*, BYR Publishing House, Bişkek/Kırgızistan, 2017, ss. 377-406.
- Bıyıklı, Mustafa, “Türk Keneşi Bünyesinde Kurulan Türk İş Konseyi’nin Türk Dünyası Ekonomik İşbirliği Açısından Yeri ve Önemi”, *9. Uluslararası Girişimcilik Kongresi Bildirileri*, 10-12 Mayıs 2018, Bişkek, Kırgızistan.
- Bıyıklı, Mustafa, “Türk Dünyası Ortak Kuruluşu Olarak Türk Akademisi Uluslararası Teşkilatı (TWESCO), Rolü ve İş Birlikleri“, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Afro-Avrasya Özel Sayısı, Aralık 2016, ss. 404-418.
- Birleşmiş Milletler 2016 genel ekonomik verileri için bkz.: <http://unctadstat.unctad.org/CountryProfile/GeneralProfile/en-GB/031/index.html>, 15.05.2018
- Çetin, Nursulu, (2015), “Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi”, *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Yıllığı 2013*, Editör: Murat Yılmaz, Turgut Demirtepe, Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları.
- “Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Tanıtım Filmi”, <http://www.ayu.edu.tr/tanitimfilmi>, 15.06.2016.
- Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Tüzüğü, <http://www.ayu.edu.tr/mevzuat>,

- 14.06.2016.
- Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, “Misyonumuz”, <http://www.ayu.edu.tr/misyon>, 14.06.2016.
- Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, “Vizyonumuz”, <http://www.ayu.edu.tr/vizyon>, 14.06.2016.
- Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, “Linkler”, <http://www.ayu.edu.tr>, 14.06.2016.
- Kıdırali, Darhan, (2015), “Türk Konseyi (Türk Keneşi)”, *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Yılığ 2013*, Editör: Murat Yılmaz, Turgut Demirtepe, Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları.
- “Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Tanıtım Filmi”, <http://manas.edu.kg/index.php/kurumsal/tanitim/tan%C4%B1t%C4%B1m-filmi>, 15.06.2016.
- Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi’nin İşleyiş Esaslarına Dair Anlaşma, 26 Nisan 2011, *Resmî Gazete*, 2 Kasım 2012, Sayı: 28455, s.5.
- Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi (KTMÜ), Öğrenci İşleri Dairesi Başkanlığı’ <http://oidb.manas.edu.kg/sayiyeni.php>, 20.06.2016.
- KTMÜ Öğrenci İşleri Dairesi Başkanlığı, <http://oidb.manas.edu.kg/ss.php>, 27.02.2017.
- KTMÜ Mezunları ve Mensupları Derneği’nden alınan bilgiler, 28.02.2017.
- KTMÜ, Radyo TV Manas-Medya Manas, mediamanas.kg, 20.06.2016.
- Lisans, Ön lisans, Lisansüstü İstatistikleri, <http://oidb.manas.edu.kg/sayiyeni.php>, 15.06.2016.
- MANAS Scientific Publications Office, <http://journals.manas.edu.kg>, 20.06.2016.
- Manas Bülteni, <http://www.manas.edu.kg/index.php/kurumsal/manas-b%C3%BClteni>, 20.06.2016.
- Gazete Manas, <http://www.manas.edu.kg/index.php/kurumsal/gazete-manas>, 20.06.2016.
- Mert, Osman, (2015), “Türk Konseyi (Keneşi) Türk Üniversiteler Birliği ve Türk Üniversiteler Birliği I. Genel Kurulu”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 53, Erzurum, ss.273-290.
- “Misyon ve Vizyon”, <http://manas.edu.kg/index.php/kurumsal/misyon-ve-vizyon>, 15.06.2016.
- Moldobayev, Karibek, (2012), *Bir Devrin Tanıtı*, KTMÜ yayınları, Bişkek.
- MSB’nin 11 Mart 2013 tarihli, MAİY: 2013/7123/Kan. ve Kar.D.Kan Tetkik ve İşl.Ş.(742) sayılı ve TAKM hakkında "Yazılı Soru Önergesi(7/17896) konulu yazısına T.C. İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı’nın TBMM Başkanlığı’na 12 Nisan 2013 tarihli cevabi yazısı, <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-17896sgc.pdf>, 11.06.2016.
- Musabay Baki, Pelin Avrasya’da Bölgesel İşbirliği Sürecinden İşbirliği Mekanizmasına: *Türk Konseyi Bilge Strateji*, Cilt 6, Sayı 11, Güz 2014, 159-162.
- “Özbekistan Cumhurbaşkanı Mirziyoyev: Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi’ne katılacağız”, <https://aa.com.tr/tr/dunya/ozbekistan-cumhurbaskani-mirziyoyev-turk-dili-konusan-ulkeler-isbirligi-konseyine-katilacagiz/1131701>, 01.05.2018.
- Purtaş, Fırat, (2015), “Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY)”, *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Yılığ 2013*, Editör: Murat Yılmaz, Turgut Demirtepe, Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları, ss. 593-598.
- Purtaş, Fırat, (2013), “Türk Cumhuriyetlerinin Kültürel Entegrasyonu ve Türksoy”, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/25720/turk_cumhuriyetlerinin_kulturel_entegrasyonu_ve_turksoy, 13.06.2016.

- “Rektör ve Rektör Vekilinden”, <http://manas.edu.kg/index.php/y%C3%B6netim/rekt%C3%B6rl%C3%BCk>, 15.06.2016.
- Sarı, Yaşar, (2015), “Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi”, *Türk Cumhuriyetleri ve Topulukları Yıllığı 2013*, Editör: Murat Yılmaz, Turgut Demirtepe, Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları.
- Sariaslan, Kürşad Melih, (2015), “Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi(TÜRKPA)”, *Türk Cumhuriyetleri ve Topulukları Yıllığı 2013*, Editör: Murat Yılmaz, Turgut Demirtepe, Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları, ss. 589-592.
- Şahin, Çiğdem, (2015), “Uluslararası Örgüt İşlevleri Açısından Türk Konseyi (Türk Keneşi)”, *13. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri*, 28-30 Ekim 2015 Bakü/Azerbaycan.
- “Tarihçe”,<http://www.manas.edu.kg/index.php/kurumsal/tanitim/tarih%C3%A7e>, 15.06.2016.
- Türk Dili konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (TDİK), (2014), “Aksakallar Keneşi Yönetmeliği”, *Resmi Belgeler*, İstanbul.
- TDİK, (2014), “Evsahibi ülke Anlaşması”, *Resmi Belgeler*, İstanbul.
- TDİK, (2014), “Türk Akademisi’nin Kuruluşuna Dair Anlaşma”, *Resmi Belgeler*, İstanbul.
- TDİK, (2014), “Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi’nin Kurulmasına Dair Nahçıvan Anlaşması”, *Resmi Belgeler*, İstanbul.
- TDİK, (2014), “Türk İş Konseyi’nin Kuruluşuna Dair Anlaşma”, *Resmi Belgeler*, İstanbul.
- TDİK, (2014), “Türk Keneşi Çalışma Esasları”, *Resmi Belgeler*, İstanbul.
- TDİK, (2014), “Türk Keneşi Mali Esaslara İlişkin Anlaşma”, *Resmi Belgeler*, İstanbul.
- TDİK, (2014), “*Türk Keneşi Öğrenci Keneşi Yönergesi*”, *Resmi Belgeler*, İstanbul.
- TDİK, (2014), “Türk Keneşi Personel Yönetmeliği”, *Resmi Belgeler*, İstanbul.
- TDİK, (2014), “Türk Kültürü ve Mirası Vakfı Şartı”, *Resmi Belgeler*, İstanbul.
- TDİK, (2014), “Türk üniversiteler Birliği ve Yükseköğretim Alanı oluşturma Yönergesi”, *Resmi Belgeler*, İstanbul.
- TDİK, (2015), *Annual Report 2015*.
- TDİK, “Personel bilgileri”, <http://www.turkkon.org/tr-TR/personel-bilgileri/2/31>, 20.07.2016.
- Terzioğlu, Süleyman Sırrı, (2013), “Uluslararası Hukuk Açısından Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi”, *Uluslararası Hukuk ve Politika* Cilt: 9, Sayı: 36, ss.45-72.
- “Toğrul İsmayıl ile Mülakat”, 11 Eyl 2015 Dünya Bülteni, www.trtavaz.com.tr, 08.05.2016.
- Turkic Weekly/21, 2016.
- “Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi’nin Kurulmasına Dair Nahçıvan Anlaşması”(3 Ekim 2009), <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/07/20100715-2-1.pdf>, 23.04.2016.
- “Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA) Sekretaryası İle Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Arasında İşbirliği Protokolü”, <http://iro.manas.edu.kg/uib/pdf/1434006958.pdf>, 15.06.2016.
- Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları, Editörler: Anvarbek Mokeyev, Fahri Unan, Olcobay Karatayev, Osman Yorulmaz, Ceenbek Alimbayev, Cengiz Buyar, *Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları Uluslararası Sempozyumu (20-22 Kasım 2014) Bildirileri*, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları Bışkek 2015.
- “Türk Keneşi Tanıtım Filmi”, <http://www.turkkon.org/tr-TR/video-galeri/6/750>, 08.04.2016.
- “Türk Keneşi Türk Üniversiteler Birliği’nin yeni dönem başkanı, Manas Üniversitesi oldu”, 14

Nisan 2016, <http://mediamanas.kg/lang-tr/news/university/383-rektrmz-trk-kenei-trk-niversiteler-birlii-bakanlna-seildi.html>, 14.06.2016.

“Türk Keneşi Zirveleri Bildirileri”, <http://turkkon.org/tr-TR/bildiriler/4/56>, 14.06.2016.

“Türk Konseyi Genel Sekreteri Büyükelçi Ramil Hasanov’un, Özbekistan Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev’in, Özbekistan’ın Türk Konseyi’ne katılma kararı almasına ilişkin beyanatına mukabil kutlama mesajı”, <http://www.turkkon.org/tr-TR/turk-konseyi-genel-sekreteri-buyukelci-ramil-hasanov%E2%80%99un-ozbekistan-cumhurbaskani-sayin-sevket-mirziyoyev%E2%80%99in-ozbekistan%60in-turk-konseyi%60ne-katilma-karari-almasına-iliskin-beyanatına-mukabil-kutlama-mesajı;3/54/54/4700>, 02.05.2018.

“Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti İle Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) Arasında Evsahibi Ülke Anlaşması”, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/08/20110827-2.htm>, 01.06.2016.

“Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesinin İşleyişine Dair Anlaşma” ile “22 Ekim 2009 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesinin İşleyişine Dair Anlaşmaya değişiklikler Getirilmesi Hakkında Protokol kanununun onaylanmasına dair kanun tasarısı”, <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-1004.pdf>, 14.06.2016.

TÜRKPA, (2013), *Türk Cumhuriyetleri Anayasaları*, Ankara.

TÜRKPA, (2015), *TÜRKPA Daimi Komisyonları*.

TÜRKPA, *2015 Faaliyet Bülteni*.

TÜRKPA, “Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA) İstanbul Anlaşması”, *Resmi Belgeler*, t.y.

TÜRKPA, “Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi Bakü Beyannamesi”, *Resmi Belgeler*, t.y.

TÜRKPA, “Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi İçtüzük”, *Resmi Belgeler*, t.y.

TÜRKSOY, “Türksoy Hakkında”, <http://www.turksoy.org/tr/turksoy/about>, 16.06.2016.

TÜRKPA, “Asamble Konseyi”, <http://www.turk-pa.org/cat.php?cat=2053&lang=tr>, 19.06.2016.

TÜRKPA, “Ulusal Delegasyonlar”, <http://www.turk-pa.org/cat.php?cat=2027&lang=tr>, 19.06.2016.

TÜRKPA, “Ekonomik İşbirliği Komisyonu”, <http://www.turk-pa.org/news.php?id=1207&lang=tr>, 15.07.2016.

TÜRKPA, “Hukuk İşleri ve Uluslararası İlişkiler Komisyonu”, <http://www.turk-pa.org/news.php?id=1206&lang=tr>, 15.07.2016.

TÜRKPA, “Sosyal, Kültürel ve İnsani Meseleler komisyonu”, <http://www.turk-pa.org/news.php?id=1208&lang=tr>, 15.07.2016.

TÜRKPA, “Çevre ve Tabii Kaynaklar Komisyonu“, <http://www.turk-pa.org/news.php?id=1209&lang=tr>, 15.07.2016.

TÜRKPA, “Diplomatik Personel”, <http://www.turk-pa.org/cat.php?cat=2055&lang=tr>, 16.07.2016.

Türksoy Üyesi Ülkeler Unesco Millî Komisyonları Toplantısı Çalışma Raporu (7-8 Ekim 2010, Ankara), ss.1-4.

“TÜRKSOY'un Kuruluşu ve Faaliyet İlkeleri Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun” (22.02.1994),

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanunbmmc077/kanunbmmc077/kanunbmmc07703973.pdf, 01.06.2016, *Resmî Gazete*, Yayımlı: 25.2.1994 Sayı: 21860.

twesco.org

Uluslararası Türk Akademisi ziyaretinde elde edilen veriler, 27.05.2016.

Uluslararası Türk Akademisi Türk Kütüphanesi ziyaretinde elde edilen veriler, 27.05.2016.

Uluslararası Türk Akademisi Türk Müzesi ziyaretinde elde edilen veriler, 27.05.2016.

“World Nomad Games 2016”, <http://worldnomadgames.com/en/>, 10.06.2016.

“Yayınlarımız”, <http://www.twesco.org/tr/edition/>, 09.06.2016.

Келечек колубузда!

Gelecek Elimizde...